

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za arheologiju

Ivana Lučića 3

Blaž Glavinić

MITOVI O OSNUTKU RIMA NA RIMSKOM NOVCU

Magistarski rad

Mentor:

dr. sc. Ana Pavlović, doc.

Zagreb, rujan 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. RIMSKA MITOLOGIJA	2
3. MITOVI O OSNUTKU RIMA	6
3.1 MITOVI O ENEJI.....	7
3.2 MITOVI O ROMULU I REMU.....	12
4. PRIKAZI MITOVA NA RIMSKOM NOVCU	24
4.1 NOVAC S PRIKAZIMA MITOVA O ENEJI.....	28
4.2 NOVAC S PRIKAZIMA MITOVA O ROMULU I REMU	31
4.3 MEDALJONI	37
5. ZAKLJUČAK	40
6. KATALOG NOVCA	43
6.1 REPUBLIKANSKO RAZDOBLJE.....	43
6.2 RAZDOBLJE CARSTVA (DO 290. GODINE)	50
6.3 KASNA ANTIKA.....	112
7. POPIS SLIKA	158
8. POPIS IZVORA	158
8. POPIS LITERATURE	159
9. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	164
10. ABSTRACT AND KEY WORDS	164

1. UVOD

Razdoblje Starog vijeka najviše su obilježila dvije velike sile, Grci i Rimljani. Grci su tijekom svoje duge i bogate povijesti ostavili brojne tragove kompleksnog i specifičnog razvoja, stvorivši kulturu koja je zadužila cijeli kasniji svijet. No oni gotovo nikad nisu bili jedinstveni već se pojedini grčki polisi ujedinjuju tek dolaskom Filipa Makedonskoga i njegovog sina Aleksandra. Rimljani s druge strane razvijaju se u početku dosta slabije, no zahvaljujući jakoj vojsci i želji za osvajanjem ubrzo postaju teritorijalno jaka sila. Prihodima iz bogatih provincija financiraju svoj razvoj, a nakon što pokore Grčku dolazi do neizbježnog grčkog kulturnog utjecaja na Rim. Naravno, ne treba podcijeniti rimski doprinos na polju kulture te bi bilo nepravедno reći da Rimljani isključivo preuzimaju od Grka. Ista je stvar i s mitologijom koju iako ju dobrim dijelom preuzimaju od Grka, ipak zadržavaju elemente svojstvene isključivo Rimljanima.

Ovaj rad bavit će se važnošću rimskog mita o osnutku Grada, a sagledat će se pisani aspekt, kao i onaj materijalni, točnije novac s prikazima ovih mitova. Kako ćemo vidjeti riječ je o brojnim mitovima koji nastaju u najranijem razdoblju Rima te se razvijaju ovisno o političkoj situaciji u određenom trenutku bilo države bilo carstva. Tako ćemo za glavnog lika ovoga mita, Romula, imati raspon mišljenja od potpuno negativnog do potpuno pozitivnog. Značenje ovoga mita za Rim možemo pratiti, makar ne baš najreprezentativnije, i preko prikaza na novcu počevši od prvog prikaza vučice koja doji blizance iz prve polovice 3. st. pr. Kr. na dalje. Prikazi vezani za mit o osnutku razvijaju se kroz stoljeća, te će tek u odmakloj fazi Carstva doživjeti svojevrсни vrhunac. Imamo različite scene iz mitova o Eneji s posebnim naglaskom na njegov bijeg iz Troje, gdje na ramenima nosi ranjenog oca Anhiza, dok kod mitova o Romulu i Remu najčešće nalazimo jednostavni prikaz vučice koja doji blizance. Kroz Republikansko razdoblje bilježimo poprilično mali broj prikaza ovih mitova na novcu, a daju ih kovati ljudi iz uglednih obitelji koji vjerojatno žele naglasiti bogato porijeklo svojih predaka referirajući se na vrijeme osnutka Rima. Carstvo nam donosi veći broj primjeraka, ali i raznovrsnijih scena vezanih za obrađene mitove. Osim detaljnog opisa svih scena vezanih za mit o osnutku Rima, te utvrđivanja njihova značaja za Rimljane kroz cijeli Stari vijek, ovaj rad donosi i detaljnu statistiku vezanu za prikaze ovih mitova na novcu, a pokušat će se i utvrditi u kojem se razdoblju kuje najviše novca s takvim prikazima, koje scene se najviše prikazuju te koji su glavni razlozi ovakvih prikazivanja.

Prije nego li prijeđemo na glavnu tematiku te vjerojatno najvažniji i najraznovrsniji mit Rimljana koji propituje nastanak Grada, a kako bi ga lakše razumjeli, trebamo nešto reći o pojavi mita općenito te razvoju mitologije s naglaskom na Rimljane i posebne značajke njihovih mitova.

2. RIMSKA MITOLOGIJA

Počevši od osnutka kao kraljevine pa sve do propasti carstva, Rim je zadužio svijet u mnogo čemu pa tako i na polju mitologije. Ipak mnogi moderni autori podcjenjuju rimski doprinos na području kulture argumentima da su većinu toga preuzeli od Grka, što je dijelom i istina.¹ Tako Georga Wissowa i Kurta Lattea govore kako Rimljani nisu bili maštoviti kad je riječ o mitologiji osobito kod prikaza božanstava.² Ipak Rimljani sve preuzeto prilagođavaju sebi i na svoj način usavršavaju, što nas dovodi do novih „remek“ dijela na područjima poput umjetnosti i književnosti. Dobar primjer za ovo su i mitovi o osnutku Rima, barem što se tiče onih o blizancima Romulu i Remu, koji iako dijelom preuzimaju pojedine epizode grčkih mitova, zadržavaju originalnost kroz većinu mita.

Ovaj rad donosi tek osnovni pregled poimanja mita te neće ulaziti u dublje značenje pojedinih aspekata istog. Također, ukratko ćemo se osvrnuti na rimske mitove kako bi lakše shvatili način na koji su nastajali i vrijednost koje imaju za Rimljane, da bi u daljnjem tekstu mogli prijeći na njihov možda i glavni mit, onaj o osnutku Grada.

Prvo se moramo vratiti na pojmove mit i mitologija. Za potonji možemo reći da označava proučavanje produkata ljudske mašte koji dobivaju oblik priče. Mit dolazi od Grčke riječi *mythos* što doslovno znači ono što je rečeno, priča. Prema „Hrvatskom jezičnom portalu“, povijesno gledano: „mit je priča iz narodne tradicije, govori o nadnaravnim bićima, precima ili junacima koji služe kao praiskonski tipovi i obrasci ponašanja u primitivnom gledanju na svijet.“³ Platon prvi koristi riječ mitologija za skupni izraz kulture koju on sam

¹ T. P. Wiseman, *The Myths of Rome*, Chicago 2008, 10, 11 str. Dalje u tekstu Wiseman 2008.

² Wiseman 2008, 11 str.

³ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (21. 01. 2017.)

odbacuje. Stvara vlastite mitove koji su ukomponirani u filozofske dijaloge te za njega možemo reći kako je osnivač mitologije kao discipline u antici.⁴ Do njegova vremena pojmovi *logos* i *mythos* bili su istoznačnice koje on reorganizira tako da pojmovi postaju nasuprotni jedan drugome. *Mythos* postaje ono što je lažno i iracionalno, a *logos* ono što je istinito i racionalno.⁵ Ovakvu podjelu danas neki, poput Marcela Detiennea, smatraju osnovom za znanstvena proučavanja mita.⁶ Prema Timothy Peteru Wisemanu mit je priča koja je važna za zajednicu te se priča i prenosi jer ima važno značenje za generacije i generacije. Takva priča može biti povijesna, pseudo povijesna ili totalno izmišljena, ali ako se prepričava kroz dugo razdoblje može se nazivati mitom.⁷ Lowell Edmunds donosi nam opširnu definiciju Grčkog mita koju bi mogli primijeniti i za druge, ne grčke mitove pa tako i rimski:

„Grčki mit skup je mnogih oblika ili varijanti iste priče koja postoji u obliku pisanog teksta u prozi ili stihu, u usmenom obliku ili i jednom i drugom, ili na oslikanim vazama i plastičnoj umjetnosti. Priče govore o božanstvima, nadnaravnim stvarima, herojima, životinjama, paradigmatskim ljudskom životu u vremenu koje nije definirano ljudskom kronologijom. Svako novo prepričavanje i primjena mita daje novu varijantu istog, koja je do neke mjere u suprotnosti sa prijašnjim varijantama i kao takva zauzima svoje mjesto u sustavu sastavljenom razvojem takvih odnosa.“⁸

Postoji teza prema kojoj su prvi ljudi izvodili magične rituale kako bi kontrolirali prirodne pojave i svoju okolinu, da bi u kasnijem razvoju određene civilizacije oni bili neshvatljivi te se tada smišljaju mitovi kako bi ih objasnili.⁹ Jane Harrison odnos mita i rituala stavlja u tri skupine. Prema njoj mit može nastati iz rituala, mogu nastati u isto vrijeme te mit može poslužiti kao scenarij za ritual.¹⁰ Postoje razne teorije tumačenja mita pa tako imamo alegorijsko, gdje mitovi imaju nekakvo skriveno poučno značenje. Racionalizacija mita pristup je u kojemu se čudesni pojmovi pokušavaju racionalno objasniti. Brojne takve primjere vidjeti ćemo kasnije u mitovima o Romulu i Remu. Euhemerizam je pristup tumačenju mita, koji svoje ime duguje piscu koji je živio nedugo nakon Aleksandra Velikog, iako je u manjoj mjeri ovakav pristup postojao i prije. On kaže kako su bogovi iz mitova ljudi,

⁴ L. Edmunds, *Approaches to Greek Myth*, Baltimore 1990, 1 str. Dalje u tekstu Edmunds 1990.

⁵ Edmunds 1990, 3, 14 str.

⁶ *ibid.* 14 str.

⁷ Wiseman 2008, 1-12 str.

⁸ Edmunds 1990, 15 str.

⁹ H. S. Versnel, *Myth and Ritual* u: L. Edmunds(ur.), *Approaches to Greek Myth*, Baltimore 1990, 28 str. Dalje u tekstu Versnel 1990.

¹⁰ Versnel 1990, 34 str.

odnosno riječ je o kraljevima iz prošlosti koje su deificirali ljudi nad kojima su vladali ili kojima su činili dobro. Zeus bi prema ovom učenju bio drevni kralj Krete koji se pobunio i svrgnuo s prijestolja svog oca Krona. Iako je istina da su neki ljudi deificirani, za to je potrebno prvotno vjerovanje u bogove tako da nam ova teorija ne pomaže u otkrivanju porijekla religije ni mitologije. Obzirom da u većini mitologija bogovi kontroliraju prirodne pojave moguće da su u početku bogovi i bili te prirodne pojave.¹¹

Mitologija određenog naroda nije stalna, već se mijenja i nadopunjuje s novim autorom u novom razdoblju.¹² Modernim metodama najprije analiziramo porijeklo priče, autora koji ju je stvorio i razdoblje kad je nastala. Zatim se određuje kojem točno geografskom području pripada priča, pa se utvrđuje je li to zaseban mit, saga ili nešto treće da bi se na kraju usporedila sa starijim mitovima iz drugih kultura.¹³ Prema klasifikaciji koju nam prenosi Herbert Jennings Rose imamo tri klase mitova. Prva je pravi mit kao rezultat prirodne imaginacije i vezan uz prirodne pojave. Drugi tip je saga što je skandinavska riječ za priču, a donosi nam priče koje se bave povijesnim događajima. Treći tip je marchen, njemačka riječ koja nema pravog prijevoda, a slična je bajci. Radi se o običnoj priči čiji je cilj zabaviti čitatelja i nema nikakvo povijesno uporište odnosno u potpunosti je izmišljena. Treba uzeti u obzir da neke od priča mogu sadržavati dva ili sva tri tipa kao na primjer grčki mitovi o Heraklu.¹⁴

Rimska mitologija posebna je po tome što Rimljani razmišljaju nacionalno i zanimaju ih mitovi samo kada imaju nekakve veze s Rimom, ne potražuje se dublje značenje određenih stvari, a sve se vrti oko politike.¹⁵ Već smo spomenuli često uvriježeno mišljenje kako Rimljani nemaju vlastitu mitologiju, nego kopiraju Grke u svim aspektima. Teško je povjerovati da na području Lacija u vrijeme stvaranja Rima u 8 st. pr. Kr. nije postojalo mitologije te da ona dolazi tek s Grcima. Obzirom da je riječ prvenstveno o usmenoj predaji vjerojatnije je kako su Rimljani tada imali svoje mitove koje nitko nije zapisivao, jer je prostor Lacija tada bio slabo razvijen.¹⁶ Rimski pjesnik Horacije vjeruje da grčka kultura nije dotakla rimsku do Panskog rata.¹⁷ Ipak osvajanjem jednog po jednog helenističkog kraljevstva, što završava padom Egipta u bici kod Akcija 31. godine pr. Kr., grčki utjecaj na

¹¹ H. J. Rose, *A Handbook of Greek Mythology: Including Its Extension to Rome*, London, New York 2005, 5 str. Dalje u tekstu Rose 2005.

¹² R. Hard, *The Routledge Handbook of Greek Mythology*, London 2004, 1 str. Dalje u tekstu Hard 2004.

¹³ Rose 2005, 7 str.

¹⁴ *ibid.*, 10 str.

¹⁵ G. Dumezil, *Archaic Roman Religion*, Pariz 1966, 116, 117 str. Dalje u tekstu Dumezil 1966.

¹⁶ M. Barnett, *Gods and Myths of the Romans*, London 1999, 6 str. Dalje u tekstu Barnett 1999.

¹⁷ Wiseman 2008, 279 str.

polju kulture sve je veći te Rimljani preuzimaju njihovu već dobro razvijenu mitologiju koju prilagođavaju kako bi se uklopila u njihov način razmišljanja. Na taj način izgubila se originalna latinska mitologija što vidimo po mnogim drevnim ritualima koji se izvode i u vrijeme pisanih rimskih izvora, ali im se više ne zna prvobitna svrha.¹⁸ Tako se za rituale na festival Luperkalije, koji vezujemo za mit o Romulu i Remu, u 1. st. pr. Kr. više ne zna izvorno značenje te se ono u ovom razdoblju nagađa, a možda je riječ o ritualu za plodnost ili se on održava u spomen na događaje iz života blizanaca osnivača. Ovo potonje obradit ćemo u sljedećem poglavlju.

Što se tiče božanstava u najranijoj fazi Rima, nisu imali ljudski oblik, kao kod Grka, ali i većine europskih mitologija tog razdoblja.¹⁹ Umjesto toga rani Rimljani vjeruju u postojanje sila, *numina*, određenog božanstva koje imaju nadnaravne moći i kontroliraju svijet. Shodno tome nisu postojale priče o povijesti i obitelji određenog božanstva pa je logično da su umjetnici posezali za grčkom mitologijom kad su se htjeli izraziti na području religije.²⁰ Mitovi koji nemaju veze s božanstvima, nego govore o ranoj povijesti Rima važniji su za ovaj rad. U njima teško nam je odvojiti i razlikovati mit od legende, odnosno priču od povijesnog događaja.²¹ Kako ćemo vidjeti u sljedećem poglavlju mitovi o osnutku Rima česti su te imaju mnogo različitih varijanti. Prve nalazimo kod Grka koji većinom nisu dovoljno informirani o području Lacija već znaju da tu postoji veći grad koji je vrijedan mita o osnutku. Kada se javljaju prvi rimski pisani izvori mit o osnutku dobiva i više verzija koje se ovisno o razdoblju pisanja mijenjaju. Možemo reći kako se ne radi o mitovima u pravom smislu te riječi, nego o pseudo povijesnim pričama gdje se isprepleću stvarni događaji s nadnaravnima.

¹⁸ Dumezil 1966, 56, 57 str.

¹⁹ Barnett 1999, 6, 7 str.

²⁰ *ibid.*, 7 str.

²¹ J. N. Bremmer, N. M. Horsfall, *Roman myth and mythography*, London 1987, 5 str. Dalje u tekstu Bremmer, Horsfall 1987.

3. MITOVI O OSNUTKU RIMA

Antički Rim svojom ekspanzijom zauzeo je veliku površinu današnje Europe te dijelove Azije i Afrike. Možemo reći da je jedno od najmoćnijih i sigurno najdugovječnijih carstava u povijesti čovječanstva. Kao takvo zaslužuje i poseban mit o osnutku, a obzirom na dugovječnost Rima postoji mnogo različitih verzija toga mita. Ovo poglavlje bavit će se dvama najpoznatijima, koji su međusobno isprepleteni. Prvi mit vezan je uz trojanskog junaka Eneju koji je prema jednom dijelu grčkih autora iz 5. i 4. st. pr. Kr. osnovao Rim.²² Enejin lik spominje se već u Homerovoj Ilijadi, a materijalne dokaze njegovog kulta nalazimo diljem italiskog poluotoka. Kasniji izvori govore kako je on nakon Trojanskog rata plovio morima te se skrasio na italiskom kopnu gdje je osnovao Lavinij.²³ Očito je kako Rimljani preuzimaju mit o osnutku Rima od Grka radi vlastite koristi, no kasnije se utvrđuje da Eneja, zbog velikog vremenskog razmaka, nije mogao osnovati Rim. Ipak se zadržao u legendama kasnijih autora kao predak blizanaca Romula i Rema koji bi po toj verziji bili pravi osnivači Rima. Upravo je mit o Enejinim potomcima Romulu i Remu, čiji je osnutak Rima kanoniziran u Livijevom djelu²⁴, drugi mit o kojem ćemo raspravljati. Oba mita imaju mnogo različitih verzija od strane raznih autora. Možemo reći da se verzija mijenja ovisno o vremenu u kojem je napisana, odnosno o političkoj situaciji tog vremena. Kao i kod svih priča o osnutku gradova teško je odvojiti mitološki od povijesnog aspekta. Livije kaže da su neki dijelovi o osnutku vjerojatno izmišljeni što on opravdava, te kaže da se miješanje nadnaravnih priča sa povijesnim činjenicama koristi kako bi se naglasila važnost grada.²⁵

²² W. Donlan, The Foundation Legends of Rome: An Example of Dynamic Process, *The Classical World*, 64, 1970, 110 str. Dalje u tekstu Donlan 1970. ; postoje autori koji govore da Eneja nije napustio Troju vidi Bremmer, Horsfall 1987, 12 str.

²³ Kanonizirano kod Vergilija

²⁴ Tit Livije (59. godine pr. Kr. - 17. godine), rimski povjesničar, djelo *Ab Urbe condita*

²⁵ R. Bloch, *The Origins of Rome*, London 1960, 43 str. Dalje u tekstu Bloch 1960.

3.1 MITOVI O ENEJI

Eneja je trojanski junak poznat iz Homerovog epa Ilijada. Prema grčko-rimskoj mitologiji on je sin Anhiza i božice Venere. Anhiz je prvi rođak trojanskog kralja Prijama te su obojica unuci Ila (*Ilus*) osnivača Troje. Eneja u Ilijadi nije prikazan kao važna osoba te se spominje tek nekoliko puta. U petoj knjizi Ilijade grčki junak Diomed bori se s njim te ga porazi, ali Eneju spasi majka Afrodita koja i sama biva ranjena u ruku (Homer, *Ilijada*, V, 297-346). U jednom trenutku spašavao ga je Posejdon i to od Ahileja (Homer, *Ilijada*, XX, 158-339) te se može reći da je preživio trojanski rat samo uz pomoć bogova.²⁶ Ipak bitno je to da Eneja preživljava pad Troje, čime, obzirom na svoje porijeklo, postaje bitan lik kojega će svojatati mnogi narodi. Ilijada spominje da Posejdon proriče Eneji kako će on i njegovi nasljednici vladati nad Trojancima (Homer, *Ilijada* XX, 288-308). Slično proročanstvo, ovaj put od Afrodite, dobio je i njegov otac Anhiz u Homerovom djelu „Himna Afroditi“ (? sedmo stoljeće; 196f).²⁷ Nakon pada Troje Eneja sa sinom Askanijem i ocem ide na zapad, dok njegova prva žena Kreuza, Prijamova kći, umire prije pada.²⁸ Mitovi o osnutku njegovih gradova na području današnje Italije pojavljuju se od 8.st. pr. Kr..²⁹ Za Enejin bijeg iz Troje te dolazak na područje današnjeg apeninskog poluotoka znali su već u 6. st. pr. Kr. Etrušćani. Kod njih nalazimo atenske vaze, votivne statue te game koje prikazuju Eneju što svjedoči o tome da su ga i drugi italjski narodi, osim Rimljana, štovali.³⁰ Na to je uvelike utjecala grčka kolonizacija italjskog poluotoka počevši od Eubejaca u 8. st. pr. Kr. koji sa sobom donose i svoje mitove.

Grčki povjesničar iz 5. st. pr. Kr. Helanik (*Hellanicus*) najraniji je poznati izvor koji govori kako Eneja putuje zapadno i prelazi Helespont (FGrH 4 F 31).³¹ Kaže da putuje do grada Palene (*Pallene*) u Halkidici koja se nalazi u blizini grada Eneje (*Aineia*) što je zanimljiv toponim. Osim toga u Eneji su pronađeni komadi novca iz oko 490. godine pr. Kr. koji prikazuju Enejin bijeg iz Troje.³² Povjesničar Helanik jedan je od prvih autora koji povezuje Eneju s osnutkom Rima. Kaže da je žena imenom Roma (*Rhome*), umorna od dugog putovanja spalila brod te da je Eneja bio prisiljen na tom području osnovati grad koji je nazvao prema toj ženi. Ipak Helanikovo djelo sačuvano je samo u fragmentima te jedino

²⁶ Hard 2004, 453 str.

²⁷ Preuzeto iz Bremmer, Horsfall 1987, 12 str.

²⁸ Hard 2004, 480 str.

²⁹ J. F. Gardner, *The Legendary Past, Roman Myths*, Austin 1993, 16, 17 str. Dalje u tekstu Gardner 1993.

³⁰ Gardner 1993, 16 str.; Bloch 1960, 45 str.

³¹ Preuzeto iz Bremmer, Horsfall 1987, 12 str.

³² *ibid.*, 12, 13str.

možemo iščitati da korištenje ne-rimskog imena osnivača pokazuje kako autor nije imao kontakt sa suvremenicima iz Rima te ne prenosi mit koji je bio aktualan u Rimu u tom vremenu.³³ Moglo bi se reći da je znao samo da se Rim nalazi na zapadu te da je dovoljno velik da bi imao tako važnog osnivača.³⁴ Damast iz Sigeja s kraja 5. st. pr. Kr. donosi sličnu priču kao i Aristotel koji je to područje nazivao *Latinion*.³⁵ Prema Aristotelu Trojanke su bile na brodu Ahejaca kao ropkinje. Nakon oluje njihovi brodovi nasukali su se kod Latinija, a Trojanke tada spaljuju lađe da ne bi otišli u grčku te na taj način prisiljavaju svoje gonitelje da se skrase. Aristotelova priča vjerojatno se u početku odnosila na južnu Italiju gdje i imamo grčke kolonije, no kasnije se ta priča prebacila na Lacij te se ovome području pripisivalo polu grčko porijeklo.³⁶

Timej, koji živi oko 356. do oko 260. god. pr. Kr., rodom iz Tauromenija na Siciliji kaže da je Eneja osnovao Rim. On je prvi autor koji spominje osnivanje Lavinja (*Lavinium*) od strane Eneje što je kasnije postalo općeprihvaćeno. Timej u 3.st.pr.Kr. dolazi u Lavinij da bi istražio starine, donosi poveznicu s Enejom koji je osnovao grad i donio kućne bogove Penate (*D.H. Ant. Rom. 1.67.4 (= Timaeus 566F59)*).³⁷ Povjesničar Alkim kaže da tek Enejin praunuk osniva Rim. Prema ovoj verziji Eneja je bio oženjen Tirenijom te su imali sina Romila (*Rhomylos*). On je imao kćer Albu čiji sin *Rhodius* (možda krivi prijepis od *Rhomos*) osniva Rim.³⁸ Grk Eratosten u 3.st. pr. Kr. utvrdio je da se pad Troje dogodio 1184. godine pr. Kr. dok su s druge strane Rimljani došli do datuma osnutka grada računajući unatrag od osnutka Republike kojeg datiramo između 814.-728. godine pr. Kr.³⁹ Varon u 1. st. pr. Kr. donosi datum 21. aprila. 753. godine pr. Kr. koji je od tada bio opće prihvaćen.⁴⁰ Eratostenovo datiranje pada Troje pokazuje veliku vremensku razliku do osnutka Rima čime se mit o Eneji kao osnivaču mijenja. Autori 3. st. pr. Kr. poput Rimljana Enija i Nevija govore da Rim osnivaju unuci Eneje Romul i Rem.⁴¹ Nevijevo djelo *Bellum Punicum* gotovo nije sačuvano, ali Servije u komentarima Eneide govori o tom djelu te kaže da Nevije povezuje Trojance s osnutkom Rima na način da ga osniva Enejin unuk Romul.⁴² Enije (Ennius, *Annales*) kaže da je Eneja imao dvije kćeri, jednu koja je došla iz Troje s njim u Lacij, a drugu je dobio s

³³ Bremmer, Horsfall 1987, 15 str.

³⁴ *ibid.*, 16 str.

³⁵ Donlan 1970, 110 str.,

³⁶ T. P. Wiseman, *Remus, A Roman myth*, Cambridge 1995, 50, 51 str. Dalje u tekstu Wiseman 1995.

³⁷ Preuzeto iz Hard 2004, 591 str.

³⁸ Wiseman 1995, 52 str.

³⁹ Gardner 1993, 16, 17 str.

⁴⁰ R. Cavendish, *The Foundation of Rome, History Today*, 53, 2003, 54, 55 str.

⁴¹ Donlan 1970, 111 str.

⁴² P. Mountford, Aeneas: An Etruscan Foundation Legend, *The Australasian Society for Classical Studies 32 Selected Proceedings*, Melbourne 2011, 5 str. Dalje u tekstu Mountford 2011.

latinskom princezom Lavinijom. Nakon Enejine smrti služe kao Vestalke pod kraljem Alba Longe, Amulijem. Mlađa kći Ilija usnula je san gdje ju je uzeo muškarac nadnaravne ljepote. Kasnije joj se ukazao otac kao prorok koji kaže da će se sreća iz rijeke vratiti. Ispostavilo se da je muškarac iz sna Mars te je ona ostala trudna s njim. Prema nalogu Amulija, nakon poroda, Ilija biva utopljena, ali postaje žena riječnog boga Ania čime se ispunilo proročanstvo njenog oca o sreći iz rijeke. Rodila je blizance Romula i Rema koji će osnovati Rim.⁴³

Kasnije autori smišljaju cijelu lozu kraljeva Albe Longe, koju je osnovao Enejin sin, i kojom vladaju njegovi nasljednici Silvije, Eneja, Latin, Alba, Epit, Kapis, Kalpet, Tiberije, Agripa, Aremul, Aventin, Proka. Za ove kraljeve kod različitih izvora imamo više varijacija njihovih imena. Kralj Proka imao je sinove Amulija i Numitora koji je djed blizanaca. O svim inačicama mita o Romulu i Remu govorit ćemo nešto kasnije.

Kvint Fabije Piktora koji piše ili tijekom ili nakon rata s Hanibalom i to na grčkom jeziku kako bi upoznao ostali civilizirani svijet s velikim Rimom, također navodi Eneju odnosno njegovo potomstvo kao osnivače Rima (*Fabius Pictor fr. 4P*).⁴⁴ Katon u 2. st. pr. Kr. u djelu *Origines* govori da je Rim osnovan 751. i stavlja likove Lavinia, Amata, Turnus i Mezentius u mit o Eneji (*Cato, Orig. 1.*). Salustije u djelu *Bellum Catilinae* govori da Rim osnivaju Trojanci predvođeni Enejom kojima se pridružilo pleme *Aborigines* (*Sall. Cat. 6.1.*).⁴⁵

Dionizije iz Halikarnasa, grčki povjesničar iz 1. st. pr. Kr. u djelu *Roman Antiquities* donosi više verzija mita o osnutku Rima preuzetih od ranijih grčkih i rimskih autora. Verzija autora Kefalona iz Gergide kaže da je Rim osnovan u drugoj generaciji od Trojanskog rata. Osnivač je *Rhomos*, Enejin sin jedan od četvorice uz Askanija, Eurileona i Romula. Prema svećeniku Argu (*Argos*) Eneja s Odisejem ili nakon njega dolazi u Italiju nakon posjeta Mološanima, a Trojanka Roma (*Rhome*) zapali brodove. Dionizije iz Halikarnasa prenosi i već spomenutu Aristotelovu verziju, kao i verziju Dionizija iz Halkide koja kaže da je Romul (*Rhomos*) sin ili Askanija ili Emationa, osnovao Rim. Ovo su bile grčke, starije, verzije mitova koje donosi Dionizije iz Halikarnasa, a koje imaju veze s Enejom. Rimske verzije su iz kasnijih razdoblja, bliže njegovu vremenu. Imamo mit o Romulu i Remu gdje su oni Enejini sinovi ili unuci koji su dani kao taoci kralju Latinu koji ih je dobro dočekaio i čak im ostavio pola kraljevstva nakon što je umro bez potomstva. Postoji verzija gdje je nakon Enejeve smrti Askanije naslijedio cijelo kraljevstvo Latina, ali ga je podijelio s braćom Romulom

⁴³ Preuzeto iz Wiseman 2008, 138 str.

⁴⁴ Preuzeto iz Wiseman 1995, 1, 2 str.

⁴⁵ Preuzeto iz Mountford 2011, 5 str.

(*Rhomulos*) i Remom (*Rhomos*) na tri dijela. *Rhomos* je tada osnovao četiri grada Kapua, Anhiza, Eneja i Rim, te im je dao imena po pradjedu *Kapisu* (*Capys*), djedu Anhizu, ocu Eneji, a posljednjem je dao svoje ime. Rim je kasnije bio napušten neko vrijeme da bi iz Albe došli novi ljudi na čelu s Romulom i Remom.

Kako smo mogli vidjeti do sada, najranije mitove o osnutku Rima pišu grčki autori. Zanimljivo je kako su Rimljani to prihvatili⁴⁶ i zapravo preuzeli mit o vlastitom osnutku od tuđinaca. To ne treba čuditi jer su Rimljani poznati po tome da preuzimaju od drugih naroda sve što im može koristiti. Odgovaralo im je da se povežu s trojanskim junakom i tako za sebe naprave veliku baštinu. Isto tako Trojanska ostavština davala im je legitimaciju da se prošire na područja nekadašnje Troje te da zarate s Grcima. Tako se i nakon utvrđivanja velikog vremenskog razmaka između pada Troje i osnutka Rima zadržala povezanost Eneje s osnutkom u vidu njegovoga potomstva. Ovdje treba naglasiti kako Eneja nije jedini grčki junak kojeg se povezuje s osnutkom Rima. Postoji više verzija mita prema kojima se Odiseja i njegovo potomstvo stavlja u kontekst osnutka, o tome bi se moglo podrobnije raspravljati, ali to nije tema ovog rada.⁴⁷

Postoji više verzija Enejinih putovanja koji su ga iz Troje doveli do današnje Italije te o njegovim djelima nakon dolaska. Vergilije u 1. st. pr. Kr. na zahtjev cara Augusta piše Eneidu, djelo napravljeno po uzoru na Homerove Ilijadu i Odiseju, koje obuhvaća sve Enejine epizode koje su od tada i kanonizirane. Djelo je nastalo pod iznimnim političkim utjecajem u vrijeme stvaranja carstva. August je htio prikazati da julijevska dinastija vuče korijene od Enejinog sina Askanija Jula te kao takva ima pravo na vlast u Rimu.

U kratkim crtama ćemo opisati važne događaje vezane za Enejin život od pada Troje koncentrirajući se uglavnom na Eneidu. Eneja bježi iz Troje, s preživjelim Trojancima, nakon razaranja Troje. Proveo je kratko vrijeme u Trakiji da bi otišao na Delos gdje mu proročica kaže da ode u zemlju svojih predaka. On krene prema Kreti gdje je vladao njegov predak Dardan, ali kad kuga izbije među njegovim sljedbenicima u snu mu se ukažu obiteljski bogovi koji kažu da je pravo porijeklo Dardanosa u Italiji. Eneja zatim iz Krete plovi u Epir gdje sretne Helena koji mu govori o budućem putovanju te da se skrasi na mjestu gdje ugleda bijelu svinju s 30 prašćića (Vergilije, *Eneida*, V, 1 - 462). Svinja je predstavljala Lacij dok prašćići mogu označavati 30 predstavnika latinske lige ili 30 godina do osnutka Alba Longe.⁴⁸

⁴⁶ Neki autori vjeruju da nemamo dovoljno dokaza da Rimljani iz 5.st. pr. Kr.(i prije) prihvaćaju mit o Enejinom osnutku Rima. Vidi Bremmer, Horsfall 1987, 18 str.

⁴⁷ Za ovu temu vidi Wiseman 2008, 24,25 str.

⁴⁸ Gardner 1993, 18 str.

Također mu kaže da posjeti Sibilu u Kumi koja će mu reći više o budućnosti. Na Siciliji rođak Akest primi Eneju i njegove ljude, no ovdje umire Anhiz. Kad ode sa Sicilije oluja ga odvede do Didone osnivačice Kartage. Venera uzrokuje zaljubljuvanje Didone u Eneju koji nakon nekog vremena odlazi da ispuni proročanstvo za svoj narod zbog čega se ona ubije. Odlazi na Siciliju gdje odaje počast ocu na godišnjicu smrti, tu izgubi dio flote u požaru, a starije i nemoćne ostavi pod zaštitom Akesta. Odlazi na Kumu gdje mu Sibila govori o njegovim budućim borbama i trijumfima, zatim ga pošalje u podzemlje da razgovara s duhom svoga oca koji mu govori o veličini koju će imati njegov grad Rim sve do Augusta. Nakon toga Eneja dolazi na područje budućeg Laurentuma gdje narodom *Aborigines*, vlada kralj Latin (Vergilije, *Eneida*, V, VI, VII).

Ovaj kralj prema mitologiji bio je praunuk Saturna, unuk Pikusa te sin Fauna. Pikus je bio prvi kralj Lacija, on je i formirao pleme Latina te njime uspješno vladao dok ga Kirka, nakon što ju je odbio, nije pretvorila u djetlića zbog čega ga se povezuje s augurskim proročanstvima. Faun također vlada plemenom Latina te kao i Pikus prije njega, nakon smrti biva deificiran te njegov kult postaje proročište.⁴⁹

Na ovom Latinovom području Eneja naiđe na svinju i praščiće, za koje je Helen pretekao da su mjesto na kojem treba ostati. Prijatelji se s Latinom, kojemu je proročica rekla da ruku svoje kćeri da strancu. Turn iz dinastije Rutula smatra da je on taj stranac jer dijelom nije iz Italije.

Dinastiju Rutuli, prema Serviju, osniva Danaja kćer Akrizija kralja Agrosa, koja je došla na područje Lacija, gdje se udala za lokalnog vladara s kojim je i osnovala tu dinastiju.⁵⁰

Ipak, Latin preferira Eneju zbog čega dođe do bitke između Trojanaca i Rutula. Eneji pomažu Etrušćani pod vodstvom Tarhona i Evandera.

Ovaj potonji kralj je arkadijske kolonije na području budućeg Rima, čovjek koji prema Tacitu donosi pismo u Lacij te koji iz Arkadije dolazi na italski poluotok i tu osniva koloniju *Pallanteum* na brdu Palatin iz kojeg će se kasnije razviti Rim. U osmoj knjizi Eneide, Eneja bude s njim na Palantiju kad od majke Venere primi dar da sazna buduću povijest Rima sve do Augusta i bitke kod Akcija i to na štitu koji izradi Vulkan. Poveznicu s ovom kolonijom nalazimo u mitu o Heraklu. Njegov deseti zadatak bio je ubiti diva Geriona koji se nalazio na krajnjem zapadu i dovesti njegovu stoku u Argos. Heraklo porazi Geriona te na povratku sa stokom stigne u Palantij. Tu ubija diva Kaka koji je terorizirao to mjesto, a i pokušao ukrasti dvije Heraklove krave.

⁴⁹ Wiseman 2008, 75, 76 str.

⁵⁰ ibid., 24, 25 str.

Na strani Turna bio je protjerani tiranin iz Cere, Mezencije. Eneja pobjedi te se oženi za Laviniju, a pokorenim Latinima obeća da mogu zadržati svoje običaje, ali moraju štovati i bogove koje on dovodi sa sobom. Na mjestu gdje je prvo pristao s brodom nakon dugog putovanja, u blizini usta Tibera, Eneja osniva Lavinij.

Grob i svetište Eneji nalazilo se blizu Lavinija uz rijeku Numic (*Numicus*) i tu je štovan kao božanstvo Eneja *Indiges*. U tom je potoku prema jednoj verziji Eneja nestao, dok se tijekom kasnijih racionalizacija mita kaže da je poginuo u bitci pored te rijeke i da ga je voda odnijela.⁵¹ Njegov sin Askanije napušta Lavinij te osniva Alba Longu na albanskim brdima, a taj osnutak kako smo već rekli može se povezan s proročanstvom o bijeloj (lat. *alba*) svinji i 30 prašćića koje Eneji proriče Helen, a predstavljalo bi 30 godina do osnutka Albe. Prema drugoj verziji Askanije odlazi zbog svađe s Lavinijom, koja od straha pred njim rađa dijete u šumi koje je poznato pod nazivom *Silvius* (onaj iz šume). Prema Livijevoj verziji Askanije je Lavinijin sin, a Silvije njegov. Pošto je Askanije nakon Enejine smrti bio premlad za vladanje to je u njegovo ime radila Lavinija, a kad je odrastao on njoj prepušta vlast, a sam odlazi osnovati novi grad.⁵² Njega nasljeđuje 12 kraljeva kroz tri stoljeća što popunjava rupu do osnutka Rima.⁵³

Kako smo već rekli ta se loza direktno nadovezuje na Romula koji osniva Rim prema mitu o kojemu ćemo govoriti u sljedećem poglavlju.

3.2 MITOVI O ROMULU I REMU

Mit o osnutku Rima od strane blizanaca Romula i Rema najzastupljeniji je među antičkim autorima. Isto tako ima i mnogo različitih verzija počevši od rođenja blizanaca, odrastanja pa sve do smrti Rema i samostalnog Romulovog vladanja Rimom. Livije u 1. st. pr. Kr. kanonizira ove događaje te se oni od tada prikazuju na više manje jednak način do u kasnu antiku.⁵⁴ Romulovo ime dolazi od riječi *rhome* što znači snažan, dok je Rem od riječi *remorari* što znači oprezan. Na blizance možemo gledati kao na neobičnu prirodnu pojavu te

⁵¹ Hard 2004, 592 str.

⁵² ibid., 593, 594 str.

⁵³ Bloch 1960, 44 str.

⁵⁴ J. I. Neel, *Creative History, Political Reality: Imagining Monarchy in the Roman Republic*, Toronto 2012, 47 str. Dalje u tekstu Neel 2012.

ih nalazimo u mitologijama diljem svijeta pa tako i kod Grka, Židova, Kršćana.⁵⁵ Motiv blizanaca može predstavljati suprotnost; mogu, kao i na primjeru mita o Romulu i Remu, imati ulogu stvaratelja odnosno osnivača grada, ali i razaratelja i međusobnih suparnika što može završiti ubojstvom jednog brata.⁵⁶ Današnji autori daju različite verzije postojanja ovog mita pa tako Mommsen smatra da blizanci objašnjavaju postojanje dva konzula, neki poput Tima Cornella, Alexandra Grandazzia i Filippa Coarellia smatraju da blizanci u mitologiji postoje zbog pomiješanih plemena u Rimu, gdje imamo Latine i Sabinjane, također se govori o podjeli između patricija i plebejaca kao razlogu za blizance, a imamo i jednostavno mišljenja, koja ne isključuje prethodna, da su blizanci odabrani jer su neobična pojava (Mommsen 1881 *passim*; Cornell 1995:74-6; Grandazzi 1997:168-9; Coarelli 2003:48).⁵⁷ Prema enciklopediji Vera Flaka, koju donosi Paul Đakon, Romul je bio poznat i pod imenom *Altellus* koje dolazi od latinske riječi *alter* što znači drugi pa ovo ime povezujemo s činjenicom da je blizanac.⁵⁸ Za sve rimske mitove, pa tako i za ovaj tražimo poveznicu u grčkoj mitologiji. Kako je riječ o blizancima prvo se moramo sjetiti vjerojatno najpoznatijih blizanaca grčke mitologije, Kastora i Polideuka. Oni imaju dosta drugačiju priču, tek možda možemo superiornost besmrtnika Polideuka nad smrtnikom Kastorom povezati s Romulovom superiornošću nad Remom. Imamo druge grčke mitove koji su sličniji priči o Romulu i Remu, barem u određenim dijelovima mita, što ćemo vidjeti kasnije u tekstu. Georges Dumezil uspoređuje Romula i Rema s božanstvima iz Veda Nastaya, no prema Timothyu Peteru Wisemanu božanski blizanci iz Veda sličniji su grčkim Dioskurima nego Romulu i Remu.⁵⁹

Nije sigurno kada se mit pojavljuje, ali možemo reći da u 3. st. pr. Kr.⁶⁰ već biva rasprostranjen što vidimo kako kod sačuvanih djela tako i kod arheoloških nalaza. Kalija (*Callias*) dvorski povjesničar sicilijanskog tiranina Agatokla koji umire 289. god. pr. Kr. spominje blizance, a u slično vrijeme točnije 296. god. pr. Kr. braća *Ogulnius* podižu grupnu skulpturu blizanaca i vučice od bronce.⁶¹ Isto tako imamo prikaze vučice koja doji blizance na rimskom novcu od oko 269. god. pr. Kr. što nam je i najraniji sačuvan takav prikaz. Wiseman smatra da je legenda o Romulu i Remu smišljena sredinom 4. st. pr. Kr., a u opću

⁵⁵ L. D. Hankoff, Why The Healing Gods Are Twins, *The Yale Journal of Biology and Medicine*, 50, 1977, 307- 309 str. Dalje u tekstu Hankoff 1977.

⁵⁶ Hankoff 1977, 309 str.

⁵⁷ Preuzeto iz Neel 2012, 13 str.

⁵⁸ A. Fraschetti, *The Foundation of Rome*, Edinburgh 2002, 26 str. Dalje u tekstu Fraschetti 2002.

⁵⁹ Wiseman 1995, 25-30 str.; Dumezil 1966. 252 str.

⁶⁰ Bremmer, Horsfall 1987, 25 str.

⁶¹ *ibid.*, 25 str.

upotrebu prešla je krajem 4. st. pr. Kr. i početkom 3. st. pr. Kr. što je blizu prvih, već spomenutih, materijalnih prikaza mita.⁶²

Mit o Romulu i Remu započinje s njihovim djedom Numitorom, pripadnikom loze albanskih kraljeva koju je započeo Enejin sin Askanije. Amulije, njegov brat, nudi mu da izabere između kraljevstva i obiteljskog bogatstva. Numitor izabre kraljevstvo, no Amulije koristi bogatstvo kako bi ga svrgnuo s vlasti. Također ubija Numitorova sina dok kćer Reu Silviju šalje u Vestalke, kako ne bi mogla imati potomke obzirom da mora biti djevice. Međutim u hramu Vestalki nju siluje bog Mars nakon čega ostaje trudna te dobija blizance. Amulije, kad je saznao za trudnoću, stavlja Reu Silviju pod nadzor da bi ju, kad je rodila, stavio u tamnicu, a blizance dao svojim pastirima da ih bace u Tiber. Tiber je u to vrijeme poplavio, te su pastiri stavili djecu u košare, da bi došli do korita rijeke, pri tom misleći da oni nikako ne mogu preživjeti sve te muke. Blizanci su se nasukali kraj smokve *Ficus Ruminalis* na obroncima Palatina. Vučica je tražila vodu kad je čula plač blizanaca te ih odnosi u pećinu, kasnije nazvanu *Lupercal*, gdje ih doji. Tu ih je vidio pastir Faustul koji vodi djecu svojoj ženi Aki Larenciji, a njima je baš tada umrlo novorođeno dijete. Tako su Romul i Rem odgojeni kao pastiri uz Faustula i Aku Larenciju. U mladenačkom razdoblju povremeno sudjeluju u razbojništvu te je Rem tijekom jednog od tih pothvata uhvaćen i doveden pred Numitora. Nakon što shvate da su istog roda dvojac kuje plan kako srušiti Amulija, dok u isto vrijeme Romul saznaje od Faustula da je posvojen te sudjeluje s bratom u vraćanju Numitora na tron.

Nakon uspjeha u tom pothvatu blizanci odlučuju otići iz Alba Longe kako bi osnovali vlastiti grad. Odlaze na područje gdje ih je izbacila rijeka nakon što ih je Amulije pokušao ubiti, tu traže znak bogova na kojem točno mjestu da osnuju novi grad te se upuštaju u ritual augura. Romul se popeo na Palatin, a Rem na Aventin odnosno na mjesto *Remoria*. Iako Rem prvi dobije znak u vidu 6 ptica, Romul vidi 12 ptica te dobije pravo da osnuje grad na Palatinu. Nakon što napravi *pomerium* Rem ga preskače i naruga se bratovima zidinama zbog čega ga Romul tada ubija i kaže da će tako završiti svi koji pokušaju preskočiti zidine Rima. Romul na Kapitoliju osniva azil gdje prima odmetnike, no problem je u tome što nema žena. Diplomatskim putovima pokušava dovesti žene u grad, ali stalno je odbijan, jer je riječ o novoosnovanom gradu u kojem se nalazi skupina sumnjiva porijekla. Poziva okolne narode Antemane, Cenine, Krustumerije i Sabinjane na Konsualije u vrijeme kada se u čast Neptuna odvijaju utrke u Cirkusu Maksimusu. Tijekom ovih svetkovina Rimljani otimaju žene svojih

⁶² Neel 2012, 21 str.; Wiseman 2008, 119-126 str.

susjeda, koji pak bježe jer nisu u mogućnosti pomoći im. Nakon toga izbija rat kojeg zaustavljaju Sabinjanke te dolazi do povezivanja dvaju plemena. Isto tako na vlast u novosnovano kraljevstvo uz Romula dolazi Tit Tacije kralj Sabinjana, koji ubrzo umire te Romul ponovo postaje jedini vladar. Na tom mjestu ostaje do svoje smrti 717. god. pr. Kr. kada ga na Marsovom polju među božanstva uzdiže otac Mars.

Ovdje je ukratko prikazan mit o životu Romula i njegovog brata Rema od rođenja do smrti preuzet od raznih antičkih autora te su ove epizode, po mome mišljenju, bile upravo oni dijelovi koji će se najviše koristiti i spominjati kako kod Rimljana tada, tako i kod nas danas. U daljnjem tekstu biti će izdvojeni te pobliže opisani svi važni dijelovi ovog mita te će biti prikazane razne varijacije istih koje su se, kako smo rekli, mijenjale ovisno o razdoblju u kojemu su nastajale.

Prvo moramo spomenuti djeda blizanaca, svrgnutog kralja Alba Longe, Numitora. Jaclyn Ivy Neel vjeruju da je on naknadno ubačen u ovaj mit.⁶³ Sjetimo se da neki autori poput Enija i Nevija pišu kako djeda blizanaca nalazimo u liku Eneje. Ipak, kako smo vidjeli u prethodnom poglavlju antički autori uvidjeli su razliku u godinama od pada Troje do osnutka Rima koja iznosi nekoliko stoljeća te stoga nije bilo moguće da su blizanci djeca ili unuci Eneje kako se dugo mislilo. Tada je osmišljena loza Albanskih kraljeva koja ide sve do Amulija i djeda blizanaca Numitora. Zanimljivo je da nakon što su porazili Amulija blizanci odlaze iz Alba Longe grada u kojemu su oni nasljednici prijestolja i upuštaju se u osnutak novog grada kojeg moraju urediti i podignuti kako bi dosegao nekakav status na području današnjeg Apeninskog poluotoka. Iako većina autora govori da su se blizanci sami odlučili za osnutak grada, Dionizije Halikarnaški smatra da Numitor potiče blizance da osnuju grad kako bi se riješio dijela populacije koja je došla s blizancima, a mogla je predstavljati prijetnju njegovoj vladavini.⁶⁴

Nakon djeda dolazimo do majke blizanaca oko čijeg porijekla i pravog imena još uvijek vlada nedoumica te imamo razne verzije o njenom životu kao Vestalka te o začecu blizanaca. Već smo spomenuli da se o njoj najčešće govori kao o Rei Silviji koju Amulije šalje u Vestalke kako bi ostala djevica i kako ne bi imala potomaka. Takvu verziju nalazimo i kod Dionizija Halikarnaškog koji dalje kaže da Reu Silviju, dok je zahvaćala vodu prilikom obavljanja određenih rituala vezanih uz red Vestalki, siluje Mars, ali joj i obeća da će roditi

⁶³ Neel 2012, 177 str.

⁶⁴ Fraschetti 2002, 29 str.

dva sina koji će biti daleko najveći ljudi po svojim postignućima. Ovaj dio mita možda je grčki jer italški bogovi ne dobivaju djecu ni s ljudima ni međusobno.⁶⁵ Silovanje se prema nekim autorima dogodilo četiri godine nakon što je postala Vestalka.⁶⁶ Tada glumi da je bolesna i pokušava sakriti trudnoću, no Amulije saznaje njezino stanje i traži njenu smrt. Kao što joj je Mars obećao rodili su se blizanci što upućuje na to da Rea Silvija govori istinu, ali Amulije joj ne vjeruje i kaže da je podmetnula drugo dijete, koje je mogla donijeti na svijet neka druga žena. U svakom slučaju, kao nečista vestalka morala je umrijeti, a blizanci su bačeni u rijeku. Ipak nije ubijena, nego je bačena u tamnicu kod Amulijeve kćeri koja se prema Plutarhu zvala *Antho*, latinska riječ za cvijet. Rimski povjesničar Fabije Piktora daje verziju mita gdje se majka Romula i Rema zove Ilija što odmah možemo povezati s trojanskim podrijetlom. Isto ime za majku blizanaca daje Enije koji, kako smo već rekli, govori o njoj kao o kćeri Eneje. Tibul koji piše u vrijeme Augusta spominje kako je izgledao tek osnovani Rim, spominje ljubav Marsa i Ilije te za razliku od većeg dijela antičkih autora ne daje naznake da Mars siluje majku blizanaca.⁶⁷ Mit o silovanju i blizancima nalazimo kod rimskih kućnih božanstava Lara. Njihova majka bila je nimfa, kći rijeke Almo, koja je uvrijedila Jupitera te je bila protjerana u podzemlje do kud ide u pratnji Merkura. On ju u šumi na putu do podzemlja siluje. Blizanci se rađaju u februaru, mjesecu kad je na devet dana podzemni svijet povezan sa svijetom živih. Ona ih tada dovodi na svjetlost gdje ih odgoji zvijer, što je opet poveznica s Romulom i Remom koje doji vučica, te oni postanu bogovi zaštitnici grada.⁶⁸

Osim Numitorove kćeri za koju se nudi više imena postoje verzije gdje ona nije majka Romula. Tako imamo verziju gdje je Romul sin jedinac Emilije kćeri Eneje i Lavinije koja se udala za Marsa.⁶⁹ Druga verzija kaže da su blizanci sinovi robinje kralja Albanije Tarhetija i muškog spolnog organa koji se pojavio na ognjištu njegove kuće.⁷⁰ Tarhetiju je proročište u Etruriji reklo da će djevica koja se spoji s falusom roditi dijete hrabro i veličanstveno. On je poslao svoju kćer, no ona iz straha pošalje sluškinju koja na koncu rađa blizance.⁷¹ Ova verzija gotovo je ista kao mit o rođenju Servija Tulija u kući Tarkvinija Priska.

⁶⁵ Rose 2005, 252 str.

⁶⁶ Wiseman 1995, 2 str.

⁶⁷ K. S. Rothwell, Jr., Propertius on the Site of Rome, *Latomus*, 55, 1996, 831 str. Dalje u tekstu Rothwell 1996.

⁶⁸ Wiseman 2008, 80 str.

⁶⁹ Fraschetti 2002, 1 str.

⁷⁰ *ibid.*, 2 str.

⁷¹ *ibid.*, 2 str.

Zanimljiva je epizoda gdje Amulije, nakon što sazna za rođenje blizanaca, naređuje da ih se baci u rijeku koju možemo povezati sa židovskim, a i kršćanskim motivom Mojsija kojeg je majka stavila u košaru i pustila niz rijeku kako bi ga spasila od umorstva koje je na svoj židovskoj muškoj djeci htio izvesti egipatski Faraon. Kod kršćana također imamo priču o preživljavanju djeteta netom nakon rođenja, a riječ je o Isusu koji preživljava Herodovu naredbu o ubojstvu novorođenčadi izdanu nakon što je dobio vijest o rođenju novog židovskog kralja.⁷²

Za dio mita koji govori o dojenju blizanaca od strane vučice neki autori kažu kako je Marsova ptica, djetlić, donosila hranu blizancima.⁷³ U kasnijim verzijama pokušava se što više racionalizirati mit pa tako umjesto vučice dojenje i briga o blizancima pripisuje se Aki Larenciji koja je u ovim mitovima prostitutka te prodaje tijelo pastirima. Kako riječ *lupa* na latinskom znači i vučica neki antički autori iz razdoblja kasne Republike pa i kasnije govore da su blizanci dojeni od strane neke prostitutke, a ne od vučice kako se do tada vjerovalo. Propercije pisac Augustova vremena kaže kako je vučica koja odgaja Romula i Rema zapravo *lupa Martia*.⁷⁴ Ovdje možemo povezati Romulov mit s onim perzijskog kralja Kira Velikog. Njegov djed Astijag kralj Medije sanjao je san za koji su mu tumači rekli da znači kako će njegova kćeri Mandana predstavljati opasnost za prijestolje. Daje ju udati u Perziju, ali opet sanja te je vrati kada je rađala kako bi ubio njenog sina koji prema novom snu predstavlja prijetnju. No čovjek koji je trebao ubiti Mandaninog sina, Kira, nije to mogao učiniti te ga odnese svojoj ženi čije ime na perzijski znači kuja. Oni su kao i u priči o Aki Larenciji i Faustulu tek izgubili dijete te su ga obukli u Kirovu odjeću kako bi dokazali kralju da je umro. Kad odraste sazna čiji je sin, pobjedi djeda te uspostavi veliko Perzijsko kraljevstvo u Aziji.⁷⁵

Mit o Kiru Velikom u dobroj se mjeri može povezati s Romulom, a pogotovo u vidu njegovog odgoja gdje imamo ženu čije je ime kuja, dok je kod Romula prostitutka, kao osobu koja ga odgaja. Grčka mitologija donosi nam neke mitove gdje su glavni junake dojile različite životinje. Osim već spominjanih Lara imamo blizance Pelija i Neleja koje je Tira rodila Posejdonu te ih ostavila na brdu da umru. Po jednoj verziji spase ih pastiri, a imamo i verziju gdje Pelija doji kobila, a Neleja kuja. Obje verzije imaju poveznice s mitom o Romulu i Remu, a i kasnija svađa braće u kojoj Pelije potjera Nelejaa iz Tesalijske donekle se može

⁷² Bremmer, Horsfall 1987, 30 str.

⁷³ Hard 2004, 596, 597 str.

⁷⁴ Rothwell 1996, 838 str.

⁷⁵ Fraschetti 2002, 3, 4 str

povezati sa svađom Romula i Rema.⁷⁶ Sinovi Apolona Filakid i Filandros bili su dojeni od koze, osnivača Mileta, Miletosa; odgajali su prema nekim mitovima vukovi po volji njegova oca Apolona. Kibelu doje pantere i druga divlja bića da bi ju na kraju pronašli pastiri, postoji i mit po kojem je Parisa dojila medvjedica.⁷⁷

Djetinjstvo u kojem blizance odgajaju pastiri motiv je kojeg nalazimo u starijoj italskoj te u grčkoj mitologiji i takvo odgajanje povezujemo s njihovom naobrazbom.⁷⁸ Dioniz Halikarnaški i Plutarh prenose da postoji teorija kako su blizanci odvedeni u Gabi, grad u Laciju, gdje su se obrazovali, što bi pak značilo da nisu odgajani kao pastiri.⁷⁹ Ipak općeprihvaćena teorija kaže da su bili pastiri kao Faustul. Jedan od najranijih italjskih rituala Luperkalije vezan je uz slavljenje pastirskog života. Obilježavao se 15. februara, a slavio se sve do 500. godine duboko u kasnu antiku. Evander je u špilji Luperkal podigao oltar gdje žrtvuje likejskom Panu, u ovoj špilji vučica je dojila Romula i Rema, a tu Rimljani kasnije održavaju Luperkalije ritual koji je služio za čišćenje tijela građana na isteku godine i taj se ritual dovodi u vezu s pričom o Romulu i Remu.

Tijekom obreda za boga Fauna lopovi su blizancima i njihovoj družini htjeli ukrasti stoku. Braća su formirala dvije skupine, Rem sa skupinom Fabi koji vraćaju stoku, a Romul je bio s grupom Quintili.⁸⁰ Zbog te potjere, prema izvorima iz Augustova vremena, ritual obuhvaća utrku *luperci* (svećenici- vučja braća). Luperci prvo žrtvuju jarca u Luperkal, oderu mu kožu te se u nju oblače i udaraju stanovnike Rima s njom. Dvije su glavne grupe *luperca*, a to su *Quincti(li)ani* i *Fabiani* po skupinama koje su vodili blizanci. Varon govori da je festival služio za pročišćenje dok Ovidije i Livije kasnije govore da je riječ o ritualu plodnosti. Vjerojatno se značenje mijenjalo, ali u 1. st. pr. kr. pozadina rituala odgovarala je mitu o Romulu i Remu.⁸¹ Cezar 44. godine pr. Kr. uvodi treću grupu luperka, koja je iznad prve dvije, nazvanu *luperci Iulii*. Riječ je isključivo o političkom potezu kako bi si učvrstio položaj i, kao i kasnije August, dao legitimitet svojoj vladavini Rimom. Drugi ritual vezan za pastirski život su Parilije, svetkovina koja se održavala 21. aprila, a u kojoj se veliča pastirska jednostavnost posvećen Palesu. Varon i *Fasti Antiates* naglašavaju da svetkovina označava

⁷⁶ Hard 2004, 380, 381 str.

⁷⁷ Rose 2005, 239 str.

⁷⁸ Bremmer, Horsfall 1987, 32, 33 str.

⁷⁹ Fraschetti 2002, 15 str.

⁸⁰ *ibid.*, 17 str.

⁸¹ Neel 2012, 111, 112 str.

datum osnutka grada. Glavna značajka rituala preskakanje je preko gomile gorućeg sijena što Ovidije povezuje s Removim preskakanjem zidina zbog čega ga Romul ubija.⁸²

Možda najzanimljiviji dio ovog mita, a svakako najkontroverzniji jest Remova smrt. Mitove u kojima su blizanci glavni junaci nalazimo i kod drugih naroda, ali rijetko isti mitovi završavaju nasilnom smrću za jednog i to od strane drugoga.⁸³ Ustaljena je priča kako Romul ubija brata zbog preskakanja zidina grada. Sličnost s takvom verzijom nalazimo kod Grka gdje beotski vladara Pemandar, osnivač istoimenog grada, ubija sina Epifa, zbog preskakanja obrambenog jarka, a sličnu sudbinu imamo kod Eneja kalidonskog kralja koji ubija starijeg sina Tokseja iz istog razloga.⁸⁴ Sličnost nalazimo i kod indoeuropskog mita o Manu koji pri stvaranju svijeta ubije brata blizanca Yema pa tako i na ubojstvo Rema možemo gledati kao na žrtvu za osnutak novog grada. S druge strane u grčkim mitovima o osnutku grada ponekad imamo blizance, ali tu nema žrtvovanja jednog od njih.⁸⁵ Glavno pitanje glasi zašto bi Rimljani prihvatili mit u kojem je njihov osnivač prikazan kao negativac koji ubija svoga brata. Odgovor nije jednostavan niti jednostran, ali možemo ga povezati s političkim aspiracijama iz određenih vremenskih razdoblja jer se, kako znamo, priča mijenjala ovisno o razdoblju u kojem je pisana. Različiti autori imaju mnogo verzija o razlozima zbog kojih je Rem ubijen. U jednoj od njih Romul je prikazan kao predstavnik patricija, a Rem plebejaca te je mit prikazan kao pokušaj elite da učvrste svoj položaj.⁸⁶ Enijevo djelo *Annales* iz 2. st. pr. Kr. govori o razdoblju od Enejinog dolaska u Italiju do Enijevog vremena. Djelo je postalo nacionalni ep te dio školskih tekstova što znači da je utjecalo na čitatelje. Enije, za razliku od autora iz kasne republike, puno više prikazuje blizance kao jednake. S druge strane, kaže kako je samo jedan od blizanaca bio određen za besmrtnost što upućuje na to da nema zajedničkog osnivanja grada. Ono što nas ovdje zanima dio je koji opisuje Removu smrt. Na žalost ti dijelovi jako su fragmentirani te se ne zna dali ga ubija Romul ili netko iz njegove pratnje.⁸⁷ Horacije na primjer, u svojoj pjesmi govori o prolivenoj krvi nevinog Rema te o prokletstvu Romulovih potomaka što upućuje na to da je Romul negativac u mitu koji bez razloga krvoločno ubija vlastitog brata. U vrijeme Augusta napravljena je velika propaganda kako se ubojstvo Rema ne bi smatralo zločinačkim činom.⁸⁸ Razlog tome leži u Augustovom poistovjećivanju s Romulom te je stoga Romul prikazan kao veličanstveni osnivač Rima čiji

⁸² Neel 2012, 121 str.

⁸³ A. Mayor, Remus: A Roman Myth. By T. P. Wiseman Review, *Journal of Folklore Research*, 34, 1997, 71 str.

⁸⁴ Hard 2004, 599 str.

⁸⁵ B. Clark, The Twin Motif in Comparative Mythology, 2013, 3 str.

⁸⁶ Neel 2012, 12 str.

⁸⁷ *ibid.*, 48 - 50 str.

⁸⁸ J. Puhvel, Remus et Frater, *History of Religions*, 15, 1975, 150 str.; Neel 2012, 153, 154 str.

je nasljednik sam August. Livije, za kojeg smo rekli da kanonizira mit o blizancima, piše u vrijeme kasne Republike i ranog Carstva. On nam donosi dvije različite verzije Remove smrti gdje je po jednoj ubijen od nepoznate ruke, a po drugoj od strane brata Romula.⁸⁹ Dionizije iz Halikarnasa također donosi dvije verzije Remove smrti, u jednoj, koja je po njemu točnija, ubija ga Romul nakon rivalstva i izravne borbe dok po drugoj Rema ubija Celer jedan od Romulovih ljudi.⁹⁰ Prema Diodoru Keleru, Rem ljubomoran na brata govori da je granica kosa te da neprijatelj lako može ući. Romul ljut na to, kaže svim građanima da ubiju onoga tko prijeđe preko granice grada. Rem sam prijeđe te ga Celer, prema Diodoru, ubije. Neki autori kažu da je Celer Etrušćanin te da je tamo i pobjegao nakon ubojstva dok ga prema drugim verzijama Romul nagradi te on postane tribun celera, 300 vojnika kraljevske tjelesne straže.⁹¹ Ovidije u djelu *Fasti* govori o Romulu kao pozitivcu koji nije imao veliku ulogu kod Remove smrti. Nije siguran razlog zbog kojeg ovo piše, možda se htio dodvoriti Augustu da mu dopusti povratak u Rim ili mu se samo ruga. Ovidije kaže da je Romul naredio Celeru da ubije bilo koga tko prijeđe preko zidina u grad što je Rem ignorirao i narugao se zidinama, Celer ga ubija, a Romul kad dozna tuguje za bratom što je vjerojatno jedini prikaz takve tuge koju ne spominju drugi autori. U djelu Rem oslobađa brata krivnje za svoju smrt, a Ovidije također govori da je Romul za brata ustanovio svetkovinu Remurije iz kojih su se razvile Lemurije svetkovine za duše pokojnih predaka koje su se događale u maju.⁹²

Romulov azil koji podiže na Kapitoliju kako bi navabio više ljudi u grad doveo je formiranja skupine mladih kriminalaca kao ljudi s margine društva koji prolaze kroz inicijaciju. Slične primjere skupina mladića s margine društva nalazimo i kod germanskih i keltskih skupina.⁹³ Plutarh, za razliku od većine drugih autora, kaže da su oba blizanca osnovali utočište boga Azila te su primali razbojнике i robove kako bi u kratkom vremenu napunili grad.⁹⁴ Romul nakon Remove smrti kreće s uređenjem grada. Uvodi zakone, sebe imenuje za kralja, dodjeljuje si pratnju od 12 liktora. Izabire 100 senatora koji se nazivaju *patres*, a njihovi nasljednici su patriciji. Ustanovio je i svoju tjelesnu stražu sastavljenu od 300 *celeres* izabranih od kurija na isti način kao i senatori. Napravio je i najvažnije zakone vezane za svakodnevni život Rimljana o vjenčanju, djeci, vojsci. Sve to nalazimo kod Dionizija Halikarnaškog, dok Livije puno skromnije piše o Romulovim zakonima i većinu

⁸⁹ Neel 2012, 93 str.

⁹⁰ *ibid.*, 150, 151 str.

⁹¹ Wiseman 1995, 9, 10 str.

⁹² Neel 2012, 159, 160 str.; Fraschetti 2002, 33, 34 str.

⁹³ Bremmer, Horsfall 1987, 39 - 41 str.

⁹⁴ Fraschetti 2002, 29, 30 str.

stavlja u vrijeme njegove zajedničke vladavine s Titom Tacijem.⁹⁵ Ovidije govori kako je Romulov kalendar imao 10 mjeseci i da je počinjao s martom, koji nosi ime po njegovu ocu, bogu Marsu što nam Dionizije Halikarnaški ne spominje već ustroj kalendara pripisuje Numi, njegovu nasljedniku.⁹⁶

Nakon uspostave vlasti u gradu, a zbog nedostatka žena Romul se odlučuje na otmicu budućih supruge iz susjednih plemena od kojih su najbrojniji Sabinjani. Otmica se događa za vrijeme svetkovina Konsualija kad se uz Konsa slavi i Neptun *Equester* koji je među ostalim zaštitnik utrka u kočijama.⁹⁷ Događanja se odvijaju između Palatina i Aventina gdje se tada nalazio Cirkus Maksimus. Livije spominje plebejce čiji je zadatak bio oteti najljepše žene što bi pokazivalo prvotnu podjelu na vlast u vidu patricija te narod koji im služi u vidu plebejaca. Neki autori govore da su se Rimljani dobro ponijeli prema ženama, dok drugi kažu da je riječ o silovanju žena od strane razbojnika. Prema Ciceronu i Vergiliju Romulova družina nije se ponijela civilizirano prema ženama te je kasnije ova epizoda mita ostala upamćena kao silovanje Sabinjanki.⁹⁸ Plemena kojima su žene otete konsolidiraju se nakon otmice iz zasjede te kreću u rat s Rimljanima. Međutim bivaju poraženi svi osim Sabinjana koji zadnji napadaju. Uz pomoć Tarpeje, Rimljanke za koju jedni kažu da je izdajica, a drugi da je heroina, okupirali su Kapitolij. Tad su oni na Kapitoliju, a Rimljani na Palatinu te se između njih nalazi dolina koja će kasnije postati rimski forum. U ključnoj bitci, prema ustaljenoj verziji, između njih staju Sabinjanke koje ih nagovaraju na ujedinjenje. Georges Dumezil daje tezu kako se mit o spajanju Rimljana i Sabinjana može podijeliti u tri dijela.⁹⁹ Prvo imamo predstavljena dva zasebna plemena, zatim borbu između njih gdje u jednom trenutku pobjeđuju jedni pa kasnije drugi da bi na kraju došlo do pomirenja i ujedinjenja. Kaže da je ovakva mitologija tipična za indoeuropske narode te daje primjer skandinavskog mita o plemenima Aesir i Vanir.¹⁰⁰ Povijesno gledano Rim se 290. godine pr. Kr. ujedinio sa Sabinjanima i dao im prava *sine suffragio*, da bi im 268. dao sva prava i ubrzo ih ukomponirao u novo „pleme“ Kvirina.¹⁰¹

Nakon spajanja sa Sabinjanima imamo *geminata urbs*, a ljudi se nazivaju Kviriti i podijeljeni su na tri plemena Ramne, Ticii i Luceri te 30 kurija kojima zajednički vladaju

⁹⁵ Fraschetti 2002, 65-69 str.

⁹⁶ ibid., 70-73 str.

⁹⁷ Wiseman 2008, 143 str.

⁹⁸ ibid.

⁹⁹ Dumezil 1966, 66, 67 str.

¹⁰⁰ ibid., 66 - 73 str.

¹⁰¹ ibid., 6 str.

Romul i Tit Tacije. Ovaj potonji okupirao je Kapitolij i Kvirinal dok je Romul držao Palatin i Celij, a senat je narastao na 150 ili 200 članova. Tit Tacije ponašao se tiranski zbog čega su ga ubili dok je prinosisio žrtvu u Laviniju. Dionizije Halikarnaški kaže kako su Tacijevi ljudi uključujući njegove osobne prijatelje, a i rodbinu pljačkali po Laviniju. Za razliku od Romula Tacije ih ne želi predati već poziva oštećene da se dođu žaliti u Rim. Ambasadori Lavinija dolaze, no njihova žalba ne uspijeva, a na povratku kući većinu ubije ista skupina Sabinjana. Romul ih želi izručiti te ih pošalje u lancima, no Tacije saznajući za to dođe sa vojskom i spašava svoje ljude. Kad je s Romulom išao prinositi žrtvu u Laviniju ljudi ubijaju, a Romula koji je bio s njim ispraćaju uz isticanje njegove pravednosti.¹⁰² Ovdje ponovo dolazimo do pitanja na koji način gledati na Romula. Je li riječ o pravednom kralju koji uviđa nepravdu svoga suvladara te prihvata njegovu kaznu ili se želio riješiti suvladara te je tražio način da ga prikaže kao tiranina. Pogled na Romula kao pozitivnu ili negativnu ličnost mijenjala se ovisno o autoru i vremenu, no o tome nešto kasnije.

Zanimljiv dio ovoga mita je i nejasna smrt prvog rimskog kralja Romula. Priču o njegovoj deifikaciji na Marsovom polju nalazimo u 3.st. pr. Kr. kod Enija.¹⁰⁴ Nastavak mita kaže da je njegova smrt izazvala nemir u narodu sve dok se nije pojavi patricij Julije Prokul sa pričom da mu se na Kvirinalu ukazao Romul. Rekao mu je da je postao Kvirin, da Rim mora osvajati te da se na Kvirinalu treba izgraditi hram u njegovu čast.¹⁰⁵ Ipak priču o Juliju možda su preglasili, u vrijeme ranog carstva, Julijevci kao i kod slučaja Enejinog sina, radi vlastite propagande te pokazivanja legitimnosti njihove vlasti. Licinije piše da je iznenadna tama kod Romulove smrti pomrčina sunca te su senatori tada iskoristili priliku da ubiju Romula, a da je priča Julija Prokula laž kojom senat manipulira rimskim narodom. Livije nam uz verziju o deifikaciji Romula donosi i realniju verziju njegove smrti gdje ga senatori ubiju nakon što postane loš vladar i pravi tiranin.¹⁰⁶ Dionizije iz Halikarnasa daje tri verzije.¹⁰⁷ Prva je nadrealno, već spomenuto, uzdizanje na nebo od strane Marsa gdje je Romul samo nestao na

¹⁰² Fraschetti 2002, 74-76 str.

¹⁰³ *ibid.*, 76 str.

¹⁰⁴ M. Beard, J. North, S. Price, *Religion of Rome, Volume 2- A History*, Cambridge 2014, 50, 51 str. Dalje u tekstu Beard, North, Price 2014.

¹⁰⁵ A. Koptev, 'Three Brothers' at the Head of Archaic Rome: The King and His 'Consuls', *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 54, 2005, 384 str.; Wiseman 2008, 199, 200 str.

¹⁰⁶ Beard, North, Price 2014, 50, 51 str.

¹⁰⁷ Fraschetti 2002, 85, 86 str.

Marsovom polju kad je trebao pregledati svoje trupe. Druga verzija, slična Livijevoj, kaže da su ga senatori ubili jer je postao tiranin. Prema ovoj verziji Romul je bez konzultacije sa senatorima dijelio zemlju, a i loše se odnosio prema novim građanima. Senatori su ga stoga raskomadali i odnijeli komade tijela ispod odjeće, a narodu su rekli da je deificiran. Prema trećoj verziji ubijaju ga novi građani prema kojima se loše odnosio, to su napravili u noći dok je grmjelo i kada se narod razbježao. Kasnije se taj dan, 5. jula, slavio kao svetkovina *Poplifugia*. Romul se nakon deifikacije, prema svjedočanstvu Prokula Jula, poistovjećuje s Kvirinom. Slične asimilacije s božanstvima nalazimo i kod Romulovih slavnih predaka pa je tako Eneja nakon smrti asimiliran s Jupiterom *Indiges* ili *Pater Indiges*¹⁰⁸ dok je kralj Latin koji je misteriozno nestao u ratu s Mezencijem, poistovjećen s Jupiterom Latiarom.¹⁰⁹

Kako smo vidjeli tijekom ove analize mit o Romulu i Remu, kao uostalom i onaj o Eneji, često se koristio u političke svrhe bilo u pozitivnom ili negativnom smislu, a sve je kulminiralo u 1. st. pr. Kr. Tako imamo diktatora Sulu koji koristi auguralne simbole, širi *pomerium* te se njegova vladavina može povezati s onim što znamo o vladavinama rimskih kraljeva, posebno s prvim od njih Romulom. Plutarh donosi da je 67. godine pr. Kr., kada se pregovaralo oko *lex Gabinia* što je Pompeju davalo velike ovlasti Cezonije Pizon zaprijetio Pompeju da će završiti kao Romul ako se nastavi ponašati kao on.¹¹⁰ Ovo je prema mišljenju Marie ver Eecke prvi primjer antiromulizma (Ver Eecke 2008:433-5)¹¹¹, a na tom tragu je Jaclyn Ivy Neel koja smatra kako je Romul u ovom razdoblju bio polivalentna figura te nije imao niti skroz dobre niti skroz loše konotacije¹¹² Obzirom na sve spomenuto za prikaz Romula u 1. st. pr. Kr. odnosno u razdoblju kasne Republike možemo se složiti s ovom konstatacijom, a to se najbolje vidi na Ciceronovim djelima. U djelu *De Re Publica* preko Emilijana Scipiona govori o Romulu kao dobrom kralju, a Rema spominje samo usputno, dok u djelu *De Officiis*, napisanom kasnije, govori o Romulovom ubojstvu Rema te osuđuje Romula zbog toga.¹¹³ Spomenuli smo već i Horacija koji u sedmoj *Epodi* kaže da je građanski rat izazvan prokletstvom nevino ubijenog Rema gdje se opet vidi negativan pogled na njegovog ubojicu Romula.¹¹⁴ Ipak, nakon Augustove uspostave apsolutne vlasti i povezivanja s Romulom primjećujemo da oštra retorika prema osnivaču Rima jenjava. To najbolje vidimo iz primjera gore spomenutog Dionizija koji puno blaže od Livija gleda na Romulovu krivicu

¹⁰⁸ Fraschetti 2002, 91 str.

¹⁰⁹ *ibid.*, 97 str.

¹¹⁰ Hard 2004, 601 str.; Neel 2012, 88 str.

¹¹¹ Preuzeto iz Neel 2012 88 str.

¹¹² Neel 2012, 95 - 97 str.

¹¹³ *ibid.*

¹¹⁴ *ibid.*, 100, 101 str.

te ga praktički opravdava. Vergilije, koji je imao zadatak propagirati Augusta i njegovu dinastiju djelom Eneida, spominje osnivača Rima samo u nekoliko navrata i to kao isključivo pozitivan lik. Romul se pojavljuje sedam puta uključujući njegov prikaz kao Kvirina te je svaki put prikazan ili kao novorođenče ili kao uspješni kralj upravo da se izbjegnu negativne konotacije s Removim ubojstvom.¹¹⁵ Konstantin u 4. st. prihvaća kršćanstvo koje nedugo zatim postaje glavna religija carstva te su blizanci zaštitnici Rima sada sveti Petar i Pavao. Mitove o blizancima nalazimo i nakon pada carstva. U 10. st Flodoard iz Reims-a kaže da je njegov grad osnovao Rem koji je pobjegao iz Romulova Rima. Drugi Remov grad je Siena koji su osnovali njegovi sinovi Aschio i Seno što je također srednjovjekovna priča koja je bila važna za zajednicu pa su 1428. godine napravili brončani spomenik vučice i blizanaca.¹¹⁶

4. PRIKAZI MITOVA NA RIMSKOM NOVCU

Novac je važan dio svih većih civilizacija pa tako i Rima. Osim toga važan je arheološki nalaz koji nam najčešće može datira određeni lokalitet. Možemo datirati vrijeme kovanja novca čime dobivamo *terminus ante quem non* za neku arheološku cjelinu u kojoj je pronađen. Petar Kos u Leksikonu antičke numizmatike donosi definiciju metalnog novca prema kojoj takav tip novca predstavlja jedan od raznovrsnih oblika novca, te znači jednu od ranijih faza u njegovu razvoju, služi kao platežno sredstvo, a za njegovu vrijednost jamči vlasnik.¹¹⁷

Prije nego prijedemo na prikaze koje rimski novac nudi, moramo reći nešto o pojavi i razvoju novca općenito. Iako već u Egiptu i Mezopotamiji imamo metalne ploče (ingote) koji su služili za razmjene, smatra se da kovanje malih komada pločica sa određenim znakom, težinom i vrijednosti potječe od Jonskih trgovaca iz sredine 7. st. pr. Kr. Riječ je o jajolikom novcu napravljenom od smjese plemenitih metala, zlata i srebra, zvanim elektrum koji nije imao neku posebnu oznaku na sebi već žig koji je garantirao njegov sadržaj i težinu.¹¹⁸ Kovao

¹¹⁵ Neel 2012, 155 str.

¹¹⁶ Wiseman 1995, 150 str.

¹¹⁷ P. Kos, *Leksikon antičke numizmatike*, Zagreb 1998, 50 str. Dalje u tekstu Kos 1998.

¹¹⁸ B. Zmajčić, Grčki novac, u: Ivan Mirnik (ur.), *Numizmatički priručnik i riječnik*, Zagreb 2011, 33 str. Dalje u tekstu Zmajčić 2011.

se na sjevernom dijelu Male Azije, točnije na području Lidije gdje u to vrijeme iznimno cvjeta trgovina te se ukazala potreba za pojednostavljivanjem plaćanja u robnoj zamjeni.¹¹⁹ Kovalo se udarom čekića po četverouglatoj gornjoj puncu na komadu kovine položene na donju puncu čime se na reversu, tog komada, dobivalo nekoliko nepravilnih udubina, a na aversu slika urezana u gornjoj puncu.¹²⁰ Te oznake bile su jednostavne, no Grci ubrzo razvijaju proizvodnju novca te od oznaka počinju praviti umjetnička djela. Jajoliki oblik novca već u 6. st. pr. Kr. zamjenjuje okrugli oblik, a cijeli sustav kovanja ubrzo postaje prihvaćen kod velikih grčkih centara. U različitim gradovima korištena je različita denominacija tako su u Ateni imali drahme koje su se dijelile u obole dok u Korintu na primjer imamo statere koji se dijele na drahme.¹²¹ Naravno da su gradovi međusobno povezani trgovinom, koristili relativno sličan vrijednosni sustav novca zbog jednostavnije trgovine. Svaki grad imao je određeni simbol lokalnog božanstva, kasnije se stavljaju portreti bogova, heroja ili mitološke grupe.¹²² U helenističkom razdoblju na avers novca stavljaju se portreti vladara, počevši od vladara koji su nasljedili Aleksandra Velikog¹²³, a taj način širenja kulta ličnosti preuzet će i rimski vladari o čemu nešto kasnije.

Kod Rimljana jedna od riječi za novac bila je *pecunia*, izvedenica iz riječi *pecus* što znači stoka. Poveznicu stoke i novca nalazimo u velikoj vrijednosti koju je stoka imala u ranom razdoblju Rimske republike gdje je bila važan izvor hrane, ali i drugih proizvoda. Sjetimo se samo kako su osnivači Rima, blizanci Romul i Rem, prema mitovima odrastali kao stočari. I u našem jeziku stoka se često naziva „blagom“. Prvi oblik platežnog sredstva u Rimu bio je *aes rude*. Dakako riječ je o dosta skromnijem izdanju kovanja, a mogao se i lijevati, u odnosu na ono što u tom razdoblju imaju Grci. Radi se o neobrađenom komadu bronce koji na sebi nema nikakav prikaz, a vrednovao se prema težini komada te ga nalazimo u 5. st. pr. Kr.¹²⁴ U 3. st. pr. Kr. pojavile su se lijevane brončane ploče pravokutnog oblika, danas poznate kao *aes signatum*. Služile su kao platežno sredstvo u Rimu, a težina im je oko 1350 grama.¹²⁵ Sljedeća stepenica kovanja novca, što se Rima tiče, bio je težak brončani lijevani novac tzv. *aes grave*. Ovaj tip, nastao vjerojatno oko 289. godine pr. Kr., okruglog je oblika te ima prikaze na obje strane što je velik napredak u odnosu na *aes rude* te je on

¹¹⁹ Zmajić 2011, 33 str.

¹²⁰ ibid.

¹²¹ G. Richter, *A Handbook of Greek Art*, London, 1983, 255 str. Dalje u tekstu Richter 1983.

¹²² Richter 1983, 254 str.

¹²³ Zmajić 2011, 42 str.

¹²⁴ Kos 1998, 12 str.

¹²⁵ ibid., 11 str.

preteča svom budućem novcu.¹²⁶ Lijevao se u različitim denominacijama, a osnovna jedinica tog novčanog sustava bio je as koji se dijelio na 12 uncija. Manje novčane jedinice bile su semis (šest uncija), triens (četiri uncije), kvadrans (tri uncije), sekstans (dvije uncije) i uncija.¹²⁷ Kod tog, prvog republikanskog lijevanog novca, na aversu nalazimo prikaze božanstva prema kojima ih možemo i razlikovati pa tako as ima prikaz Janusa, semis Jupitera, triens Minerve, kvadrans Herkula, sekstans Merkura, a uncija ima prikaz božice Rome, dok na reversu kod svih oblika nalazimo prikaz pramca broda.¹²⁸ Nedugo nakon pojave *aes grave*, oko 280. godine pr. Kr. Rimljani od Grka preuzimaju didrahme i bakreni novac te to postaje prvi kovani novac na području Rima.¹²⁹ Krajem 3. st. pr. Kr. Rimljani izdaju vlastiti novac, a riječ je o denaru, sesterciju i kvinariju. Ovi tipovi zadržat će se i u carskom razdoblju, ali s dosta drukčijom vrijednosti i značenjem. Denar ime duguje latinskoj riječi *deni* što znači po deset, a označavalo je njegovu vrijednost deset asa. Za vrijeme tri Punska rata koja su se vodila u razdoblju između 264. i 146. godine pr. Kr. Rim je financijski bio iscrpljen. Tijekom tog vremena težina novca postupno se reducirala te su bili prisutni svi znakovi inflacije.¹³⁰ Nakon konačne pobjede 146. godine pr. Kr. dolazi do postupene reorganizacije monetarnog sustava, više nema lijevanog novca, a denar postaje osnovna novčana jedinica čija će vrijednost, sada šesnaest asa, ostati nepromijenjena do carskog razdoblja. U carstvu njegova vrijednost opada, da bi u razdoblju cara Karakale denar imao samo 40 % srebra, a prestaje postojati oko 296. godine.¹³¹ Novac koji je u razdoblju ranog Rimskog Carstva najvrijednija novčana jedinica je *aureus*. Riječ je o zlatniku koji se pojavljuje još za vrijeme Republike, 84. god. pr. Kr., a za vrijeme Augustove vladavine određena je težina zlatnika u iznosu 7.85 grama.¹³² Neronova novčana reforma spušta vrijednost aureja na 7.40 grama što se zadržava do 3. st. kada nakon Dioklecijanove reforme imamo zlatnike od 5.56 grama.¹³³ Nakon novčane reformi cara Anastazija 498. godine govorimo o bizantskom novčanom sustavu, a u ovom razdoblju najvišu novčanu vrijednost ima solid, zlatnik prosječne težine 4.54 grama.

Paralelno s novcem u Rimu podizale su se i kovnice tog novca, o kojima nešto više znamo zahvaljujući epigrafskim spomenicima. Kovnicu možemo podijeliti na pet odjeljaka:

¹²⁶ Kos 1998, 12 str.; Z. H. Klawans, *Handbook of Ancient Greek and Roman coins*, Atlanta 2003, 177 str. Dalje u tekstu Klawans 2003.

¹²⁷ Kos 1998, 11 str.; J. Babelon; prijevod A. Milošević, *Antička Numizmatika*, Beograd 1970. 86 str. Dalje u tekstu Babelon 1970.

¹²⁸ Babelon 1970, 86 str.; Klawans 2003, 178 str.

¹²⁹ Klawans 2003, 178 str.

¹³⁰ *ibid.*, 180 str.

¹³¹ *ibid.*, 181 str.

¹³² Kos 1998, 42, 43 str.

¹³³ *ibid.*

direkcija i uprava, talionica i kovačnica u kojima su se spremale kovne ploče, zatim imamo radionicu za izradu kalupa, prostorije s više pogona u kojima se novac nakon kovanja u kalupu provjeravao, brojio i pakirao te na kraju imamo skladište za pohranu i otpremu novca.¹³⁴ Kovnicom je upravljao prokurator, dok ju je nadzornik zlata, srebra i bronce vodio u tehničkom pogledu.¹³⁵ Prva kovnica nalazila se u hramu božice Junone Monete iz koje je novac išao u državnu blagajnu. Zbog inflacije koja je pogodila Rimsko Carstvo u 3. st. stvorena je mreža kovnica diljem carstva, a na reversu svakog novca od tada bilježi se oznaka kovnice u kojoj je iskovan.¹³⁶

Osim kovanja uz novac vežemo i bankarstvo koje nastaje iz mjenjačnica poznatih već u Grčkoj gdje su imale značajnu ulogu u optjecaju novca. Prvu pojavu bilježimo u 3. st. pr. Kr. dok u provincijama dolaze nešto kasnije te preko natpisa možemo pratiti njihovu pojavu od 1. st.¹³⁷ Banke su bile zadužene za primanje pologa, primale su uplate za treću osobu, izdavale pozajmice, a također su razmjenjivale novac te utvrđivale njegovu izvornost.¹³⁸ Bankari, koji su se u rimskoj civilizaciji nazivali *argentarii*, *coactores argentarii* te *nummularii*, vršili su poslovanje u za to namijenjenim prostorijama, ali i na trgu za svojim bankovnim ili mjenjačkim stolićem. Novac se čuvao u kožnim vrećicama s popisanim koštanim pločicama koje su garantirale propisanu kakvoću metala, odnosno vrijednost novca.¹³⁹ Sličan bankarski sustav nastavio se i u bizantskom razdoblju, nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva.

Kako smo do sada mogli vidjeti novac u Rimu i njegovim provincijama, doživio je brojne reforme, uvodile su se nove novčane jedinice, iz upotrebe su se izbacivale stare te se mijenjala njihova vrijednost ovisno o vremenu u kojem su kovane. Zbog svega toga danas imamo sačuvan veliki broj primjeraka novca koji se može analizirati u razne svrhe. Možemo reći kako su se preko prikaza na predmetima ljudi identificirali s Rimom što je jedan od razloga dugog trajanja Carstva, a među te predmete spada i novac koji možda nije najreprezentativniji primjer rimske propagande, ali svakako možemo reći da je najbrojniji. Kolao je kroz sve provincije Rimskog Carstva te je kao takav bio idealan za propagandu. U tu svrhu koriste ga razni moćnici u vrijeme Republike, a od Augusta pa na dalje, carevi su redom stavljali svoj lik na novac koji su kovali. Od 140. godine pr. Kr. počinje se kovati sve više

¹³⁴ Kos 1998, 90 str.

¹³⁵ *ibid.*

¹³⁶ *ibid.*, 91 str.

¹³⁷ *ibid.*, 48 str.

¹³⁸ *ibid.*, 48 str.

¹³⁹ *ibid.*, 48, 49 str.

tipova novca s različitim reversima na kojima ljudi zaduženi za kovanje propagiraju sebe, da bi na taj način označili svoje bogato porijeklo.¹⁴⁰ Odabirom tradicionalnih prikaza pokazivali su svoju vjernost tradiciji i njegovanju starih običaja, a kako od 139. godine pr. Kr., prema *Lex Gabinia*, glasački listići postaju tajni javila se veća potreba za propagiranjem.¹⁴¹ Pošto je kovanje novca u antici najbliže masovnim medijima današnjice, logično je da je korišteno u tu svrhu. Također, tijekom carskog razdoblja prikazuju se na novcu i velike ratne pobjede kako bi se pokazala moć Rima te tako lakše kontrolirali ljude iz udaljenih provincija. Od početka kovanja novca u Rimu pa do 4. stoljeća, a i kasnije, kuje se novac s prikazima mitova o osnutku Grada. To je i glavna tema ovog rada, već smo vidjeli u prethodnom poglavlju, uistinu, mnogobrojne verzije mitova o Eneji kao i onih o Romulu i Remu, a važnost tih mitova vidimo i po prikazima na novcu počevši od najranije sačuvanih primjeraka iz 3. st. pr. Kr.

4.1 NOVAC S PRIKAZIMA MITOVA O ENEJI

Trojanski junak Eneja, Homerov sporedni lik u Ilijadi, iznimno je bitan kako za mit o osnutku Rima tako i za mitove o osnutku gradova većeg dijela današnje Italije gdje je postojao njegov kult te ga se štovalo kao osnivača grada. Priču o njemu kao osnivaču Rima donose Grci u 5. st. pr. Kr. što se kasnije mijenja na način da on postaje predak pravih osnivača. Događaje vezane za njegov mit prikazane na rimskom novcu možemo pratiti od perioda republike. Crawfordov katalog novca koji obrađuje republikansko razdoblje (<http://davy.potdevin.free.fr/Site/home.html> (27. 01. 2017.)) donosi svega tri različita tipa za to razdoblje, a slična situacija je i s prikazima mitova o Romulu i Remu kojih ima nešto više, ali nemjerljivo manje nego u carskom periodu. Razlog tomu nalazimo u činjenici da se dio novca vjerojatno pretapao kada bi se izdavali novi tipovi, novac se znao povlačiti iz optjecaja, ponovno taliti i kovati, a na njemu se vršio i *damnatio memoriae*. Drugi važan podatak je taj

¹⁴⁰ Hugh Preston, Images in the Roman world, *Journal of the Numismatic Association of Australia*, 19, 2007, 97, 98 str. Dalje u tekstu Preston 2007.

¹⁴¹ Preston 2007, 98, 99 str.

da je carstvo vremenski duže trajalo od republike, posebno od vremena početka kovanja novca s prikazima na aversu i reversu što se dogodilo u 3 st. pr. Kr. Također, Rim u razdoblju Carstva zauzima mnogo veći teritorij od onoga koji je imao prije te se otvara puno novih kovnica gdje se samim time kuje mnogo više novca. Prije nego prijedemo na građu treba napomenuti kako katalog u ovom radu obuhvaća novac koji je objavljivan i opisan u literaturi te kako je moguće da postoji još tipova koji nisu mogli biti uvršteni u ovaj rad.

Najraniji prikaz vezan za Enejin mit, obrađen u ovom radu, potječe iz 106. godine pr. Kr., a riječ je o prikazu penata, kućnih bogova koje prema mitu na područje italskog poluotoka donosi Eneja¹⁴² (vidi katalog br. 8). Riječ je o srebrenom denaru za čije je kovanje nadležan bio *Caius Sulpicius C.f. Galba. Gens Sulpicia* jedan je od najstarijih, potječe još od rane Republike, a *Servius Sulpicius Camerinus Cornutus* bio je konzul već oko 500. godine pr. Kr. devet godina nakon pada posljednjeg kralja te u tome možemo tražiti razlog ovakvog prikaza na novcu. Na aversu prikazane su dvije glave *Dei Penates* dok revers donosi prikaz dva vojnika koji drže koplja uperena prema svinji. Gaj Sulpicije ovakvim tipom novca možda želi istaknuti kako porijeklo vuče od antičkog i slavnog roda te prikazuje bogove koje prema mitovima donosi osnivač ili makar predak osnivača Rima. Sljedeći novac koji ima veze s Enejom pronalazimo tek u vrijeme Gaja Julija Cezara. Riječ je o najčešćem tipu novca s prikazima scena iz ovog mita gdje Eneja bježeći iz pale Troje na leđima nosi oca Anhiza. Izdvojili smo dva gotovo ista tipa jedan iz 48. na 47., a drugi iz 47. na 46. godinu pr. Kr., a pronađeno je mnogo komada takvog novca. Većinom je riječ o denarima kovanim u vojnoj kovnici koja je išla s Cezarom po Sjevernoj Africi. Na aversu je prikaz glave božice Venere, a na reversu Eneja u raskoraku koji na lijevom ramenu nosi Anhiza, a u desnoj ruci drži paladij (vidi katalog br.18, 19). Potpuno je jasan razlog ovakvih prikaza jer je, što smo već spominjali, Cezar propagirao svoje porijeklo od božice Venere točnije Enejinog sina Askanija Julia. Novac je bio jedan od načina koje je koristio da uvjeri ljude u taj mit. Sličnu stvar donekle nastavlja Oktavijan, no u iznenađujuće manjoj mjeri. U vrijeme republike nalazimo jedan tip vezan za mit o Eneji dok za vrijeme njegova carevanja nema niti jedan takav primjer, a slična situacija je i s mitovima o Romulu i Remu o čemu ćemo govoriti kasnije. Razlog možda leži u tome kako on stvara carstvo te mu je glavni cilj propaganda vojnih uspjeha te građevinskih pothvata koje je provodio, dok je za propagiranje svog porijekla iskoristio jednog od najpoznatijih rimskih pjesnika Vergilija koji po uzoru na Homera stvara djelo Eneidu. Novac

¹⁴² Bloch 1960, 44 str.

koji kuje Oktavijan još u razdoblju republike na aversu prikazuje glavu mladića (možda Oktavijan) dok je na reversu Eneja koji nosi Anhiza (vidi katalog br. 20).

Razdoblje carstva donosi nam kako smo rekli mnogobrojniji i raznovrsniji prikaz mitova o Eneji na novcu. Počinjemo s novcem cara Kaligule koji na reversu nekoliko tipova novca prikazuje hram posvećen božanskom Augustu (*Divus Augustus*) s kipovima Romula i Eneje koji se nalaze uz liniju krova hrama (vidi katalog br. 22 - 24). Galba prikazuje oltar ukrašen reljefom Eneje kako nosi Anhiza te vodi sina Jula na novcu. Ukoliko je jedinstveni komad novca pronađen s tim prikazom autentičan može ukazivati na Galbino stavljanje u *gens Iuli* čime implicira kako je on legitimni nasljednik Nerona.¹⁴³ Na novcu Vespazijana, prvog cara nove dinastije Flavijevaca, nalazimo nove tipove prikazivanja mita o Eneji. Riječ je o svinji s mladima koja simbolizira Helenovo proročanstvo o velikoj svinji i trideset mladih koje će ugledati kada dođe na kopno te će ono postati njegov novi dom (vidi str. 10). Na reversima četiri primjerka iz 77. na 78. godinu pr. Kr. imamo svinju s tri ponekad s dva mlada, dok je na aversu glava cara (vidi katalog br. 37 – 40). Iako na nekim primjercima novca iz republike nalazimo različite prikaze svinje koji mogu, ali ne moraju imati veze sa svinjom iz Helenovog proročanstva, ovo je prvi sačuvani prikaz svinje s mladima te je mnogo veća vjerojatnost kako se radi o svinji vezanoj za mit o Eneji. Za Trajanove vladavine ponovno su izdavani neki tipovi novca što je vjerojatno napravio kako neki bitni prikazi ne bi zbog pretapanja starog novca izašli iz optičaja. Republikanski novac koji se ponovno izdavao predstavlja važne ličnosti vezane za povijest Rima pa tako između ostalog imamo Eneju i Anhiza te prikaz Romula.¹⁴⁴ Ovdje nam je bitan prikaz Eneje koji pronalazimo tek na jednom tipu, kovanom oko 113. godine, vjerojatno preuzetom od Cezara. Dakle, kao i opisivani Cezarov republikanski novac avers prikazuje glavu božice Venere, a revers Eneju koji na lijevom ramenu nosi Anhiza, a u desnoj ruci paladij (vidi katalog br. 50). Car Antonin Pio na velikom broju novca prikazuje mitove vezane za osnutak Rima te je prema brojnosti drugi nakon Konstantina dok je prema raznovrsnosti dijelova mita koje prikazuje na prvom mjestu. Većinom su mitovi vezani za Romula i Rema, a za Eneju se vežu dva tipa prikazivanja. Prvo imamo najpoznatiji prikaz Eneje koji na leđima nosi Anhiza, a kod ovog novca za ruku drži sina Askanija. Imamo tri takva tipa od kojih su dva sestercija i jedan aurej, a na aversu nalazimo glavu cara (vidi katalog br. 70, 82, 85). Imamo četiri tipa novca koji prikazuju

¹⁴³ R. A. G. Carson, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage volume I, revised edition*, London 1984, 230 str.

¹⁴⁴ H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage vol. II*, London 1926, 303, 304. str. Dalje u tekstu Mattingly, Sydenham 1926.

svinju i mlade, za razliku od Vespazijanovog novca ovdje je prikazano više mladih, od pet do devet, a svinja je nekad prikazana ispod hrasta (vidi katalog br. 86, 104, 105, 110). Kada uzmemo u obzir vrijeme vladavine ovog cara 138. – 161. godine te njegovog nasljednika Marka Aurelija 161. – 180. godine vidimo da se tada ušlo u 900 godina od osnutka Rima te se pripremalo za „tisućiti jubilej“ stoga ne čudi veliki broj prikaza mitova o osnutku na novcu. Posljednji car kod čijeg sam novca pronašao prikaz vezan za Eneju je Konstantin I. Točnije riječ je o medaljonu gdje Eneja nosi Anhiza na ramenima te za ruku drži Askanija iz razdoblja oko 330. godine, o čemu ćemo nešto više reći u zasebnom poglavlju gdje su obrađeni rimski medaljoni.

4.2 NOVAC S PRIKAZIMA MITOVA O ROMULU I REMU

Blizanci Romul i Rem likovi su mita o osnutku Rima nastalog krajem 4. st. pr. Kr. koji ima jako puno različitih varijanti o čemu smo govorili u poglavlju 3.2. Ovdje donosimo pregled uistinu brojnih prikaza ovih likova na novcu počevši od oko 269. godine pr. Kr. kada se pojavljuje prvi takav novac. Riječ je o didrahmi koja na aversu ima glavu Herkula s lavljom kožom i toljagom, a revers donosi prikaz vučice koja doji blizance te je ispisana legenda ROMANO (vidi katalog br. 1). Ovakav prikaz vučice koja doji Romula i Rema najbrojniji je i najprepoznatljiviji tip prikazivanja mita o osnutku Rima na novcu. Već smo spominjali kako republikansko razdoblje ne donosi veliki broj primjeraka novca vezanih za mitove o osnutku Rima, no za razliku od mitova o Eneji, prikazi vezani za Romula i Rema brojniji su. Prikaz vučice koja doji blizance, osim spomenutog, nalazimo još kod sedam tipova novca od kojih samo jedan takav prikaz ima na aversu. Riječ je o kvadransu iz oko 215. godine pr. Kr. na čijem je reversu prikazan orao s cvijetom u kljunu (vidi katalog br. 2). Tri slična tipa kovana pod ingerencijom Seksta Pompeja Fostla na aversu prikazuju božicu Romu dok se na reversu iza vučice i blizanaca nalazi pastir te ptice na stablu smokve (vidi katalog br. 4 - 6). Nije slučajno da je na novac stavljeno stablo smokve, riječ je stablu kraj kojega su se blizanci nasukali kada su kao novorođenčad bačena u rijeku dok pastir vjerojatno predstavlja

Faustula, čovjeka koji ih je pronašao te odgojio. Još jedan tip novca prikazuje glavu božice Rome na aversu, ali kod tog novca revers donosi figuru Rome koja sjedi, a ispred nje stoji vučica te doji blizance (vidi katalog br. 7). Nadalje imamo dva primjerka novca koji prikazuju vučicu bez blizanaca, ali gotovo sa sigurnošću možemo reći da se ovdje aludira na mit o osnutku Rima te da je riječ o vučici koja je dojila blizance. Jedan primjerak kovan je pod nadzorom Lucija Rutilija Flaka, drugi pod nadzorom Publija Satrijena, a oba na aversu imaju glavu božice Rome (vidi katalog br. 15, 16).

U razdoblju Republike kovan je i novac s prikazima epizode mita vezene za Sabinjane. Riječ je o šest tipova novca koje daje kovati *L. Titurius L.f. Sabinus* oko 89. godine pr. Kr. Iz njegova imena vidimo kako se radi o osobi sabinskog porijekla te ga očito ističe s ponosom. Avers svakog od ovih tipova donosi prikaz kralja Sabinjana, koji vlada zajedno s Romulom nakon povezivanja s Rimom, Tita Tacija. Ipak najpoznatiji dio mita vezan za Sabinjane je onaj o otmici Sabinjanki, stoga ne čudi da tri primjerka na reversu prikazuju upravo tu scenu (vidi katalog br. 9 - 11). Tarpeja nam je također važan lik koji prema jednima izdaje Rim, a prema drugima spašava u sukobu sa Sabinjanima te je i njezin lik prikazan na reversu i to u sceni kad ju Sabinjani zasipaju štitovima i tako ubiju (vidi katalog br. 12, 13).

Prvi rimski car August, o čijem je nedostatku prikaza mitova o osnutku Rima na novcu već bilo riječi, također prikazuje Tarpeju na način kakav je prikazivana u republikanskom razdoblju (vidi katalog br. 21). Posljednji car julijevsko klaudijeve dinastije Neron sljedeći je car na čijem novcu možemo vidjeti naznake mita o Romulu. Naime, radi se o sesterciju iz oko 67. godine na čijem reversu je prikazan lik božice Rome koja sjedi, naslonjena na štit na kojemu je prikazana vučica koja doji blizance (vidi katalog br. 25). Ovakav tip novca gdje su vučica i blizanci u drugom planu, ali ipak prikazani kao simbol Rima vidjeti ćemo na još dosta primjeraka počevši od cara Galbe, koji godinu dana nakon Nerona na novac stavlja ovakav prikaz.

Dolaskom Vespazijana na prijestolje Carstva na scenu stupa nova dinastija koja će vladati gotovo trideset godina. Vespazijan je zasigurno htio pokazati kako njeguje stare vrijednost te poštuje tradiciju Rima, a jedan od načina za to bilo je prikazivanje najranijih legendi na novcu. Na novcu kovanom za Vespazijanove vladavine imamo devet tipova čiji revers prikazuje vučicu i blizance. Prvo ćemo spomenuti aurej kovan oko 78. godine koji na reversu ima prikaz božice Rome koja sjedi, desno i lijevo od nje leti po jedan orao, a na tlu desno od nje imamo minijature vučicu i blizance (vidi katalog br. 33). Zatim imamo dva primjerka kovana nešto ranije, 71. godine, gdje ponovno imamo božicu Romu, ali ovdje je prikazana kako sjedi na sedam rimskih brežuljaka, lijevo od nje nalaze se vučica i blizanci, a

desno Tiber (vidi katalog br. 29, 30). Najčešći tip novca vezan za našu temu iz Vespazijanova razdoblja prikaz je vučice koja doji blizance dok se iza vidi čamac (vidi katalog br. 34, 35). Naravno riječ je o čamcu u koji su blizanci bili položeni kada su bačeni u rijeku, a ovaj tip nalazimo i za vladavine Vespazijanovog nasljednika Tita te je to jedini primjerak vezan za našu temu iz tog razdoblja. U razdoblju od Domicijana do Trajana postoji serija anonimnih kvadransa čija tri tipa na reversu prikazuju vučicu koja doji blizance (vidi katalog br. 42). Trajanova vladavina donosi nam četiri tipa novca na čijem je reversu prikazana vučica u hodu slično republikanskim prikazima, no na aversu je glava cara (vidi katalog br. 45 - 47). Nadalje imamo denar čiji revers prikazuje božicu Romu koja sjedi, a ispred nje nalaze se vučica i blizanci iza kojih se vide dva čamca (vidi katalog br. 48) te denar s glavom Romula na aversu s legendom C-MEMMI-CF. QV I R I N V S, dok revers prikazuje božicu Cereru kako sjedi (vidi katalog br. 49). Hadrijan, nasljednik Trajana, prikazuje mitove o blizancima na još većem broju novca te imamo šesnaest takvih tipova. Osim tipičnog prikazivanja vučice i blizanaca, većinom na zlatnom novcu (vidi katalog br. 51 - 55), ponovno imamo prikaz same vučice na reversu, a Herkulova glava s lavljom kožom na aversu, a od Hadrijana nalazimo novi način prikazivanja mita. Riječ je o prikazu Romula u raskoraku s kopljem i trofejem u rukama te imamo deset takvih primjeraka (vidi katalog br. 56 - 63). Ovakav tip popularan je i kod kasnijih careva.

Već smo govorili o razlozima velike brojnosti novca s prikazima mitova o osnutku Grada u vrijeme Antonina Pija, a sada ćemo pobliže opisati prikaze mitova o Romulu. Vučicu koja doji Romula i Rema nalazimo na 24 primjerka, osim tipičnih ovdje imamo i prikaze vučice i blizanaca unutar pećine (vidi katalog br. 72 - 76). Riječ je o pećini pokraj koje su se blizanci nasukali te gdje ih je vučica, prema mitu, donijela i podojila. Ponovno imamo prikaze Romula koji u ruci drži koplje i trofej, ovoga puta u osam primjeraka (vidi katalog br. 83). Kod Antonina Pija prvi put na novcu imamo prikazanu epizodu gdje se Mars ukazuje Reji Silviji, majci blizanaca. Mars je prikazan s kacigom na glavi, gol, ali s plaštom prebačenim preko desne ruke te s kopljem u desnoj, a štitom u lijevoj ruci te se spušta na zemlju prema Rei Silviji koja leži na zemlji, spava, naslonjena prema lijevo, ponekad između njih leti Kupid (vidi katalog br. 97 - 100). Kako znamo nakon tog susreta Rea Silvija je začela blizance, a na pitanje je li Mars silovao vestalku ili je ona svojevrijedno pristala, različiti antički autori daju različite odgovore.

Novac Antonina Pija donosi nam dva prikaza hrama, a riječ je o hramu *Divus Augustus* sličnom onome koji smo vidjeli na novcu cara Kaligule. Riječ je o drugom hramu božanskom Augustu, podignutom za Tiberija koji posvećuje Kaligula 37. godine. Taj je hram

uništen u požaru oko 80. godine koji se s Kapitolija proširio na Forum i na Palatin. Hram je vjerojatno obnavljan tijekom vladavine Domicijana, no o tome nema spomena, a sigurno je kako hram daljnje obnavljanje doživljava 158. godine za Antonina Pija.¹⁴⁵ Takav hram prikazan je na novcu, a riječ je o oktostilnom korintskom hramu koji ima bazu od četiri stepenice, unutar njega nalaze se likovi *Divus Augustus* i *Diva Livia*, kvadriga na vrhu krova, a akroterij, koji je i poveznica prikaza ovog hrama s mitovima o osnutku, donosi Romula okrenutog prema lijevo te Eneju koji na ramenima nosi oca Anhiza, okrenutog prema desno (vidi katalog br. 109).

Nakon smrti Antonina Pija car postaje Marko Aurelije koji također kuje novac vezan za osnutak Rima, ali u dosta manjem broju. Imamo deset tipova, a prva četiri prikazuju vučicu kako doji blizance unutar pećine (vidi katalog br. 123, 124) što je nastavak na tip koji se pojavio u vrijeme Antonina Pija. Nadalje, imamo četiri primjerka novca čiji reversi prikazuju božicu Romu naslonjenu na štit na kojem se može vidjeti meduza ili vučica koja doji blizance (vidi katalog br. 119 - 121) dok dva primjerka donose Veneru naslonjenu na štit koji ponovno prikazuje vučicu i blizance (vidi katalog br. 117, 125). Nakon ova dva cara smanjio se broj prikaza mitova o Romulu i Remu pa tako kod Komoda imamo dva tipa. Radi se o već opisivanom tipu gdje je na reversu prikazan Romul u raskoraku s trofejem i kopljem u rukama, s time da se kod drugog primjerka možda car prikazuje kao Romul (vidi katalog br. 126, 127). Prvi je zanimljiv zbog legende ROMVLO CONDITOR koja je rijetka, te ako je ovaj novac autentičan, može predstavljati Komodovo ponovno osnivanje Rima.¹⁴⁶ Kod Karakale nalazimo jedan tip novca iz oko 202. godine koji prikazuje Veneru голу do struka kako stoji okrenuta prema lijevo i drži jabuku i palmu u ruci te oslanja lijevi lakat na štit na kojem se nekad vidi prikaz vučice i blizanaca, a kraj nogu Venere prikazuje se Kupid (vidi katalog br. 128).

Tijekom prvog razdoblja vladavine cara Severa Aleksandra carstvo kontroliraju njegova baka i majka Meza i Mameja. Postoje zapisi prema kojima se vojska bunila na njegovu nesposobnost kao generala pa ako je to zbilja tako ne čude prikazi cara u vojnoj opremi koji ili sjedi ili je u trijumfalnoj kvadrigi kako bi se propagirao kao dobar vojskovođa.¹⁴⁷ To bi onda objašnjavalo i veći broj novca s prikazima Romula s kopljem i trofejem u rukama na reversu (vidi katalog br. 129 - 143) što je i jedini prikaz vezan za mitove o blizancima kovan za Severa Aleksandra. Tijekom vladavine Filipa Arapina Rim je dočekao

¹⁴⁵<http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=945051&AucID=1821&Lot=566&Val=573491c5909afe8062930d6971b5407f> (12. 03. 2017.).

¹⁴⁶ H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage* vol. III, London 1930, 361 str.

¹⁴⁷ H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage* vol. IV. part II., London 1938, 62-64 str.

tisućitu obljetnicu, no to nije obilježeno prikazima na novcu. Imamo tek tri primjerka te se u sva tri radi o jednostavnom prikazu vučice koja doji blizance dok avers prikazuje glavu cara (vidi katalog br. 144 - 146). Umjetnost je kod novca ovoga cara u službi prirode, a gotovo se ne prikazuju kultovi što upućuje na to da je car bio blagi poganin s tolerancijom za kršćane čiji je broj rastao u ovom razdoblju.¹⁴⁸

U vrijeme Galijena ponovno bilježimo nešto veći broj različitih prikaza mitova o osnutku Rima. Najviše tipova pripada prikazivanju Romula (iako moguće da je prikazan car) u raskoraku s kopljem i trofejem u ruci (vidi katalog br. 152), a ponovno imamo i klasičan prikaz vučice koja doji blizance (vidi katalog br. 153). U ovom razdoblju nalazimo prikaze Marsa i Reje Silvije slične onima kovanima za Antonina Pija. Obzirom da je do ovog vremena u funkciji sve veći broj kovnica ne čudi da opisani novac dolazi, osim iz kovnice u Rimu, i iz kovnica u kolonijama Milano te Antiohija. Sljedeći car Klaudije II, porijeklom Ilir, sudjeluje u ubojstvu svoga prethodnika Galijena, a sam vlada od 268. do 270. godine kada umire od kuge u Sirmiju. Obzirom na kratku vladavinu ne čudi da nema puno novca vezanog za našu temu, imamo tek jedan tip kovan u Smirni gdje revers prikazuje vučicu koja doji blizance (vidi katalog br. 161). Gotovo istu situaciju imamo kod njegova nasljednika Aurelijana, koji vlada do 275. godine, a jedini tip novca koji na reversu prikazuje vučicu koja doji Romula i Rema potječe iz kovnice u Kiziku (vidi katalog br. 162). Nakon što Aurelijana ubijaju njegovi časnici, vojska na vlast dovodi Marka Klaudija Tacita koji će vladati samo godinu dana. Iz tog razdoblja bilježimo dva slična tipa novca iz kovnice u Lugdunu koji prikazuju vučicu i blizance. Ovoga puta riječ je o prikazu na aversu koji donosi bistu cara u oklopu s kopljem preko desnog ramena dok na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance, a revers jednog prikazuje personifikaciju Providnosti (*Providentia*), a drugog božicu Romu (vidi katalog br. 163, 164). Sljedeći car, Prob, vlada kroz malo duže razdoblje pa kod njega nalazimo šest primjera novca čiji revers prikazuje vučicu koja doji blizance nastalih u kovnici Siscije (vidi katalog br. 165 - 170). Godine 287. u Britaniji se carem proglasio Marko Aurelije Karuzije, Dioklecijan i Maksimijan priznali su mu titulu 293. godine, a godinu nakon toga ubija ga njegov zapovjednik. Kroz to razdoblje kovan je pozamašan broj od osamnaest tipova novca koji na reversu prikazuju vučicu s Romulom i Remom (vidi katalog br. 171 - 188).

Krajem 3. st. pr. Kr. dolazi do podjele vlasti te se uvodi tetrahija s dva augusta i dva cezara, a ovo je i razdoblje progona kršćana čiji je broj, bez obzira na progone i ubijanja, bio u

¹⁴⁸ H. Mattingly, E. A. Sydenham, C. H. V. Sutherland, The Roman Imperial Coinage vol. IV. part III., London 1949, 62 str.

konstantnom porastu. Tijekom te prve tetrarhije novac vezan za mit o Romulu i Remu nalazimo kod Maksimijana te cezara kojega on imenuje, Konstancija Klora. Nalazimo tek po jedan tip kod svakog vladara, iz kovnica u Trieru i Lugdunu, čiji avers prikazuje glavu cara, a vidi se koplje i štit koji može prikazivati vučicu i blizance. Nakon što su Dioklecijan i Maksimijan abdicirali sin potonjeg, Maksencije, uzurpira vlast u Rimu. Od 308. godine počinje kovati novac s vučicom i blizancima kako bi što više naglasio da je Rimljanin i time zadobio naklonost građana.¹⁴⁹ Imamo dvadeset tipova novca koji prikazuju nekoliko različitih scena mita, a potječu iz kovnica u Rimu, Ostiji, Akvileji i Ticinu. Ponovno najveći broj prikazuje vučicu s blizancima na reversu, a radi se o jedanaest primjeraka (vidi katalog br. 195). Novost je spajanje dva vjerojatno najpoznatija para blizanaca antičkog svijeta na jednom novcu. Imamo četiri takva tipa gdje su Kastor i Poluks prikazani kako stoje na način da gledaju jedan drugog, obojica se naslanjaju na skeptar jednom i drže uzde konja drugom rukom te se između njih nalazi vučica s blizancima Romulom i Remom (vidi katalog br. 200 - 203). Vučica i blizanci na reversima dva primjerka novca prikazani su kako stoje između Marsa i vjerojatno Reje Silvije (vidi katalog br. 194, 201), a tri primjerka donose prikaz tetrastilnog hrama koji na pedimentu ima vučicu i blizance (vidi katalog br. 191 - 193). Maksencije 312. godine pogiba u bici kod Mulvijskog mosta, a carstvo nakon dodatnih borbi za prijestolje na kraju ponovno završava sa samo jednim vladarem: Konstantinom I.

Upravo on kuje najveći broj novca vezanog za mitove o Romulu i Remu. Kuje novac s legendama *Urbs Roma* i *Constantinopolis* koji predstavljaju personifikacije Konstantinopola i Rima.¹⁵⁰ Svi primjerci novca s vučicom i blizancima, a ima ih čak 72, imaju upravo legendu VRBS ROMA. Aversi ovog novca prikazuju bistu božice Rome dok revers prikazuje vučicu koja doji blizance, a iznad nje nalaze se dvije zvijezde koje predstavljaju Dioskure (vidi katalog od br. 211). Kod dva primjerka vučica je prikazana u pećini, a sa svake strane njenog ulaza stajao je jedan pastir. U vrijeme Konstantina funkcionirao je veliki broj kovnica te gotovo sve kuju ovaj tip novca. Najviše ih se, dakako, kuje u Rimu s šesnaest primjeraka, zatim imamo Arelate s dvanaest pa Lugdunu i Kizik s osam, Trier sedam, Herakleju šest, Akvileja, Sisciju i Konstantinopol tri, Tesaloniku, Antiohiju i Aleksandrija dva te Nikomedija jedan primjerak. Gotovo isti tip prikazivanja nastavljaju Konstantinovi sinovi, posebno Konstantin II. kod kojega imamo petnaest primjeraka iz kovnica u Rimu, Arlu, Aleksandriji te Trijeru (vidi katalog br. 283). Kod ovog cara zanimljivo je da ponovno nailazimo novac vezan za Sabinjane. Radi se o novcu kovanom u Rimu u razdoblju između 354. i 361. godine koji na

¹⁴⁹ R. A. G. Carson, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage volume VI*, London 1967, 344 str.

¹⁵⁰ R. A. G. Carson, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage vol. VII*, London 1966, 283 str.

aversu prikazuje bistu Konstantina II. Revers ima legendu SABINAE, a prikazana su dva muškarca kako vežu dvije žene koje kleće, a iza imamo ženu koja pokušava pobjeći dok se u središtu vide tri obeliska. Riječ je o prikazu na medaljonu kojega Konstantin II preuzima od Antonina Pija, a koji je bio dio komemorativne serije medaljona kovane u razdoblju od 140. do 143. godine.¹⁵¹ Kod Konstansa nalazimo tek dva primjerka iz serije novca koju je započeo kovati njegov otac Konstantin I, a oba su kovana u Rimu. Avers im prikazuje bistu božice Rome s kacigom te legendu VRBS ROMA, a revers vučicu i blizance iznad kojih su dvije zvijezde. Osim tog tipa imamo novac kovan u Sisciji čiji avers donosi bistu Konstansa s dijademom i u oklopu, drži Viktoriju na globusu u desnoj ruci, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance. Posljednji car kojega ćemo spomenuti ovim pregledom neće biti Konstantina I. koji kratko vlada početkom 60-ih godina 4. stoljeća. Bio je veliki pobornik poganske religije te je zagovarao povratak starih rituala i običaja, koji su utjecajem kršćanstva gotovo nestali. Stoga ne čudi da i na novcu prikazuje mitove i božanstva vezana za pogansku prošlost Rima. Šest primjeraka novca iz rimske kovnice na aversu prikazuju bistu Juliana s bisernom dijademom i u oklopu, u desnoj ruci drži Viktoriju na globusu, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance, dok revers ovog novca većinom prikazuje egipatska božanstva. Činjenica da nisam pronašao niti jedan prikaz vezan za mitove o osnutku Grada nakon 363. godine govori kako jačanjem kršćanstva stari prikazi poput ovoga gube na važnosti izbacuju se iz uporabe te ih zamjenjuje prikazivanje kršćanskih motiva.

4.3 MEDALJONI

Od vremena Julija Cezara osim novca koju se i medaljoni za koje možemo reći da su Rimski izum, u početka proizvodnje bili su rijetka pojava da bi od 2. st. njihovo kovanje postalo učestalije.¹⁵² Kuju se zlatni medaljoni višestruko veće mase od običnog novca te jako teški brončani gdje su zlatni mogli biti korišteni i kao novac dok brončani nisu.¹⁵³ Kasnije imamo srebrene medaljone, koji kao i zlatni imaju dvostruku masu običnog novca te se stoga često nazivaju *multipla*. Tijekom 2. st. kuje se jako maleni broj srebrenih i zlatnih medaljona, ali zato imamo veliku seriju brončanih kao i pojavu novog tip medaljona načinjenog od dva

¹⁵¹ C. Rowan, Showing Rome in the Round: Reinterpreting the 'Commemorative Medallions' of Antoninus Pius, *Antichthon* 48, 2014, 122 str. Dalje u tekstu Rowan 2014.

¹⁵² P. F. Mittag, *Roman Medallions*, Uppsala 2015, 4, 5 str. Dalje u tekstu Mittag 2015.

¹⁵³ Mittag 2015, 5 str.

različita metala.¹⁵⁴ Kroz 3. i 4. stoljeće ponovno su na važnosti dobili srebreni i zlatni medaljoni što traje do vremena cara Teodozija kada broj medaljona značajno opada sve do prestanka kovanja u 6. st.¹⁵⁵ Nije u potpunosti jasan razlog njihova kovanja, ali najvjerojatnije se radi o poklonima koji su se davali za Novu Godinu kao i u vrijeme održavanja igara gdje su se dijelili kao suveniri.

Medaljoni kao i novac donose različite prikaze na prednjoj i stražnjoj strani, a među tim prikazima nalazimo i one iz mitova o osnutku Rima, kako one vezane za Eneju tako i one o Romulu i Remu. Neke od njih već smo spominjali te se nalaze u katalogu, a ovdje donosimo sve obrađene medaljone te ćemo utvrditi u kojem ih se razdoblju kuje najviše, pod čijom ingerencijom se kuju i koje se sve verzije mita prikazuju.

Iako se pojavljuju još od Cezara te se kuju više od 600 godina medaljoni s prikazima mitova o osnutku Rima nisu toliko česti. Ipak razdoblje vladavine Antonina Pija donose nam veliki broj medaljona s prikazima ove tematike. Razlog za to često se pripisuje približavanju tisućite obljetnice osnutka Rima, što ne možemo isključiti, ali postoji i druga teorija. Ona kaže kako Hadrijan zapravo prvi počinje sa kovanjem serije medaljona koji prikazuju slavnu rimsku prošlost te oni predstavljaju podsjetnik na hram kojega je Hadrijan podizao Romi i Veneri, a koji je dovršen u vrijeme Antonina Pija.¹⁵⁶ Potonji nastavlja s izdavanjem medaljona sličnog ili gotovo istog tipa te tako stavlja fokus na hram koji je dovršio, a koji se osim na medaljonima prikazuje i na novcu oba cara.¹⁵⁷ Zanimljiv nam je jedan medaljon kovan za Hadrijana koji nije očuvan, ali očuvana je njegova kopija iz vremena Antonina Pija. Na njemu imamo tri važne priče vezane uz Enejin život prikazane u tri registra na koje je medaljon bio podijeljen. Gornji registar donosi prikaz Eneje koji nosi Anhiza, najčešći prikaz Eneje kako na novcu tako i na medaljonima. U srednjem registru nalazi se svinja s oko dvanaest mladih, što je i najveći broj prikazanih mladih od cjelokupnog obrađenog materijala. Donji registar sadrži prikaz utvrđenog grada, a radi se ili o Laviniju kojega je osnovao Eneja ili o Albi Longi koju osniva njegov sin Askanije (vidi sliku 1).¹⁵⁸

¹⁵⁴ *ibid.*

¹⁵⁵ Mittag 2015, 5 str.

¹⁵⁶ Mattingly, Sydenham 1926, 324 str.

¹⁵⁷ Rowan 2014, 109 str.

¹⁵⁸ M. R. Jenkins, The 'Aeneid' Medallion- a Narrative Interpretation, *The Numismatic Chronicle*, 148, 1988, 148 – 151 str.

Slika 1 Medaljon Antonina Pia

Mnogi medaljoni imali su prikaze nadahnute reljefnom ili drugim tipom umjetnosti, a najbolji primjer za to nalazimo kod medaljona Antonina Pija, sličnog prethodnom, koji prikazuje Enejin i Anhizov bijeg iz Troje te dolazak na područje Italskog poluotoka. Medaljon prikazuje tipičnu scenu Eneje koji nosi Anhiza, imamo i svinju i mlade te prikaz zidina grada, a gotovo isti prikaz nalazimo kod skulpturalnog reljefa iz istog vremenskog razdoblja (vidi slike 2).¹⁵⁹

Slika 2 Usporedba prikaza na medaljonu s reljefnim prikazom iz vremena Antonina Pia

Za Antonina Pija kuje se medaljon s prikazima Otmice Sabinjanki čiji tip će kasnije preuzeti Konstantin II. Car ih daje izraditi za preminulu Faustinu Stariju čiji se lik pojavljuje na aversu tih medaljona.¹⁶⁰ Nakon ovih careva prikazi mitova o osnutku Rima ponovno su rijetki, a zanimljivo da za obljetnicu 1000 godina od osnutka Rima koja se dogodila u vrijeme Filipa Arapina nemamo uopće takve prikaze na medaljonu. Umjesto toga car na prednjoj strani medalje prikazuje portret svoje obitelji dok revers prikazuje igre koje su se održale za vrijeme slavlja ovog događaja.¹⁶¹ Tek medaljoni izdavani pod nadzorom Konstantina I. i njegovih sinova ponovno donose prikaze vezane za najraniju povijest Rima. Riječ je o komemorativnoj seriji kojom se prikazuje vučica i blizanci na reversu, a božica Roma na

¹⁵⁹ Rowan 2014, 114 str.

¹⁶⁰ A. Holden, The Abduction of the Sabine Women in Context: The Iconography on Late Antique Contorniate Medallions, *American Journal of Archaeology*, 112, 2008, 125 str. Dalje u tekstu Holden 2008.

¹⁶¹ Mittag 2015, 12, 13 str.

aversu te uz legendu VRBS ROMA predstavlja personifikaciju Rima (ova serija kovana je i na običnom novcu te smo je opisivali i u prethodnom poglavlju). Medaljoni se u ovom razdoblju kuje i kao posebni suveniri koji bi se dijelili za vrijeme raznih igara i priredbi. Godine 357. Konstantin II. daje kovati komemorativne medaljone da obilježi svoj dolazak u Rim, a dijelili su se na igrama kao *vota* koje su obilježavale 35 godina njegove vladavine. Na tim medaljonima nalazimo i prikaze Otmice Sabinjanki preuzete od Antonina Pija (slika 3).¹⁶² Nakon Konstantina II. više ne nalazimo medaljone koji prikazuju mitove o osnutku Rima čime možemo zaključiti kako se prestaju pojavljivati u gotovo isto vrijeme kao i prikazi ovog mita na novcu.

Slika 3 Usporedba medaljona Konstantina II (lijevo) iz Pariza, Bibliothèque nationale, i Antonina Pija (desno) iz Arheološkog muzeja u Zagrebu

5. ZAKLJUČAK

Rimljane se često doživljava kao jednostavne, suhoparne ljude koji za razliku od Grka u najranijem periodu nisu imali raskošnu umjetnost. Utjecaj Grka na njih bio je neizbježan te osvajanjem Grčke posvećuju sve veću pažnju umjetnosti poput kiparstva i slikarstva, ali i književnosti. Utjecaj Grka na Rim prisutan je i prije osvajanja što možemo vidjeti na konkretnom primjeru stvaranja mita o osnutku Rima. Prvi autori koji o tome pišu upravo su Grci koji naravno koriste svoj stil pisanja te se paralela s ovim prvim mitovima može pronaći na mnogim primjerima grčke mitologije. Osnivač Rima kod tih mitova lik je stvoren u grčkom, Homerovom, epu Ilijada, a radi se o Eneji, Trojancu koji preživi pad Troje te bježi

¹⁶² Holden 2008, 122 str.

na zapad. Postoje mnogi italski, a ne rimski, mitovi koji govore o Eneji kao osnivaču pojedinih gradova za što postoje i brojni materijalni dokazi koje smo spominjali u ovom radu. Ipak nakon izračunate velike razlike od Pada Troje do osnutka Rima napušta se teorija o Eneji kao osnivaču te kasniji autori njegov lik vežu za začetnika loze iz koje je potekao stvarni osnivač Rima. Treba reći da su Rimljani i prije grčkog utjecaja imali vlastitu mitologiju koja je vjerojatno bila suhoparnija s božanstvima koji nemaju ljudski oblik te u nekim dijelovima surova. Naznake toga pratimo i u mitu o osnutku Rima koji većinom stvaraju rimski autori, no ponovno uz dosta utjecaja Grka. Radi se o mitu o blizancima Romulu i Remu u kojemu neke epizode mita nikako ne možemo pripisati grčkoj mitologiji te su vjerojatno ostale iz predgrčke faze rimske mitologije. Dokaze kako je mitologija na području Lacija funkcionirala prije grčkog utjecaja nalazimo i u brojnim zastarjelim ritualima koji se izvode i u carskom razdoblju, a čije je porijeklo i stvaran razlog izvedbe nepoznat tadašnjoj populaciji Rima. Scena Remove smrti nije karakteristična za grčku te bi se prije mogla povezati sa proto indoeuropskom mitologijom.

Arheološki gledano, osim pisanih izvora, mitove o stvaranju Rima možemo pratiti preko njihova prikazivanja kako kod kiparskih i slikarskih djela tako i preko prikaza na materijalima. Najveći broj takvih prikaza pronaći ćemo na novcu, predmetu bez kojega ni jedan dio Rimskog Carstva nije mogao funkcionirati pa stoga postoji i veliki broj primjeraka. Kako smo vidjeli kroz ovaj rad republikanski novac je dosta rjeđi te samim time nalazimo manje prikaza vezanih za temu. Najčešći prikaz je vučica koja doji blizance, a u ovom razdoblju veći je broj prikaza vezanih za Sabinjane nego u vremenu Carstva. Radi se o scenama otmice Sabinjanki, prikazu glave Tita Tacija te Tarpeje koju Sabinjani ubijaju štitovima. Što se Enejinog mita tiče nalazimo dominaciju prikazivanja bijega iz Troje gdje Eneja na leđima nosi Anhiza za vrijeme Cezara, koji se poziva na njegovo porijeklo. Takav tip novca bit će najčešći i kroz Carstvo, a osim njega pojavljuje se prikaz svinje s mladima koja označava proročanstvo o teritoriju na kojemu će se Eneja skrasiti. Mit o blizancima donosi raznovrsnije scene na novcu, a u razdoblju Carstva kao i u Republici najčešći je prikaz vučice koja ih doji. Novac prikazuje samo ta tri lika, ali može prikazivati tu scenu s pećinom Lupercal u koju vučica dovodi blizance, zatim smokvu kraj koje su se nasukali, čamac u kojemu su do tuda došli kao i pastire koji će se za njih brinuti. Osim toga vučica i blizanci u nekim slučajevima prikazani su na štitu kojeg drži Roma ili Venera te se na taj način, iako ne u prvom planu, prikazuje osnutak Rima na određenom tipu novca. Scena začeca blizanaca također se prikazuje na novcu gdje imamo prikaz Marsa koji se spušta na zemlju prema Rei

Silviji koja leži. Postoji i velik broj primjeraka novca koji prikazuju Romula u raskoraku s kopljem i trofejem u rukama.

Što se tiče razdoblja kada se kuje novac s ovakvim prikazima ističu se dva cara. Prvi je Konstantin I. sa 73 primjerka, a drugi Antonin Pio kod kojega imamo 48 primjeraka. Konstantin kuje komemorativne serije novca kojima želi pokazati da je Rim i dalje važan grad, na njih stavlja legendu VRBS ROMA te prikazuje božicu Romu na aversu, a često blizance koje doji vučica na reversu. Osim toga tipa imamo tek jedan primjer gdje Eneja nosi Anhiza na ramenima te drži Askanija za ruku. S druge strane Antonin Pio tijekom svoje vladavine daje kovati gotovo sve scene iz mita o osnutku Rima koje smo do sada spominjali. Nedostaju mu tek scene sa Sabinjanima što je, kako smo vidjeli u prethodnom poglavlju davao kovati na medaljonima. Razlog tolikog kovanja za njegove vladavine ulazak je u devetstotu obljetnicu od osnutka Rima koju je odlučio obilježiti i preko ovoga sredstva.

Nakon iscrpne analize možemo zaključiti kako su mitovi o osnutku Rima bili važna tema koja se koristila u političke svrhe s različitim konotacijama kroz različito vrijeme što kulminira u kasnoj Republici gdje jedni pokušavaju ukazati na loš period kraljevstva u želji da sačuvaju Republiku dok drugi, prvenstveno Cezar i Oktavijan, govore o slavnom kralju bez kojega Rima ne bi bilo. Da Rimljani ne zaboravljaju svoje porijeklo vidimo i na prikazima na novcu koje pratimo duboko u 4 st. što bi značilo kako se kroz preko 630 godina kovao novac koji je makar simbolično upućivao na mit o osnutku Rima.

6. KATALOG NOVCA

6.1 REPUBLIKANSKO RAZDOBLJE

<p>1</p> 	<p>Didrahma</p> <p>Av: Herkulova glava okrenuta prema desno, s dijademom, a oko ramena ima lavlju kožu i toljagu</p> <p>Rv: ROMANO, vučica okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 269-266.</p> <p>Literatura: Crawford 20/1, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford1.html</p>
<p>2</p> 	<p>Kvadran</p> <p>Av: Vučica okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Rv: ROMA, Orao okrenut prema desno, drži cvijet u kljunu</p> <p>Datacija: 217-215. god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 39/3, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford1.html</p>
<p>3</p> 	<p>Av: Glava boga Jana</p> <p>Rv: P (TE), vučica okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 2. st. pr. Kr.</p> <p>Literatura: http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=962065&AucID=1868&Lot=170&Val=173c417599d7fc874d2e2a6114c9af54</p>

<p>4</p> 	<p><i>Sex. Pompeius Fostlus</i></p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: Glava božice Rome okrenuta prema desno, s kacigom, ispod brade oznaka X, a lijevo se nalazi posuda</p> <p>Rv: SEX POM FOSTLVS, vučica okrenuta prema desno, doji blizance, iza nje pastir</p> <p>Datacija: oko 137 god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 235/1a, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford3.html</p>
<p>5</p> 	<p><i>Sex. Pompeius Fostlus</i></p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: Glava božice Rome okrenute prema desno, s kacigom, ispod brade oznaka X, a lijevo se nalazi posuda</p> <p>Rv: SEX PMO FOSTLVS, vučica okrenuta prema desno, doji blizances, iza nje nalazi se pastir te ptice na stablu smokve, ispod ROMA</p> <p>Datacija: 137 BC.</p> <p>Literatura: Crawford 235/1b, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford3.html</p>
<p>6</p> 	<p><i>Sex. Pompeius</i></p> <p>Denar</p> <p>Av: Glava božice Rome okrenute prema desno, s kacigom, ispod brade oznaka X, a iza se nalazi posuda</p> <p>Rv: SEX.PO F – OST LVS, vučica okrenuta prema desno, doji blizances, iza nje nalazi se pastir te ptice na stablu smokve, ispod ROMA</p> <p>Datacija: 137 god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 235/1c, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford3.htm</p>

<p>7</p> 	<p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: Glava božice Rome okrenuta prema desno, s <i>crested</i> i krilcima na Korintskoj kacigi, iza nje nalazi se oznaka X, ispod ROMA</p> <p>Rv: Roma okrenuta prema desno, sjedi na gomili štitova, na glavi ima Korintsku kacigu, drži koplje u ruci, ptice prikazane u letu s obje strane Rome, a ispred nje stoji vučica koja doji blizance</p> <p>Datacija: 115/4 god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 287/1, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford3-2.html</p>
<p>8</p> 	<p><i>C. Sulpicius C.f. Galba.</i></p> <p><i>Serrate Denarius</i></p> <p>Av: DPP, dvije glave Dei Penates okrenute prema lijevo</p> <p>Rv: C. SVLPICI. C. F., dva muška lik stoje jedan nasuprot drugom, obojica drže koplja koja su uperena na svinju koja leži između njih</p> <p>Datacija: 106. god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 312/1, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4.html</p>
<p>9</p> 	<p><i>L. Titurius L.f. Sabinus</i></p> <p>Denar</p> <p>Av: Tacijeva glava okrenuta prema desno, iza nje SABIN, ispred TA</p> <p>Rv: L·TITVRI, dva rimska vojnika od kojih svaki nosi ženu</p> <p>Datacija: 89 god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 344/1a, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4.html</p>

<p>10</p> 	<p><i>L. Titurius L.f. Sabinus</i></p> <p>Denar</p> <p>Av: Tacijeva glava okrenuta prema desno, ispred se nalazi palmina grana, a iza nje SABIN</p> <p>Rv: L·TITVRI, dva rimska vojnika od kojih svaki nosi ženu</p> <p>Datacija: 89. god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 344/1b, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4.html</p>
<p>11</p> 	<p><i>L. Titurius L. f. Sabinus</i></p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>AV: Tacijeva glava okrenuta prema desno, ispod brade se nalazi palmina grana, iza SABIN, a ispred A. P</p> <p>∇</p> <p>Rv: L. TITVRI, dva rimska vojnika od kojih svaki nosi ženu</p> <p>Datacija: 89. god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 344/1c, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4.html</p>
<p>12</p> 	<p><i>L. Titurius L.f. Sabinus</i></p> <p>Denar</p> <p>Av: Tacijeva glava okrenuta prema desno, ispred koje imamo palminu granu, a iza SABIN</p> <p>Rv: L TITVRI, Tarpeja između dva vojnika sa štitovima, iznad se nalazi zvijezda u crescent</p> <p>Datacija: 89. god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 344/2b, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4.html</p>

13

L. Titurius L.f. Sabinus

Denar

Av: SABIN / A PV, glava kralja Tita Tacija okrenuta prema desno, ispred je palmina grana

Rv: L TITVRI, Tarpeja između dva vojnika sa štitovima, iznad se nalazi zvijezda u polumjesecu

Datacija: 89. god. pr. Kr.

Literatura: Crawford 344/2c,

<http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4.html>

14

L. Titurius L.f. Sabinus

Denar

Av: Glava kralja Tita Tacija okrenuta prema desno

Rv: L TITVRI / H, Viktorija u bigi, okrenuta prema desno

Datacija: 89. god. pr. Kr.

Literatura: Crawford 344/3,

<http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4.html>

15

L. Rutilius Flaccus

Denar

Av: Glava božice Rome okrenuta prema desno, s kacigom

Rv: P SATRIE-NVS / ROMA, vučica okrenuta prema lijevo

Datacija: 77. god. pr. Kr.

Literatura: Crawford 388/1a,

<http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4-2.html>

16

P. Satrienus

Kovnic:Rim

Denar

Av:XXXXII, glava božice Rome okrenuta prema desno

Rv:P SATRIENVVS / ROMA, vučica okrenuta prema lijevo

Datacija: 77. god. pr. Kr.

Literatura:Crawford 388/1b,

<http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford4-2.html>

17

C. Antius C.f. Restio

Denar

Av: DEI PENATES, dvije glave Dei Penates okrenute prema desno

Rv:C•ANTIVSV•C•F•, goli Heraklo s plaštom preko lijeve ruke hoda prema desno te u rukama drži toljagu i trofej

Datacija:oko 47 god. pr. Kr.

Literatura: Crawford 455/2a,

<http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford5-2.html>

<p>18</p> 	<p>Gaj Julije Cezar</p> <p>Denar</p> <p>Av: Glava božice Venere okrenuta prema desno, s dijamantom</p> <p>Rv: CAESAR, Eneja u raskoraku prema lijevo nosi Anhiza na lijevom ramenu, a u desnoj ruci drži palladium</p> <p>Datacija: 48, 47. god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 458/1, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=964861&AucID=1872&Lot=1554&Val=f9b9db00b16362dbcaea2fc2a5af0b61</p>
<p>19</p> 	<p>Gaj Julije Cezar</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Vojna kovnica koja je išla s Cezarom po Sjevernoj Africi</p> <p>Av: Glava božice Venere okrenuta prema desno, s dijamantom</p> <p>Rv: CAESAR, Eneja u raskoraku prema lijevo nosi Anhiza na lijevom ramenu, a u desnoj ruci drži paladij</p> <p>Datacija: 47, 46. god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: Crawford 458/1, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford5-2.html</p>
<p>20</p> 	<p>Octavian i L. Livineius Regulus</p> <p>Aurej</p> <p>Av: C·CAESAR – III·VIR R·P·C, glava mladića</p> <p>Rv: L·REGVLVS – III·VIR·A·P·F, Eneja nosi oca Anhiza na leđima</p> <p>Datacija: oko 42. god. pr. Kr. Literatura: Crawford 494/3b, http://davy.potdevin.free.fr/Site/crawford5-2.html</p>

6.2 RAZDOBLJE CARSTVA (DO 290. GODINE)

<p>21</p> 	<p><i>P. Petronius Turpilianus</i>, za vrijeme cara Augusta</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: CAESAR AVGVSTVS, glava mladića okrenuta prema desno</p> <p>Rv: T-VRPILIANVS III VIR, Tarpeja s raspuštenom kosom, na sebi ima tuniku, obje ruke su joj podignute, do struka zatrpata sa deset štitova</p> <p>Datacija: 19/8 god. pr. Kr.</p> <p>Literatura: RIC I Augustus 299, http://davy.potdevin.free.fr/Site/augustus2.html, http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC1/Augustus/RIC299.jpg</p>
<p>22</p> 	<p><i>Gaius (Caligula)</i></p> <p>“Medallic” Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: Pietas sjedi, okrenuta prema lijevo, u jednoj ruci drži Pateru, a drugu oslanja na malu zamotani lik koji stoji uz nju</p> <p>Rv: Kaligula stoji, okrenut prema lijevo, te drži pateru nad ukrašenim oltarom, viktinarij drži bika za žrtvovanje te još jedan lik stoji s paterom u ruci. Iza se nalazi ukrašeni heksastilni hram Divus Augustus čiji je pediment ukrašen scenama žrtvovanja, na akroteriju je Viktorija i kvadriga dok uz liniju krova imamo kipove Romula i Eneje</p> <p>Datacija: 37-38. god.</p> <p>Literatura: RIC I Gaius/Caligula 36, http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC1/Caligula/RIC36.jpg</p>

23

Gaius (Caligula)

Sestercij

Kovnica: Rim

Av:C. CAESAR. DIVI. AVG. PRO.N. AVG. P. M. TR. P. III. P. P., PIETAS, Pietas sjedi, okrenuta prema lijevo, u jednoj ruci drži Pateru, a drugu oslanja na malu zamotani lik koji stoji uz nju

Rv:DIVO AVG, S C, Kaligula stoji, okrenut prema lijevo, te drži pateru nad ukrašenim oltarom, viktinarij drži bika za žrtvovanje te još jedan lik stoji s paterom u ruci. Iza se nalazi ukrašeni heksastilni hram Divus Augustus čiji je pediment ukrašen scenama žrtvovanja, na akroteriju je Viktorija i kvadriga dok uz liniju krova imamo kipove Romula i Eneje

Datacija: 39-40. god.

Literatura: RIC I Gaius/Caligula 44,

<http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC1/Caligula/RIC44.jpg>

24

Gaius (Caligula)

Sestercij

Kovnica: Rim

Av: Pietas sjedi, okrenuta prema lijevo, u jednoj ruci drži Pateru, a drugu oslanja na malu zamotani lik koji stoji uz nju

Rv: Kaligula stoji, okrenut prema lijevo, te drži pateru nad ukrašenim oltarom, viktimarij drži bika za žrtvovanje te još jedan lik stoji s paterom u ruci. Iza se nalazi ukrašeni heksastilni hram Divus Augustus čiji je pediment ukrašen scenama žrtvovanja, na akroteriju je Viktorija i kvadriga dok uz liniju krova imamo kipove Romula i Eneje

Datacija: 40-41 god.

Literatura: RIC I Gaius/Caligula 51,

<http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC1/Caligula/RIC51.jpg>

25

Neron

Sestercij

Kovnica: Rim

Av: IMP NERO CLAVD CAESAR AVG GERM P M TR P XIII P P, glava, okrenuta prema lijevo, ovjenčana lovorovim vijencem

Rv: ROMA, S C, božica Roma s kacigom na glavi i u vojnoj opremi sjedi na oklopu okrenuta prema desno, u lijevoj ruci drži koplje, dok desnu ruku drži na štitu koji prikazuje vučicu kako doji blizance

Datacija: oko 67. god.

Literatura: RIC I Nero 359,

<http://davy.potdevin.free.fr/Site/nero2.html>

26	<p>Galba</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP SER GALBA AVG TR P, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: ROMA, S—C, božica Roma, s kacigom na glavi, sjedi na oklopu, okrenuta prema lijevo, drži koplje u desnoj ruci dok lijevu oslanja na štit na kojem imamo prikaz vučice i blizanaca, desno od nje nalazi se komad oklopa</p> <p>Datacija 68, 69. god.</p> <p>Literatura: RIC I Galba 249</p>
27	<p>Galba</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av:SER SVLP I GALBA IMP CAESAR AVG TRP, glava cara., okrenuta prema desno</p> <p>Rv: PIETAS AVGVSTI, S —C, Pietas stoji, glavom okrenuta prema lijevo, lijeva ruka na grudima, a desna podignuta iznad oltara ukrašenog reljefom Eneje koj na ramenima nosi Anhiza i vodi Julia</p> <p>Datacija: 68 god.</p> <p>Literatura: RIC I Galba 483</p>
28	<p>Vespazijan</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP- CAESAR VESPASIAN- AVG,glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: COS V,vučica doji blizance, a iza se nalazi čamac</p> <p>Datacija: 74. god.</p> <p>Literatura: RIC II Vespasian 70</p>

<p>29</p> 	<p>Vespazijan Sestercij Kovnica: Rim Av: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M T P PP COS III, glava Vespazijana, okrenuta prema desno, s egisom Rv: ROMA S C, božica Roma sjedi, okrenuta prema desno, na sedam rimskih brežuljaka, na lijevo joj je vučica i blizanci, a na desno Tiber Datacija: 71 god. Literatura: http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1(2).ves.108</p>
<p>30</p> 	<p>Vespazijan Sestercij Kovnica: Rim Av: IMP CAES VESPASIAN AVG P M TR P PP COS III, glava Vespazijana, okrenuta prema desno Rv: ROMA S C, božica Roma sjedi, okrenuta prema desno, na sedam rimskih brežuljaka, na lijevo joj je vučica i blizanci, a na desno Tiber Datacija: 71 god. Literatura: http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1(2).ves.193</p>
<p>31</p>	<p>Vespazijan Denar Kovnica: Rim Av: T CAESAR-IMP VESPASIAN., glava cara okrenuta prema desno Rv: COS VII, vučica doji blizance, vidi se čamac Datacija: 79. god. Literatura: RIC II, Vespasian 204</p>

32	<p>Vespazijan</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: T CAESAR IMP VESPASIANVS, glava Tita okrenuta prema desno</p> <p>Rv: COS V, vučica i blizanci, ispod se vidi čamac</p> <p>Datacija: 77. – 78. god.</p> <p>Literatura:</p> <p>http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1(2).ves.953</p>
<p>33</p> 	<p>Vespazijan</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: T CAESAR IMP VESPASIANVS, glava Tita okrenuta prema desno</p> <p>Rv: COS VI, božica Roma s kacigom na glavi i u vojnoj opremi sjedi, okrenuta prema desno, na dva ovalna štita, u lijevoj ruci drži koplje, a desna ruka joj je u krilu. Desno i lijevo od nje leti po jedan orao, a na tlu desno od nje imamo minijaturne vučicu i blizance</p> <p>Datacija: 77. – 78. god.</p> <p>Literatura:</p> <p>http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1(2).ves.954</p>
<p>34</p> 	<p>Vespazijan</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: CAESAR AVG F DOMITIANVS, glava cara, okrenuta prema desno, ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: COS V, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, ispod se vidi čamac</p> <p>Datacija: 77, 78. god.</p> <p>Literatura:</p> <p>http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1%282%29.ves.960</p>

<p>35</p> 	<p>Vespazijan Denar Kovnica: Rim Av: CAESAR AVG F DOMITIANVS, glava Domicijana okrenuta prema desno Rv: COS V, vučica i blizanci, ispod se vidi brod Datacija: 77, 78. god. Literatura: http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1(2).ves.961</p>
<p>36</p>	<p>Vespazijan Denar Kovnica: Rim Av: CAESAR AVG F DOMITIANVS, glava Domicijana okrenuta prema desno Rv: COS V, vučica i blizanci Datacija: 77, 78. god. Literatura: http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1%282%29.ves.962</p>
<p>37</p> 	<p>Vespazijan Denar Kovnica: Rim Av: CAESAR VESPASIANVS AVG, glava Vespazijana okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom Rv: IMP XIX, svinja okrenuta prema lijevo s tri (rijetko dva) prašćića Datacija: 77. – 78. god. Literatura: http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1%282%29.ves.982</p>

38

Vespazijan

Denar

Kovnica: Rim

Av: CAESAR VESPASIANVS AVG, glava

Vespazijana okrenuta prema lijevo i ovjenčana
lovorom

Rv: IMP XIX, svinja okrenuta prema lijevo s tri
(rijetko dva) praščića

Datacija: 77. – 78. god.

Literatura:

http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1%282%29.ves.983

39

Vespazijan

Denar

Kovnica: Rim

Av: CAESAR VESPASIANVS AVG, glava

Vespazijana okrenuta prema desno i ovjenčana
lovorom

Rv: IMP XIII, svinja okrenuta prema lijevo s tri
praščića

Datacija: 77. – 78. god.

Literatura:

http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1%282%29.ves.984,

<http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=946487&AucID=1825&Lot=475&Val=8c40d675fb41605a5de5656bb81b73f0>

<p>40</p> 	<p>Vespazijan</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: T CAESAR VESPASIANVS, glava Tita okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: IMP XIII, svinja okrenuta prema lijevo s tri praščića</p> <p>Datacija: 77. – 78. god.</p> <p>Literatura:</p> <p>http://numismatics.org/ocre/id/ric.2_1%282%29.ves.986</p>
<p>41</p>	<p>Tit</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: DIVVS AVGVSTVS VESPASIANVS, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: COS V, vučica i blizanci, a iza čamac</p> <p>Datacija: 80., 81. god.</p> <p>Literatura: RIC II Titus 66</p>
<p>42</p> 	<p>Vrijeme od Domicijana do Antonina Pija</p> <p>Kvadrans</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: Glava božanstva Tibera, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: SC, vučica stoji, okrenuta prema lijevo, doji blizance</p> <p>Datacija: 81-161. god.</p> <p>Literatura: RIC II Anonymous 17, 18,</p> <p>http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC2/quadrantes/RIC17.jpg</p>

43	<p>Vrijeme od Domicijana do Antonina Pija</p> <p>Kvadrans</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: Glava Marsa, okrenuta prema desno, s kacigom, a vidi se malo i oklopa kojeg na sebi nosi</p> <p>Rv: S C, štit s prikazom vučice i blizanaca koji leže na prekriženim kopljima</p> <p>Datacija: 81-161. god.</p> <p>Literatura: RIC II Anonymous 20, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.anys.20</p>
<p>44</p> 	<p>Trajan</p> <p>Kvadrans</p> <p>Av: IMP-CAES- NERVATRAIAN •AVG•, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: SC, vučica u hodu prema desno</p> <p>Datacija: 114.- 117. god.</p> <p>Literatura: RIC II Trajan 691, http://www.wildwinds.com/coins/ric/trajan/RIC_0691.3.jpg</p>
<p>45</p> 	<p>Trajan</p> <p>Kvadrans</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP-CAES- NERVATRAIAN •AVG- glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: SC, vučica u hodu prema desno</p> <p>Datacija: 114.- 117. god.</p> <p>Literatura: RIC II Trajan 692, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.tr.692</p>

46	<p>Trajan</p> <p>Kvadrans</p> <p>Av: IMIP . TRAIANO AVG. G E R. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: vučica u hodu prema desno</p> <p>Datacija: 114.- 117. god.</p> <p>Literatura: RIC II Trajan 693</p>
<p>47</p> 	<p>Trajan</p> <p>Kvadrans</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP-CAES- NERVATRAIAN •AVG •, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: vučica u hodu prema lijevo</p> <p>Datacija: 114.- 117. god.</p> <p>Literatura: RIC II Trajan 694, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.tr.694</p>
<p>48</p> 	<p>Trajan</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ROMA, glava božice Rome, okrenuta prema desno, s kacigom, a iza nje oznaka X</p> <p>Rv: IMP CAES TRAIAN AVG GER DAC P P REST, božica Roma sjedi, okrenuta prema desno, ispred nje su vučica i blizanci, iza se vide dva čamca</p> <p>Datacija: 98. – 117. god.</p> <p>Literatura: RIC II Trajan 771, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.tr.771</p>

<p>49</p> 	<p>Trajan Denar Kovnica: Rim Av: C-MEMMI-CF. QV I R I N V S, glava Romula okrenuta prema desno Rv: IMP CAES TRAIAN AVG GER DAC P P RESTMEMMIVS AEDC E R I A L I A PREIMVS FECIT, Ceres sjedi, okrenuta prema desno, drži baklju i kukuruz Literatura: RIC II Trajan 799, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.tr.799</p>
<p>50</p> 	<p>Trajan Denar Kovnica: Rim Av: Glava Venere okrenuta prema desno Rv: IMP CAES TRAIAN AVG GER DAC P P REST CAESAR, Eneja nosi Anhiza i paladium Datacija: 112.-114. god. Literatura: RIC II Trajan 801, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.tr.801</p>
<p>51</p> 	<p>Hadrijan Aurej Kovnica: Rim Av: HADRIANVS AVGVSTVS, glava Hadrijana okrenuta prema desno, ovjenčana lovorom Rv: COS III, vučica stoji okrenuta prema desno, doji blizance Datacija: 125. – 128. god. Literatura: RIC II Hadrian 192c, http://www.coinarchives.com/83ce0c52cf482b9cd6f1f5bf59ffd690/img/hdrauch/102/image00065.jpg</p>

52

Hadrijan

Aurej

Kovnica: Rim

Av:HADRIANVS AVGVSTVS, bista Hadrijana, okrenuta prema desno, odjeća preko lijevog ramena

Rv:COS III, vučica stoji, okrenuta prema desno, doji blizance

Datacija: 125. – 128. god.

Literatura: RIC II Hadrian 192d,

<http://www.coinarchives.com/be52e2d2fd7eb5d4cc89125b09d7e93a/img/roma/013/image00816.jpg>

53

Hadrijan

Aurej

Kovnica: Rim

Av: HADRIANVS AVGVSTVS, glava cara, okrenuta prema desnoi ovjenčana lovorom

Rv: COS III, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance

Datacija: 125. - 128. god.

Literatura: RIC II Hadrian 193c,

<http://www.coinarchives.com/7b577794e2aaada92c76015543b9d291/img/gemini/013/image00173.jpg>

<p>54</p> 	<p>Hadrijan Aurej Kovnica: Rim Av: HADRIANVS AVGVSTVS, bista Hadrijana, okrenuta prema desno, odjeća preko lijevog ramena, i ovjenčan lovorom Rv: COS III, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance Datacija: 125. - 128. god. Literatura: RIC II Hadrian 193d, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.hdn.193d</p>
<p>55</p> 	<p>Hadrijan Aurej Kovnica: Rim Av: HADRIANVS AVGVSTVS, glava cara, okrenuta prema lijevoi ovjenčan lovorom Rv: COS III, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance Datacija: 125. - 128. god. Literatura: RIC II Hadrian 193g http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=968292&AucID=1878&Lot=545&Val=67ffd3673e7217a98cfcb44774630db6</p>
<p>56</p>	<p>Hadrijan Denar Kovnica: Rim Av: HADRIANVS AVG COS I IIPP., glava cara okrenuta prema desno Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej Datacija: 134. - 138. god. Literatura: RIC II Hadrian 266a</p>

<p>57</p>	<p>Hadrijan</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIANVSAVG COS I IIPP., bista cara s glavom okrenutom prema desno</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 134. - 138. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 266c</p>
<p>58</p> 	<p>Hadrijan</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIANVSAVG COS I IIPP., glava cara okrenuta prema desno i ovjenčan lovorom</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 134. - 138. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 266d, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.hdn.266d</p>
<p>59</p> 	<p>Hadrijan</p> <p>Denar ili Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIANVSAVG COS I IIPP., bista cara s glavom okrenutom prema desno i ovjenčan lovorom</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 134. - 138. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 266f, http://www.coinarchives.com/35b90945e4be3346a7ae/f331285b89ab/img/hdrauch/e15/image00189.jpg</p>

60	<p>Hadrijan</p> <p>Denar ili Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIANVSAVG COS I IIPP., glava cara okrenutom prema lijevo</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 134. - 138. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 266g</p>
<p>61</p> 	<p>Hadrijan</p> <p>Denar ili Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIANVSAVG COS I IIPP., bista cara okrenuta prema lijevo i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 134. - 138. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 266i, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.hdn.266i</p>
<p>62</p> 	<p>Hadrijan</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIANVS AVG PP., glava cara okrenuta prema lijevo</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 134. - 138. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 370, http://numismatics.org/ocre/id/ric.2.hdn.370</p>

63	<p>Hadrijan</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIANVSAVGVSTVS, bista, s egisom, glava okrenuta prema desno</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 134. - 138. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 376</p>
64	<p>Hadrijan</p> <p>Kvadrans</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP-CAES-TRA-HADRIANVS AVG, bista Herkula, okrenuta prema desno, s lavljom kožom na vratu</p> <p>Rv: S C, vuk okrenut prema desno</p> <p>Datacija: 121., 122. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 626</p>
65	<p>Hadrijan</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIANVSAVGVSTVS., bista cara s glavom okrenutom prema desno</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 125. - 128. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 653</p>

<p>66</p>	<p>Hadrijan</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: HADRIAN VS AVG. COS. III P.P., bista cara s glavom okrenutom prema desno</p> <p>Rv: ROMVLO CONDITORI S-C, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 134. - 138. god.</p> <p>Literatura: RIC II Hadrian 776</p>
<p>67</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina</p> <p>Pija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TR P COS II, vučica i blizanci u pećini</p> <p>Datacija: 139 god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 42a, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.42A</p>
<p>68</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS A V G • PIVS, bista cara okrenuta prema desno, ponekad i s oklopom</p> <p>Rv: TR. POT. COS- III., Romul, u raskoraku prema desno drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 140.-143. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 90b, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.90b</p>

<p>69</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS A V G • PIVS, glava cara okrenuta prema desno te ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: TR. POT. COS- III., Romul, u raskoraku prema desno drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 140.-143. god.</p> <p>Literatura: RIC III AntoninusPius 90c, http://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/RIC_0090.jpg</p>
<p>70</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TR POT COS III: Eneja, u iskoraku prema desno, nosi Anhiza na lijevom ramenu te drži Askanija desnom rukom</p> <p>Datacija: 140. – 143. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 91, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.91</p>

<p>71</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av:ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina</p> <p>Pija okrenuta prema desno</p> <p>Reverse: TR POT COS III, vučica okrenuta prema desno i blizanci</p> <p>Datacija: 140. – 143. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 94a, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=976467&AucID=1891&Lot=191&Val=49e8812e0b22866cad77d4c062266969</p>
<p>72</p>	<p>Antonin Pio</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av:ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina</p> <p>Pija okrenuta prema desno, ovjenčan lovorom</p> <p>Rv:TR POT COS III, vučica, okrenuta prema desno, i blizanci u pećini</p> <p>Datacija: 140. – 143. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 94c, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.94c</p>
<p>73</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av:ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina</p> <p>Pija okrenuta prema desno</p> <p>Rv:TR POT COS III, vučica, okrenuta prema desno, i blizanci u pećini</p> <p>Datacija: 140. – 143. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 95a, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.95a</p>

<p>74</p> 	<p>Antonin Pio Denar Kovnica: Rim Av:ANTONINVS AVG PIVS P P,glava Antonina Pija okrenuta prema desno Rv:TR POT COS III, vučica, okrenuta prema desno, i blizanci u pećini Datacija: 140. – 143. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 95c, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.95c</p>
<p>75</p>	<p>Antonin Pio Denar Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina Pija okrenuta prema desno Rv: TR POT COS III, vučica, okrenuta prema lijevo, i blizanci u pećini Datacija: 140. – 143. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 96a, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.96a</p>
<p>76</p>	<p>Antonin Pio Denar Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina Pija okrenuta prema desno Rv: TR POT COS III, vučica, okrenuta prema lijevo, i blizanci u pećini Datacija: 140. – 143. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 96c, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.96c</p>

77	<p>Antonin Pio</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, bista Antonina</p> <p>Pija okrenuta prema desno, ponekad s oklopom</p> <p>Rv:TRIB POT COS III, Mars s kacigom na glavi, gol, drži koplje u desnoj, a štit u lijevoj ruci te se spušta na zemlju. Na desnoj strani je Rhea Silvia koja spava,naslonjena prema lijevo</p> <p>Datacija: 140. - 143. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 99b</p>
78	<p>Antonin Pio</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina</p> <p>Pija okrenuta prema lijevo, ovjenčana lovorom</p> <p>Rv:TRIB POT COS III, Mars s kacigom na glavi, gol, drži koplje u desnoj, a štit u lijevoj ruci te se spušta na zemlju. Na desnoj strani je Rhea Silvia koja spava , naslonjena prema lijevo</p> <p>Datacija: 140. - 143. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 99d</p>
79	<p>Antonin Pio</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINUS AVG PIVS P P, bista cara, s glava okrenuta prema desno, zamotana ili s oklopom</p> <p>Rv: TR. POT • COS - I III, Romul u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 145. - 161. god.</p> <p>Literatura: RIC IIIAntoninus Pius 149</p>

<p>80</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av:ANTONINVS AVG PIVS P P TR glava AntoninaPia okrenuta prema desno Rv:COS III S C, vučica, okrenuta prema lijevo, i blizanci u pećini Datacija: 140. – 144. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 603a, http://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/RIC_0603aVar.jpg</p>
<p>81</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava AntoninaPia okrenuta prema desno Rv:COS III S C, vučica, okrenuta prema lijevo, i blizanci u pećini Datacija: 140. – 144. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 603b, http://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/RIC_0603b,Var.jpg</p>
<p>82</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Av:ANTONINVS AVGVSTVS PIVS, glava cara okrenuta prema desno Rv:P P TR P COS III S C, Eneja nosi Anhiza na leđima, a za ruku drži Askanija Datacija: 140.-144. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 615, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=968324&AucID=1878&Lot=577&Val=1651dd252932dd02051be5ab20d3d8f1</p>

<p>83</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av:ANTONINVS AVG PIVS PP TR P. COS – III, glava cara okrenuta prema desno te ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: ROMVLO AVGVSTOS • C •, Romul,u hodu prema desno, u rukama drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 140. - 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 624a, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.624a</p>
<p>84</p>	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av:ANTONINVS AVG PIVS PP TR P. COS – III, bista cara okrenuta prema desno, zamotana i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: ROMVLO AVGVSTOS • C •, Romul, u hodu prema desno, u rukama drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 140. - 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 624b</p>
<p>85</p>	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: S C, Eneja, u iskoraku prema desno, nosi Anhiza na lijevom ramenu te drži Askanija za ruku</p> <p>Datacija: 140. – 144. God.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 627, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.627</p>

<p>86</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III, glava cara okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom Rv: S C, velika svinja okrenuta prema desno, stoji ispod hrasta te doji sedam mladih, a osmo se nalazi ispred nje Datacija: 140. – 144. God. Literatura: RIC III Antoninus Pius 629, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.629</p>
<p>87</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III, glava Antonina Pija okrenuta prema desno Rv: S C, vučica doji blizance iza stabla smokve Datacija: 140. – 144. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 630, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=934</p>
<p>88</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III, glava AntoninaPia okrenuta prema desno Rv: S C, vučica stoji, okrenuta prema desno, u pećini te doji blizance Datacija: 140. – 144. god. Literatura: RIC III AntoninusPius 631, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.631</p>

89	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III, glava Antonina Pija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: S C, vučica stoji, okrenuta prema desno, u pećini te doji blizance, na pećini nalazi se orao</p> <p>Datacija: 140. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 632, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.632</p>
<p>90</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III, glava Antonina Pija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: S C, vučica stoji, okrenuta prema lijevo, doji blizance</p> <p>Datacija: 140. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 633, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.633</p>
<p>91</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III, glava Antonina Pija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: S C, vučica stoji, okrenuta prema lijevo, u pećini te doji blizance</p> <p>Datacija: 140. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 634, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.634</p>

92	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av:ANTONINVS AVG PIVS PP, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv:TR POT. COS. III SC, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 140. - 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 645</p>
<p>93</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina Pija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TR POT COS III S C vučica stoji, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 140. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 648, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.648</p>
94	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina Pija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TR POT COS III S C vučica stoji, okrenuta prema lijevo, doji blizance</p> <p>Datacija: 140. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 649, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.649</p>

<p>95.</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina Pia okrenuta prema desno Rv: TR POT COS III S C vučica stoji, okrenuta prema desno, u pećini te doji blizance Datacija: 140. – 144. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 650, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.650</p>
<p>96</p>	<p>Antonin Pio Dupondij Kovnica: Rim Av: ANTONI NVSAVGPIVS P P. TR. P. COS – III, glava cara, okrenuta prema desno, sa zrakastom krunom Rv: ROMVLO AVGVSTOS • C •, Romul, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej Datacija: 140. - 144. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 665</p>

97

Antonin Pio

As

Kovnica: Rim

Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina
Pija okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom

Rv: TR POT COS III S C, Mars s kacigom na glavi,
gol, ali s plaštom na preko desne ruke, drži koplje u
desnoj, a štit u lijevoj ruci te se spušta na zemlju
prema Rhei Silviji koja leži na zemlji, spava,
naslonjena prema lijevo

Datacija: 140. - 144. god.

Literatura: RIC III Antoninus Pius

694a, <http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.694A>

98

Antonin Pio

As

Kovnica: Rim

Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina
Pija okrenuta prema desno

Rv: TR POT COS III S C, Mars s kacigom na glavi,
gol, ali s plaštom na preko desne ruke, drži koplje u
desnoj, a štit u lijevoj ruci te se spušta na zemlju
prema Rhei Silviji koja leži na zemlji, spava,
naslonjena prema lijevo

Datacija: 140. - 144. god.

Literatura: RIC III Antoninus Pius

694b, <http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.694B>

<p>99.</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av:ANTONINVS AVG PIVS P P, bista Antonina Pija okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv:TR POT COS III S C, Mars s kacigom na glavi, gol, ali s plaštom na preko desne ruke, drži koplje u desnoj, a štit u lijevoj ruci te se spušta na zemlju prema Rhei Silviji koja leži na zemlji, spava, naslonjena prema lijevo</p> <p>Datacija: 140. - 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 694c, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.694C</p>
<p>100</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina Pija okrenuta prema lijevo te ovjenčana lovorom</p> <p>Rv:TR POT COS III S C, Mars s kacigom na glavi, gol, ali s plaštom na preko desne ruke, drži koplje u desnoj, a štit u lijevoj ruci te se spušta na zemlju prema Rhei Silviji koja leži na zemlji, spava, naslonjena prema lijevo</p> <p>Datacija: 140. - 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 694d, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.694D</p>

101	<p>Antonin Pio</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina Pija okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: TR POT COS III S C, Mars s kacigom na glavi, gol, ali s plaštom na preko desne ruke, drži koplje u desnoj, a štit u lijevoj ruci te se spušta na zemlju prema Rhei Silviji koja leži na zemlji, spava, naslonjena prema lijevo. Između njih leti Kupid</p> <p>Datacija: 140. - 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 695</p>
102	<p>Antonin Pio</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVGPIVS P-P, glava cara okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TR. POT- COS- III S-C, Romul, u hodu prema desno, u rukama drži prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 140. - 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 698</p>
<p>103</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III , glava Antonina Pija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: IMPERATOR II S C C, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 143. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 718, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.718</p>

<p>104</p>	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P IMP II, glava cara okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: TR POT COS III S C, svinja okrenuta prema lijevo, doji sedam mladih, ispod se nalaze još dva kao i između prednjih nogu</p> <p>Datacija: 143. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 722</p>
<p>105</p> 	<p>Antonin Pio As Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III, glava cara okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: IMPERATOR II S C, svinja okrenuta prema okrenuta prema desno, stoji ispod hrasta te doji četiri mlada, ispred se nalazi još jedno (ili dva) mlada</p> <p>Datacija: 143. – 144. God.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 733, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.733</p>
<p>106</p> 	<p>Antonin Pio As Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III , glava AntoninaPia okrenuta prema desno</p> <p>Rv: IMPERATOR II S C C, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance, a ispod se vidi čamac</p> <p>Datacija: 143. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 734a, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.734A</p>

<p>107</p> 	<p>Antonin Pio</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III , glava AntoninaPia okrenuta prema lijevo</p> <p>Rv: IMPERATOR II S C C, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance, a ispod se vidi čamac</p> <p>Datacija: 143. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 734b, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.734B</p>
<p>108</p>	<p>Antonin Pio</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P COS III , glava Antonina Pija okrenuta prema lijevo</p> <p>Rv: IMPERATOR II S C C, vučica stoji, okrenuta prema desno, u pećini te doji blizance, a ispod se vidi čamac</p> <p>Datacija: 143. – 144. god.</p> <p>Literatura: RIC III Antoninus Pius 735, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.735</p>

<p>109</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av:ANTONINVS AVG PIVS P P, Glava cara okrenuta prema desno, ovjenčana lovorom Rv:AED DIVI AVG REST COS IIII S C, prednji dio oktostilnog hrama u kojemu se nalaze <i>likovi Divus Augustus</i> i <i>Diva Livia</i>, kvadriga je na vrhu krova, akroterij (Romul okrenut prema lijevo, Eneja, okrenut prema desno, nosi Anhiza) Datacija: 145-147. god. Literatura: RIC III 755, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=976473&AucID=1891&Lot=197&Val=ae568aa49f99d738728fe74f43f4d756</p>
<p>110</p>	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P, glava cara okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom Rv: COS IIII S C, svinja doji mlade Datacija: 145. – 161. God. Literatura: RIC III Antoninus Pius 768</p>

<p>111</p>	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim</p> <p>Av: ANTONINVS AVG PIVS P P, glava Antonina Pia okrenuta prema desno Rv: TR P COS IIII IMP III S C, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 145. – 161. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 788, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.788</p>
<p>112</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim</p> <p>Av: Glava cara okrenuta prema desno Rv: TEMPLVM DIV AVG REST, COS IIII, S C, likovi <i>Divus Augustus</i> i <i>Diva Livia</i> unutar oktostilnog hrama koji ima bazu od četiri stepenice, lik <i>Divus Augustus</i> između dva lika na pedimentu, kvadriga na vrhu krova, akroterij (Romul okrenut prema lijevo, Eneja, okrenut prema desno, nosi Anhiza)</p> <p>Datacija: 157-158. Literatura: RIC III 978, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=945051&AucID=1821&Lot=566&Val=573491c5909afe8062930d6971b5407f</p>

<p>113</p> 	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P IMP II, glava Antonina Pia okrenuta prema desno Rv: TR POT XXI COS IIII S C, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance Datacija: 157. – 158. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 986, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.986</p>
<p>114</p> 	<p>Antonin Pio As Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P XXI, glava Antonina Pia okrenuta prema desno Rv: IMPERATOR II S C: vučica, okrenuta prema desno, doji blizance, ispod se vidi čamac Datacija: 157. – 158. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 997, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.997</p>
<p>115</p>	<p>Antonin Pio Sestercij Kovnica: Rim Av: ANTONINVS AVG PIVS P P TR P, glava Antonina Pija okrenuta prema desno te ovjenčana lovorom Rv: S C, vučica u pećini doji blizance Datacija: 138. – 161. god. Literatura: RIC III Antoninus Pius 1060, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.ant.1060</p>

116

Marko Aurelije

Denar

Kovnica: Rim

Av: M ANTONINVS AVG TR P XXV, glava Marka Aurelija okrenuta prema desno

Rv: IMP VI COS III, božica Roma sjedi, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi, u desnoj ruci drži Viktoriju, a u lijevoj koplje. Iza nje nalazi se štit s prikazom meduze ili vučice i blizana

Datacija: 170. – 171. god.

Literatura: RIC III Marcus Aurelius 242,

http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.242

117

Marko Aurelije

Aurej

Kovnica: Rim

Av: FAVSTINA AVGVSTA, glava Faustine mlađe, okrenuta prema desno, s valovitom kosom pomno smotanom i pričvršćenom u punđu

Rv: VENVS VICTRIX, Venera stoji, okrenuta prema lijevo, u desnoj ruci drži Viktoriju, a lijevu oslanja na štit koji prikazuje vučicu i blizance

Datacija: 161. - 176. god.

Literatura: RIC III Marcus Aurelius 736,

http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.736

118	<p>Marko Aurelije</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: M AVREL ANTONINVS AVG, glava Marka Aurelija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: [TR P XXIII ?] IMP V COS III P P S C, vučica stoji, okrenuta prema desno, u pećini te doji blizance</p> <p>Datacija: 169. – 170. god.</p> <p>Literatura: RIC III Marcus Aurelius 986, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.986</p>
<p>119</p> 	<p>Marko Aurelije</p> <p>Sestercij</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: M ANTONINVS AVG TR XXVI, glava Marka Aurelija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: IMP VI COS III S C: božica Roma sjedi, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi, u desnoj ruci drži Viktoriju, a u lijevoj koplje. Iza nje nalazi se štit s prikazom meduze ili vučice i blizana</p> <p>Datacija: 171. – 172. god.</p> <p>Literatura: RIC III Marcus Aurelius 1033, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.1033</p>

120

Marko Aurelije

Sestercij

Kovnica: Rim

Av: M ANTONINVS AVG TR XXVI, glava Marka Aurelija okrenuta prema desno

Rv: IMP VI COS III S C: božica Roma sjedi, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi, u desnoj ruci drži Viktoriju, a u lijevoj koplje. Iza nje nalazi se štit s prikazom meduze ili vučice i blizana

Datacija: 171. – 172. god.

Literatura: RIC III Marcus Aurelius 1034,

http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.1034

121

Marko Aurelije

Dupondij

Kovnica: Rim

Av: M ANTONINVS AVG TR P XXVI, glava Marka Aurelija, okrenuta prema desno, sa zrakastom krunom

Rv: IMP VI COS III S C: božica Roma sjedi, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi, u desnoj ruci drži Viktoriju, a u lijevoj koplje. Iza nje nalazi se štit s prikazom meduze ili vučice i blizana

Datacija: 171. – 172. god.

Literatura: RIC III Marcus Aurelius 1035,

http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.1035

122	<p>Marko Aurelije</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: M AVREL ANTONINVS AVG, glava Marka Aurelija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TR P XXVII IMP VI COS III S C, vučica stoji, okrenuta prema desno, u pećini te doji blizance</p> <p>Datacija: 172. – 173. god.</p> <p>Literatura: RIC III Marcus Aurelius 1089, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.1089</p>
<p>123</p> 	<p>Marko Aurelije</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: M AVREL ANTONINVS AVG, glava Marka Aurelija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TR P XXXIII IMP X COS III S C, vučica stoji, okrenuta prema desno, u pećini te doji blizance</p> <p>Datacija: 179. – 180. god.</p> <p>Literatura: RIC III Marcus Aurelius 1247, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.1247</p>
<p>124</p> 	<p>Marko Aurelije</p> <p>As</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: M AVREL ANTONINVS AVG, glava Marka Aurelija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TR P XXXIII IMP X COS III S C, vučica stoji, okrenuta prema desno, u pećini te doji blizance</p> <p>Datacija: 179. – 180. god.</p> <p>Literatura: RIC III Marcus Aurelius 1248, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.1248</p>

<p>125</p> 	<p>Marko Aurelije Sestercij Kovnica: Rim Av: FAVSTINA AVGVSTA, glava Faustine mlađe, okrenuta prema desno, s valovitom kosom u gotovo vertikalnim linijama pričvršćene u punđu Rv: VENVS VICTRIX S C, Venera stoji, okrenuta prema lijevo, u desnoj ruci drži Viktoriju, a lijevu oslanja na štit koji prikazuje Dioskure ili vučicu i blizance Datacija: 161. – 176. god. Literatura: RIC III Marcus Aurelius 1688, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.m_aur.1688</p>
<p>126</p>	<p>Komod Denar Av: M AVREL • ANCOMM AVG PFEL-, glava cara okrenuta prema desno Rv: ROMVLO CONDITOR, Romul, u kretnji prema desno, nosi koplje i trofej Literatura: RIC III Commodus 204</p>
<p>127</p> 	<p>Komod As Av: L AVREL COMMODVS AVG, glava cara okrenuta prema desno, bista, omotana, s glavom prema desno i bista, omotana i s oklopom, glavom okrenuta prema desno Rv: TR P V IMP III COS II P-P-S-C, Komod, u raskoraku prema desno, drži koplje i trofej. Komod se ovdje možda prikazuje kao Romul Datacija: 179.-180. god. Literatura: RIC III Commodus 293, http://numismatics.org/ocre/id/ric.3.com.293a</p>

<p>128</p> 	<p>Karakala</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: PLAVTILLA AVGVSTA, bista Plautile s glavom prema desno, kosa valovita i čvrsto vezana i povučena na vrat</p> <p>Rv: VENVS VICTRIX, Venera, gola do struka, stoji okrenuta prema lijevo drži jabuku i palmu te oslanja lijevi lakat na štit na kojem se nekad vidi prikaz vučice i blizanaca, kraj nogu Venere s lijeve strane nalazi se Cupid</p> <p>Datacija: oko 202. god.</p> <p>Literatura: RIC 4a Caracalla 369, http://numismatics.org/ocre/id/ric.4.crl.369_denarius</p>
<p>129</p> 	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP . SEV . ALEXAND. AVG., glava cara, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: P.M.TR.P.VII.COS.II.P.P., Romul, u iskoraku prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 228., 229. god.</p> <p>Literatura: RIC 4b Severus Alexander 85, http://numismatics.org/ocre/id/ric.4.sa.85</p>
<p>130</p>	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Kvadrans</p> <p>Av: IMP . SEV . ALEXAND. AVG., glava cara, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: P.M.TR.P.VII.COS.II.P.P., Romul, u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 228., 229. god.</p> <p>Literatura: RIC 4b Severus Alexander 86</p>

<p>131</p> 	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Aureus</p> <p>Av: IMP . SEV . AL EXAND.AVG., glava cara, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: P . M . TR . P . VIII . COS . Ill . P. P., Romul, u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 229. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 96, http://numismatics.org/ocre/id/ric.4.sa.96</p>
<p>132</p>	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP . SEV . AL EXAND.AVG., glava cara, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: P . M . TR . P . VIII . COS . Ill . P. P., Romul, u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 229. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 97</p>
<p>133</p> 	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Aurej</p> <p>Av: IMP SEV ALE – XAND AVG, glava cara, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: P M TR P VIII – COS III P P, Romul u iskoraku, prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 230. god.</p> <p>Literatura: RIC 4b Severus Alexander 103, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=948960&AucID=1830&Lot=199&Val=14cbfd9bb7e84606f79a2f30d0c53a72</p>

134	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP SEV ALE – XAND AVG, glava cara, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: P M TR P VIII – COS III P P, Romul u iskoraku, prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 230. god.</p> <p>Literatura: RIC 4b Severus Alexander 104</p>
<p>135</p> 	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Aurej</p> <p>Av: Glava cara, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: VIRTVS AVG, Romul, u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 228.- 231. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 223, http://www.wildwinds.com/coins/ric/severus_alexander/RIC_0223.jpg</p>
<p>136</p> 	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Denar</p> <p>Av: Glava cara, okrenuta prema desno</p> <p>Rv: VIRTVS AVG, Romul, u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 228.- 231. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 224, http://numismatics.org/ocre/id/ric.4.sa.224</p>

<p>137</p> 	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Sestercij</p> <p>Av:IMP .CAES.M.AVR.SEV.ALEXANDER AVG, bista cara s glavom okrenutom prema desno</p> <p>Rv:P . M . TR . P . VIII . COS . II . P . P . S.C.,Romul, u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 227.- 229. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 481, http://numismatics.org/ocre/id/ric.4.sa.481</p>
<p>138</p>	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Sestercij</p> <p>Av:IMP .SEV .ALEXANDER AVG., glava cara, okrenuta prema desno s malonaborane odjeće preko lijevog ramena</p> <p>Rv:P . M . TR . P . VIII . COS . II . P . P . S.C.,Romul, u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 227.- 229. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 482</p>
<p>139</p>	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>As</p> <p>Av:IMP .SEV .ALEXANDER AVG., glava cara, okrenuta prema desno s maloodjeće preko lijevog ramena</p> <p>Rv:P . M . TR . P . VIII . COS . II . P . P . S.C.,Romul, u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 227.- 229. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 483</p>

<p>140</p> 	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Sestercij</p> <p>Av:IMP .CAES.M.AVR.SEV.ALEXANDER AVG, bista cara, s glavom okrenutom prema desno i omotanom</p> <p>Rv:VIRTVS AVGVSTI S.C.,Romul, u hodu prema desno, nosi koplje i trofej</p> <p>Datacija: 222.- 231. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 625c, http://www.wildwinds.com/coins/ric/severus_alexander/RIC_0625.jpg</p>
<p>141</p>	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Sestercij</p> <p>Av:IMP .CAES.M.AVR.SEV.ALEXANDER AVG, bista cara, s glavom okrenutom prema desno, omotana i u oklopu</p> <p>Rv:VIRTVS AVGVSTI S.C.,Romul, u hodu prema desno, nosi koplje i trofej</p> <p>Datacija: 222.- 231. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 625d</p>
<p>142</p>	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Sestercij</p> <p>Av:IMP .SEV .ALEXANDER AVG.,glava cara, okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv:VIRTVS AVGVSTI S.C.,Romul, u hodu prema desno, nosi koplje i trofej</p> <p>Datacija: 222.- 231. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 626a</p>

<p>143</p> 	<p><i>Severus Alexander</i></p> <p>Sestercij</p> <p>Av:IMP .SEV .ALEXANDER AVG.,bista cara, okrenuta prema desno s maloodjeće preko lijevog ramena</p> <p>Rv:VIRTVS AVGVSTI S.C.,Romul, u hodu prema desno, nosi koplje i trofej</p> <p>Datacija: 222.- 231. god.</p> <p>Literatura: RIC4b Severus Alexander 626b, http://numismatics.org/ocre/id/ric.4.sa.626b</p>
<p>144</p> 	<p>Filip Arapin</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP PHILIPPVS AVG, glava cara, okrenuta prema desno, sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: SAECVLARES AVGG / II, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance</p> <p>Datacija: 248. god.</p> <p>Literatura: RIC IVcPhilip I 15, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=</p>
<p>145</p>	<p>Filip Arapin</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP PHILIPPVS AVG, glava cara, okrenuta prema desno, sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: SAECVLARES AVGG, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 248. god.</p> <p>Literatura: RIC IVc Philip I 16, http://numismatics.org/ocre/id/ric.4.ph.i.16</p>

<p>146</p> 	<p>Filip Arapin Sestercij Kovnica: Rim Av:IMP M IVL PHILIPPVS AVG, glava cara Filipa Arapina okrenuta prema desno Rv: SAECVLARES AVGG S C: vučica stoji, okrenuta prema lijevo, doji blizance Datacija: 248. god. Literatura: RIC IVc Philip I 159,</p>
<p>147</p>	<p>Galijen Aurej Kovnica: Rim Av: IMP GALLIENVVS P F AVG, glava Galijena okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom Rv:TRIB POT COS P P, Mars gol i Rhea Silvia umotana Datacija: 254. god. Literatura: RIC Va Gallienus (joint reign) 67</p>
<p>148</p>	<p>Galijen Aurej Kovnica: Rim Av: IMP GALLIENVVS P F AVG, glava Galijena okrenuta prema desno i ovjenčana lovorom Rv:TRIB POT COS II, Mars gol i Rhea Silvia umotana Datacija: 255. god. Literatura: RIC Va Gallienus (joint reign) 68</p>

149	<p>Galijen Aurej Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP GALLIENVVS P F AVG GERM ili G M, bista cara, s glavom okrenutom prema desno, u oklopu Rv: VIRTVS AVGG,Romul ili car u hodu prema desno, drži koplje i trofej Datacija: oko 257., 258. god. Literatura: RIC Va Gallienus 104, (joint reign)</p>
150	<p>Galijen Aurej Kovnica: Rim</p> <p>Av: GALLIENVVS PF AVG GERM, bista cara, s glavom okrenutom prema desno, u oklopu Rv: VIRTVS AVGG,Romul ili car u hodu prema desno, drži koplje i trofej Datacija: oko 257., 258. god. Literatura: RIC Va Gallienus 105, (joint reign)</p>
151	<p>Galijen Antoninian Kovnica: Rim</p> <p>Av: GALLIENVVS PF AVGGERM, bista cara, s glavom okrenutom prema desno, u oklopu i sa zrakastom krunomRv: VIRTVS AVGG,Romul ili car u hodu prema desno, drži koplje i trofej Datacija: oko 257., 258. god. Literatura: RIC Va Gallienus 187, (joint reign)</p>

<p>152</p> 	<p>Galijen</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: IMP GALLIENVS P F AVGGERM ili G M, bista cara, s glavom okrenutom prema desno, u oklopu i sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: VIRTVS AVGG, Romul ili car u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: oko 257., 258. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Gallienus 187a, (joint reign), http://www.wildwinds.com/coins/ric/gallienus/RIC_0187A%5Bj%5D.jpg</p>
<p>153</p> 	<p>Galijen</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Mediolanum</p> <p>Av: Glava cara, okrenuta prema desno, sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance</p> <p>Datacija: 258. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Gallienus 329, (joint reign), http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=962306&AucID=1868&Lot=411&Val=49c5317bd2277b197276be45d2dbb3e8</p>

154	<p>Galijen</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Mediolanum</p> <p>Av: GALLIENVVS AVG, glava cara Galijena, okrenuta prema desno, sa zrakastom krunom, nekad drži koplje ili skeptar</p> <p>Rv: LEG I ITAL VII P VII F, vučica doji</p> <p>blizanceDatacija: 259. god.Literatura: RIC Va Gallienus 330, (joint reign)</p>
155	<p>Galijen</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Mediolanum</p> <p>Av: IMP GALLIENVVS P F AVG, bista cara, s glavom okrenutom prema desno, sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: VIRTVS AVGG,Romul ili car u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: oko 257. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Gallienus 408, (joint reign)</p>
156	<p>Galijen</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Mediolanum</p> <p>Av: IMP GALLIENVVS P AVG, bista cara, s glavom okrenutom prema desno, u oklopu i sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: VIRTVS AVGG,Romul ili car u hodu prema desno, drži koplje i trofej</p> <p>Datacija: 258. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Gallienus 409, (joint reign)</p>

157	<p>Galijen</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: GALLIENVVS P F AVG, glava Galijena okrenuta prema lijevo i ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: TRIB POT VIII COS III, Mars i Rhea Silvia</p> <p>Datacija: 260. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Gallienus 345 (solo reign)</p>
158	<p>Galijen</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: GALLIENVVS AVG, bista cara, okrenuta prema desno, s oklopom te ovjenčana lovorom</p> <p>Rv: AETERN ITAS AVG, vučica doji blizance</p> <p>Datacija: 268. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Gallienus 349, (solo reign)</p>
<p>159</p> 	<p>Galijen</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Antioch</p> <p>Av: GALLIENVVS AVG, bista cara, okrenuta prema desno, sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: AETERN ITAS AVG, vučica doji blizance</p> <p>Datacija: 268. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Gallienus 628, (solo reign), http://www.wildwinds.com/coins/ric/gallienus/RIC_0628-Gobl1628c.jpg</p>

160	<p>Galijen</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Asia</p> <p>Av: Bista cara, s glavom okrenutom prema lijevo, ima oklop</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG, vučica doji blizance</p> <p>Datacija: oko 266. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Gallienus 677, (solo reign)</p>
<p>161</p> 	<p>Klaudije II</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Smyrna</p> <p>Av: IMP C M AVR CLAVDIVS AVG, glava cara, okrenuta prema desno, s radijalnom krunom</p> <p>Rv: P M TR PO P P, -/-//SPQR, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: kraj 268 – početak 269. god.</p> <p>Literatura: http://www.ric.mom.fr/en/coin/813?q=romulus&page=1&mod=result&x=0&y=0&from=quick</p>
<p>162</p> 	<p>Aurelijan</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Cyzicus</p> <p>Av: IMP AVRELIVS AVG, bista cara, glava okrenuta prema desno ili lijevo, sa zrakastom krunom, nekad prikazivan s kopljem u desnoj ruci dok na lijevom ramenu ima štit</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: početak 271. god.</p> <p>Literatura: RIC Va Aurelianus 326, http://www.ric.mom.fr/en/coin/2842?q=romulus&page=2&mod=result&x=0&y=0&hpp=5&from=quick</p>

163

Tacit

Aurej

Kovnica: Lyon

Av: IMP C M CL TACITVS AVG, bista cara, glava okrenuta prema lijevo, u oklopu, drži kopljem preko desnog ramena dok na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu koja doji blizance

Rv: PROVIDENTIA DEORVM, Providenca stoji, okrenuta prema lijevo, drži palicu u desnoj, a kornukopij u lijevoj ruci, s njene desne strane nalazi se globus

Datacija: 275god.

Literatura:

<http://www.ric.mom.fr/en/coin/3237?q=wolf&page=3&mod=result&x=43&y=7&hpp=5&from=quick>

164

Tacit

Aurej

Kovnica: Lyon

Av: IMP C M CL TACITVS AVG, bista cara, glava okrenuta prema lijevo, u oklopu, drži kopljem preko desnog ramena dok na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu koja doji blizance

Rv: ROMAE AETERNAE, božica Roma sjedi, okrenuta prema lijevo, u lijevoj ruci drži dugi skeptar, a u desnoj globus, na njezin tron naslonjen je štit

Datacija: 275god.

Literatura:

<http://www.ric.mom.fr/en/coin/3242?q=wolf&page=3&mod=result&x=43&y=7&hpp=5&from=quick>

165	<p>Prob</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Siscia</p> <p>Av: IMP C M AVR PROBVS P F AVG, bista cara s glavom okrenutom prema lijevo, kacigom, oklopom i zrakastom krunom, a vidi se i koplje i štit ili bista cara u carskom plaštu, sa zrakastom krunom te drži skeptar preko kojeg se nalazi orao</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG, vučica stoji okrenuta prema desno ili lijevo te doji blizance</p> <p>Datacija: 276.- 282. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Probus 638</p>
<p>166</p> 	<p>Prob</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Siscia</p> <p>Av: IMP C M AVR PROBVS AVG, bista cara s glavom okrenutom prema desno i sa zrakastom krunom, bista može imati oklop ili oklop i kacigu s kopljem i štitom te biti okrenuta lijevo</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG, vučica stoji okrenuta prema desno ili lijevo te doji blizance</p> <p>Datacija: 276.- 282. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Probus 639, http://www.wildwinds.com/coins/ric/probus/RIC_0638ADD.jpg</p>

<p>167</p>	<p>Prob Antoninian Kovnica: Siscia</p> <p>Av: PROBVS P F AVG, bista cara s glavom okrenutom prema desno, s oklopom i sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG, vučica stoji okrenuta prema desno ili lijevo te doji blizance</p> <p>Datacija: 276.- 282. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Probus 640</p>
<p>168</p> 	<p>Prob Antoninian Kovnica: Siscia</p> <p>Av: IMP C M AVR PROBVS P F AVG, bista cara s glavom okrenutom prema lijevo, s oklopom, kacigom i sa zrakastom krunom, ajoš imamo koplje i štit, a bista može imati icarski plašt, a tada imamo skeptar preko kojega se nalazi orao</p> <p>Rv: ORIGINI AVG, vučica doji blizance</p> <p>Datacija: 276.- 282. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Probus 701, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=944296&AucID=1818&Lot=514&Val=5bc45a760f28f75beca61499f0ffa8</p>

169	<p>Prob</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Siscia</p> <p>Av: IMP C M AVR PROBUS AVG, bista cara s glavom okrenutom prema lijevo, sa zrakastom krunom, carskim plaštom te drži skeptar preko kojega se nalazi orao</p> <p>Rv: ORIGINI AVG, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 276.- 282. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Probus 702</p>
<p>170</p> 	<p>Prob</p> <p>Antoninian</p> <p>Kovnica: Siscia</p> <p>Av: IMP C PROBUS P F AVG, bista cara, s glavom okrenutom prema desno, u oklopu i sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: ORIGINI AVG, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 276.- 282. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Probus 703, http://numismatics.org/ocre/id/ric.5.pro.703</p>
171	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Kovnica: Camulodunum</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno i sa zrakastom krunom, a može imati i oklop</p> <p>Rv: RENOVAT ROM ili ROMA, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: 288. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 382</p>

172	<p>Karauzije</p> <p>Aurej</p> <p>Av: VIRTVSCARAVSI, bista Karauzija s glavom okrenutom prema lijevo, sa zrakastom krunom, oklopom, kacigom te s kopljem i štitom</p> <p>Rv: ROMANO RENOVA, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290.god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 534</p>
<p>173</p> 	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno, ovjenčan lovorom može imati i oklop</p> <p>Rv: RENOVAT ROMA, ROMAN, ROMANO ili RVMANO, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 571, http://numismatics.org/ocre/id/ric.5.cara.571</p>
<p>174</p> 	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno, može imati i oklop</p> <p>Rv: ROMANO RENA, RENO, RENOV ili RENOVA, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 572, http://www.wildwinds.com/coins/ric/carausius/RIC_572var.jpg</p>

175	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AV, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno, može imati i oklop</p> <p>Rv: ROMANO RENA,RENO, RENOV ili RENOVA, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 573</p>
176	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P AV, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno te s oklopom</p> <p>Rv: ROMANO RENA,RENO, RENOV ili RENOVA.vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 574</p>
177	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVSP F IIG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno te s oklopom</p> <p>Rv: ROMANO RENA, RENO, RENOV ili RENOVA, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 575</p>

178	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVSP E AG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno te s oklopom</p> <p>Rv: IMP CARAVSIVSP E A, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 576</p>
179	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: V I R TV S CARAVSI. G, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno, može imati oklop</p> <p>Rv: ROMANO RENA,RENO, RENOV ili RENOVA, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 577</p>
180	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno te s oklopom</p> <p>Rv: ROMANO R RENOV, vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 577 a</p>
181	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVS I V AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno</p> <p>Rv: VORIVIA(?),vučica stoji prema desno i doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 594</p>

182	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno i sa zrakastom krunom.</p> <p>Rv: RENOVAT ROMA ili ROMAN, vučica doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 612</p>
183	<p>Karauzije</p> <p>Denar</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno sa zrakastom krunomi oklopom</p> <p>Rv: ROMANORENOV, vučica doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 615</p>
184	<p>Karauzije</p> <p>Antoninian</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno i sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: CONCORDIA NILITVM (.sic), vučica doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 763</p>

185	<p>Karauzije</p> <p>Antoninian</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno i sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: RENOVAT ROMA, vučica doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 968</p>
186	<p>Karauzije</p> <p>Antoninian</p> <p>Av: IMP C CARAVSIVS AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno i sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: ROMANORVM RENO, vučica okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 974</p>
187	<p>Karauzije</p> <p>Antoninian</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno i sa zrakastom krunom</p> <p>Rv: ROMANORVM RENO, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 975</p>

188	<p>Karauzije</p> <p>Antoninian</p> <p>Av: IMP CARAVSIVS P F AVG, bista Karauzija s glavom okrenutom prema desno, i oklopom zrakastom krunom</p> <p>Rv: PM OR PTI COS IIII, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: oko 290. god.</p> <p>Literatura: RIC Vb Carausius 1091</p>
-----	--

6.3 KASNA ANTIKA

189	<p>Maksimijan</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: Treveri</p> <p>Av: MAXIMIANVS NOBIL CAESL, glava cara, okrenuta prema desno, s kacigom i oklopom, preko desnog ramena drži koplje, a lijevo je štit na kojem imamo prikaz vučice i blizanaca</p> <p>Rv: GENIO POPVLI ROMANI, Genij stoji, okrenut prema lijevo, modius na glavi, gol, ali vidi se hlamidapreko lijevog ramena. U desnoj ruci drži pateru, a u lijevoj kornukopij</p> <p>Datacija: 298., 299. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Treveri 347</p>
-----	--

190	<p>Konstancije I Klor</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: Lugdunum</p> <p>Av: CONSTANTIVS NOB CAES, glava cara s kacigom i oklopom, preko desnog ramena drži skeptar, a u lijevoj ruci štits prikazom ili orla ili vučice i blizanaca</p> <p>Rv: GENIO POP-VLI R.OMANI (rijetko O-P or V-L), Genij stoji, okrenut prema lijevo, modius na glavi, gol, ali vidi se hlamida preko lijevog ramena. U desnoj ruci drži pateru, a u lijevoj kornukopij</p> <p>Datacija: 301.-303.god.</p> <p>Literatura: RIC VI Lugdunum 156</p>
191	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ticinum</i></p> <p>Av: IMP MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: CONSERV - VRB SVAE, božica Roma sjedi, okrenuta prema lijevo, na štitu u hramu tetrastila, daje globus Maksenciju desnom rukom dok u lijevoj drži skeptar. Maksencije u oklopu stoji, okrenut prema desno, drži skeptar, stopalo stavlja na zarobljenika koji sjedi, Viktorija kao akroterij, na pedimentu su vučica i blizanci</p> <p>Datacija: 308. – 310. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ticinum 110, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.tic.110</p>

<p>192</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica:<i>Aquileia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, glava</p> <p>Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: CONSERV - VRB SVAE, božica Roma sjedi, okrenuta prema lijevo, na štitu u hramu tetrastila, daje globus Maksenciju desnom rukom dok u lijevoj drži skeptar, Maksencije u oklopu stoji, okrenut prema desno, drži skeptar, između njih zarobljenika koji sjedi, Viktorija kao akroterij, na pedimentu su vučica i blizanci</p> <p>Datacija:307. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Aquileia 113.</p> <p>http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.aq.113</p>
<p>193</p>	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica:<i>Aquileia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, glava</p> <p>Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: CONSERV - VRB SVAE, božica Roma sjedi okrenuta prema lijevo, na štitu u hramu tetrastila, daje globus Maksenciju desnom rukom dok u lijevoj drži skeptar, Maksencije u oklopu stoji, okrenut prema desno, drži skeptar, između njih zarobljenika koji sjedi, Viktorija kao akroterij, na pedimentu su vučica i blizanci</p> <p>Datacija:307. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Aquileia 114,</p> <p>http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.aq.114</p>

<p>194</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Denominacija nije utvrđena</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: MARTI PR-OPA-G IMP AVG N, Mars stoji, okrenut prema desno, pruža desnu ruku prema ženi, a u lijevoj drži koplje, žena stoji, okrenuta prema, lijevo, a između njih su vučica i blizanci</p> <p>Datacija: 307. – 310. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Rome 189, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.rom.189</p>
<p>195</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Denominacija nije utvrđena</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TEMPORVM FELICITAS AVG N, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 307. – 310. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Rome 190, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.rom.190</p>
<p>196</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Denominacija nije utvrđena</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija prema naprijed</p> <p>Rv: TEMPORVM FELICITAS AVG N, vučica, okrenuta prema desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 307. – 310. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Rome 191, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.rom.191</p>

<p>197</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Aurej</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija prema naprijed</p> <p>Reverse: TEMPORVM FELICITAS, vučica, okrenuta prema lijevo ili desno, doji blizance</p> <p>Datacija: 308. – 312. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 5, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.5</p>
<p>198</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Denominacija nije utvrđena</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: MARTI P-ROPAG - IMP AVG N ili MARTI PR-OPAG - IMP AVG N, Mars stoji, okrenut prema desno, pruža desnu ruku prema ženi, a u lijevoj drži koplje, žena stoji, okrenuta prema, lijevo, a između njih su vučica i blizanci</p> <p>Datacija: 308. – 312. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 11, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.11</p>

<p>199</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Denominacija nije utvrđena</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: TEMPORVM FELICITAS AVG N, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance</p> <p>Datacija: 308. – 312. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 13, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.13</p>
<p>200</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: AETE-RNITAS - AVG N ili AETE-RNITAS A-VG N ili AET-ERNITAS - AVG N ili AET-ERNITAS A-VG N, Kastor i Poluks, nose kape, goli, ali vidi se hlamidapreko ramena, stoje na način da gledaju jedan drugog, obojica se naslanjaju na skeptar jednom i drže uzde konja s drugom rukom, između njih nalazi se vučica, okrenuta lijevo, i blizanci</p> <p>Datacija: 309. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 16, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.16</p>

<p>201</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, bista</p> <p>Maksencija, okrenuta prema lijevo, na sebi ima carski plašt, drži sketptar s orlom na vrhu u desnoj ruci i Viktoriju na globusu u lijevoj</p> <p>Rv: AETE-RNITAS - AVG N ili AETE-RNITAS A-VG N ili AET-ERNITAS - AVG N ili AET-ERNITAS A-VG N, Kastor i Poluks, nose kape, goli, ali vidi se hlamidapreko ramena, stoje na način da gledaju jedan drugog, obojica se naslanjaju na skeptar jednom i drže uzdekonja s drugom rukom, između njih nalazi se vučica, okrenuta lijevo, i blizanci</p> <p>Datacija: 309. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 17, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.17</p>
<p>202</p>	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, bista</p> <p>Maksencija, okrenuta prema lijevo, na sebi ima oklop, drži koplje iznad desnog ramena i štit na lijevoj ruci</p> <p>Rv: AETE-RNITAS - AVG N ili AETE-RNITAS A-VG N ili AET-ERNITAS - AVG N ili AET-ERNITAS A-VG N, Kastor i Poluks, nose kape, goli, ali vidi se hlamidapreko ramena, stoje na način da gledaju jedan drugog, obojica se naslanjaju na skeptar jednom i drže uzde konja s drugom rukom, između njih nalazi se vučica okrenuta lijevo i blizanci</p> <p>Datacija: 309. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 18, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.18</p>

203	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, bista</p> <p>Maksencija, okrenuta prema lijevo, na sebi ima oklop i kacigu, drži koplje iznad desnog ramena i štit na lijevoj ruci</p> <p>Rv: AETE-RNITAS - AVG N ili AETE-RNITAS A-VG N ili AET-ERNITAS - AVG N ili AET-ERNITAS A-VG N, Kastor i Poluks, nosecape, goli, ali vidi se hlamidapreko ramena, stoje na način da gledaju jedan drugog, obojica se naslanjaju na skeptar jednom i drže uzde konja s drugom rukom, između njih nalazi se vučica okrenuta lijevo i blizanci</p> <p>Datacija: 309. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 19, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.19</p>
204	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, bista</p> <p>Maksencija, okrenuta prema lijevo, na sebi ima carski plašt, drži sketptar s orlom na vrhuu desnoj ruci</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG N, vučica okrenuta prema desno i blizanci</p> <p>Datacija: 309. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 20, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.20</p>

205	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, bista Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG N, vučica okrenuta prema desno i blizanci</p> <p>Datacija: 309. – 312. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 39, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.39</p>
206	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, bista Maksencija, okrenuta prema lijevo, na sebi ima carski plašt, drži sketptar s orlom na vrhuu desnoj ruci</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG N, vučica okrenuta prema desno i blizanci</p> <p>Datacija: 309. – 312. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 40, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.40</p>
<p>207</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, glava Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG N, vučica okrenuta prema lijevo i blizanci</p> <p>Datacija: 309. – 312. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 41, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.41</p>

208	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, bista</p> <p>Maksencija, okrenuta prema lijevo, na sebi ima oklop i kacigu, drži koplje iznad desnog ramena i štit na lijevoj ruci</p> <p>Rv: AETERNITAS AVG N, vučica okrenuta prema lijevo i blizanci</p> <p>Datacija: 309. – 312. god.</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 42, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.42</p>
209	<p>Maksencije</p> <p>AE2</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, glava</p> <p>Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Reverse: SAECVLI FELIC AVG N: vučica okrenuta prema lijevo i blizanci</p> <p>Date: 309. – 312. god</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 51, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.51</p>
<p>210</p> 	<p>Maksencije</p> <p>Folis</p> <p>Kovnica: <i>Ostia</i></p> <p>Av: IMP C MAXENTIVS P F AVG, glava</p> <p>Maksencija okrenuta prema desno</p> <p>Reverse: SAECVLI FELIC AVG N: vučica, okrenuta prema lijevo, i blizanci</p> <p>Date: 309. – 312. god</p> <p>Literatura: RIC VI Ostia 52, http://numismatics.org/ocre/id/ric.6.ost.52</p>

<p>211</p> 	<p>Konstantin I. AE2, AE3 Kovnica: <i>Lugdunum</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 330. – 331. god. Literatura: RIC VII Lugdunum 242, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.lug.242</p>
<p>212</p> 	<p>Konstantin I. AE2, AE3 Kovnica: <i>Lugdunum</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 330. – 331. god. Literatura: RIC VII Lugdunum 247, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.lug.247</p>
<p>213</p> 	<p>Konstantin I. AE2, AE3 Kovnica: <i>Lugdunum</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 332. god. Literatura: RIC VII Lugdunum 252, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.lug.252</p>

<p>214</p> 	<p>Konstantin I. AE2, AE3 Kovnica: <i>Lugdunum</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 332. god. Literatura: RIC VII Lugdunum 257, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.lug.257</p>
<p>215</p>	<p>Konstantin I. AE2, AE3 Kovnica: <i>Lugdunum</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 333. god. Literatura: RIC VII Lugdunum 260, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.lug.260</p>
<p>216</p> 	<p>Konstantin I. AE2, AE3 Kovnica: <i>Lugdunum</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 333. – 334. god. Literatura: RIC VII Lugdunum 267, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.lug.267</p>

217	<p>Konstantin I. AE2, AE3 Kovnica: <i>Lugdunum</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 333. – 334. god. Literatura: RIC VII Lugdunum 270, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.lug.270</p>
<p>218</p> 	<p>Konstantin I. AE2, AE3 Kovnica: <i>Lugdunum</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 335. god. Literatura: RIC VII Lugdunum 275, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.lug.275</p>
<p>219</p> 	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: Trier Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 330. – 331. god. Literatura: RIC VII Treveri 522, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.tri.522</p>

<p>220</p> 	<p>Komemorativna serija, Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Treveri</i> (Trier)</p> <p>Av: VRBS - ROMA, glava božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom</p> <p>Rv: TRP*, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 330-331. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Treveri</p> <p>529, http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC7/Trier/RIC529.jpg</p>
<p>221</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: Trier</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 332. – 333. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Treveri 542, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.tri.542</p>
<p>222</p> 	<p>Komemorativna serija, Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Treveri</i> (Trier)</p> <p>Av: VRBS - ROMA, glava božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom</p> <p>Rv: TRP*, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 332-333. god.</p> <p>Literatura: RIC VII 547, http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC7/Trier/RIC547.jpg</p>

<p>223</p> 	<p>Komemorativna serija, Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Treveri</i> (Trier)</p> <p>Av: VRBS - ROMA, glava božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom</p> <p>Rv: TRS, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, iznad dvije zvijezde, a između njih vijenac</p> <p>Datacija: 333-334. god.</p> <p>Literatura: RIC VII 553, http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC7/Trier/RIC553.jpg</p>
<p>224</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: Trier</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 333. – 334. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Treveri 561, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.tri.561</p>
<p>225</p>	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: Trier</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 333. – 334. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Treveri 562, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.tri.562</p>

226	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Arelate</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 330. god. Literatura: RIC VII Arelate 343, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.343</p>
<p>227</p> 	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Arelate</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 330. – 331. god. Literatura: RIC VII Arelate 351, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ es/_arles RIC 351.jpg</p>
228	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Arelate</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 331. god. Literatura: RIC VII Arelate 356, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.356</p>

229	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 332. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Arelate 362, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.362</p>
<p>230</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 332. – 333. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Arelate 368, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.368</p>
<p>231</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 333. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Arelate 373, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.373</p>

<p>232</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 333. – 334. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Arelate 379, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.379</p>
<p>233</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 334. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Arelate 385, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.385</p>
<p>234</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 335. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Arelate 392, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.392</p>

<p>235</p> 	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Arelate</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 336. god. Literatura: RIC VII Arelate 400, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.400</p>
<p>236</p>	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Arelate</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 336. - 337. god. Literatura: RIC VII Arelate 407, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.407</p>
<p>237</p>	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Arelate</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 337. god. Literatura: RIC VII Arelate 415, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.ar.415</p>

<p>238</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema desno, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 327. – 333. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Rome 315, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.rom.315</p>
<p>239</p>	<p>Konstantin I.</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema desno, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 327. – 333. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Rome 316, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.rom.316</p>
<p>240</p>	<p>Konstantin I</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnicat: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, glava božice Rome, okrenuta prema desno, s kacigom i carskim plaštom</p> <p>Rv: Eneja, u raskoraku prema desno, na sebi ima oklop, na ramenima nosi Anhiza te vodi Askanija za ruku</p> <p>Datacija: 327. – 333. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Rome 317, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.rom.317</p>

241

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: Rim

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. god.

Literatura: RIC VII Rome 331,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ/es/_rome RIC VII 331v.jpg

242

Konstantin I

Aes, Folis

Kovnica: Rim

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. - 331. god.

Literatura: RIC VII Rome 338,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ/es/_rome RIC 338.jpg

<p>243</p> 	<p>Komemorativna serija, Konstantin I. Medaljon Kovnica: Rim Av: VRBS - ROMA, glava božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom i ogrlicom Rv: TRS, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 333-335god. Literatura: RIC VII Rome 349, http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC8/Rome/RIC391.jpg</p>
<p>244</p> 	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: Rim Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 333. – 335. god. Literatura: RIC VII Rome 354, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/rome RIC 354.jpg</p>
<p>245</p> 	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: Rim Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 335. – 336. god. Literatura: RIC VII Rome 370, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/rome RIC 370.jpg</p>

246	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 336. god. Literatura: RIC VII Rome 386, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.rom.386</p>
247	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 336. god. Literatura: RIC VII Rome 390, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.rom.390</p>
248	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 336. – 337. god. Literatura: RIC VII Rome 396, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.rom.396</p>

249	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 336. – 337. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Rome 398, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.rom.398</p>
<p>250</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 337. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Rome 406, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ es/_rome_RIC_VII_406var.jpg</p>
251	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 337. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Rome 408, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.rom.408</p>

252	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Aquileia</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 334. – 335. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Aquileia 122, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.aq.122</p>
<p>253</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Aquileia</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 334. – 335. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Aquileia 128, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ/es/_aquileia RIC VII 128.jpg</p>
<p>254</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Aquileia</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 335. – 336. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Aquileia 136, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.aq.136</p>

<p>255</p> 	<p>Komemorativna serija, Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Siscia</i> Av: VRBS - ROMA, glava božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom Rv: ΓSIS, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 330-333. god. Literatura: RIC VII, 222., http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=965095&AucID=1872&Lot=1788&Val=d7c2bcf5657e72540b142a7c4c44bfce</p>
<p>256</p>	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Siscia</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema desno, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 330. – 333. god. Literatura: RIC VII Siscia 223, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.sis.223</p>
<p>257</p> 	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Siscia</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 334. – 335. god. Literatura: RIC VII Siscia 240, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.sis.240</p>

258

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: *Thessalonica*

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. – 333. god.

Literatura: RIC VII Thessalonica 187,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/thessalonica RIC 187.1.jpg

259

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: *Thessalonica*

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 336. – 337. god.

Literatura: RIC VII Thessalonica 229,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/thessalonica RIC 229.jpg

260

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: Heracleja

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. – 333. god.

Literatura: RIC VII Heraclea 114,

<http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.her.114>

261

Konstantin I

Aes, Folis

Kovnica: Herakleja

Av: VRBS - ROMA, glava božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom

Rv: •SMHE, vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330-333. god.

Literatura: RIC VII, 119.,

<http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=967306&AucID=1877&Lot=378&Val=bdabcb33030ea4b2d625c2fb5eb82ec1>

262

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: Herakleja

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. – 333. god.

Literatura: RIC VII Heraclea 124,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/heraclea RIC_124.jpg

263

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: Herakleja

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. – 333. god.

Literatura: RIC VII Heraclea 129,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ es/ heraclea RIC 129.jpg

264

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: Herakleja

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. – 333. god.

Literatura: RIC VII Heraclea 134,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ es/ heraclea RIC 134.jpg

265

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: Herakleja

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 333. – 336. god.

Literatura: RIC VII Heraclea 143,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ es/ heraclea RIC 143.jpg

266

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: *Constantinople*

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. – 333. god.

Literatura: RIC VII Constantinople 62,

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemorativ es/_ constantinople RIC_062.jpg

267

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: *Constantinople*

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 333. – 335. god.

Literatura: RIC VII Constantinople 78,

<http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=942233&AucID=1810&Lot=934&Val=61943c4c8fa97d5e39b614518fe927f2>

268

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: *Constantinople*

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 333. – 335. god.

Literatura: RIC VII Constantinople 85,

<http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=962334&AucID=1868&Lot=439&Val=8c82467337118d9c115126bbd4f5ba45>

269

Konstantin I.

Aes, Folis

Kovnica: *Nicomedia*

Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom

Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad

Datacija: 330. – 335. god.

Literatura: RIC VII Nicomedia 195,

<http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=961701&AucID=1826&Lot=601&Val=20234b7540fc7f8a3e7c85990570ad74>

<p>270</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Cyzicus</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica, okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 330. – 334. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Cyzicus 71, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=961699&AucID=1826&Lot=599&Val=f0f7fa3c5e6cccb60fd66315cd3ff8b1</p>
<p>271</p>	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Cyzicus</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome, okrenuta prema lijevo, s kacigom ukrašenom perjem na glavi</p> <p>Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 330. – 334. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Cyzicus 72, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.cyz.72</p>

<p>272</p> 	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Cyzicus</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 331. – 334. god. Literatura: RIC VII Cyzicus 90, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=946591&AucID=1825&Lot=579&Val=125553b0bbe3753550aa8c064a852f32</p>
<p>273</p>	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Cyzicus</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom ukrašenom perjem na glavi Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 331. – 334. god. Literatura: RIC VII Cyzicus 91, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.cyz.91</p>
<p>274</p> 	<p>Konstantin I. Aes, Folis Kovnica: <i>Cyzicus</i> Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad Datacija: 332. – 335. god. Literatura: RIC VII Cyzicus 105, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.cyz.105</p>

<p>275</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Cyzicus</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom ukrašenom perjem na glavi</p> <p>Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 332. – 335. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Cyzicus 106, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/cyzicus_RIC_106_G.jpg</p>
<p>276</p>	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Cyzicus</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 335. – 336. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Cyzicus 118, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.cyz.118</p>
<p>277</p> 	<p>Konstantin I</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Cyzicus</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom ukrašenom perjem na glavi</p> <p>Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 335. – 336. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Cyzicus 119, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/cyzicus_RIC_119.jpg</p>

<p>278</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Antioch</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 330. – 335. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Antioch 91, http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=974645&AucID=1895&Lot=480&Val=2fe43a390294f9bcf49c8b9c8e654011</p>
<p>279</p> 	<p>Konstantin I</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Antioch</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 335. – 337. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Antioch 113, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.anch.113</p>
<p>280</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Alexandria</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 333. – 335. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Alexandria 63, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.alex.63</p>

<p>281</p> 	<p>Konstantin I.</p> <p>Aes, Folis</p> <p>Kovnica: <i>Alexandria</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenuta prema lijevo, s kacigom na glavi i carskim plaštom</p> <p>Rv: Vučica okrenuta prema lijevo, doji blizance, dvije zvijezde iznad</p> <p>Datacija: 335. – 337. god.</p> <p>Literatura: RIC VII Alexandria 70, http://numismatics.org/ocre/id/ric.7.alex.70</p>
<p>282</p>	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: Trier</p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji, prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Treveri 66</p>
<p>283</p> 	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS - ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Arelate 8, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/arles RIC VIII 08.jpg</p>

284	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS – ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Arelate 15</p>
<p>285</p> 	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS - ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Arelate 25, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/arles RIC VIII 25.jpg</p>
286	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS - ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Arelate 30</p>

287	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: <i>Arelate</i></p> <p>Av: VRBS - ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Arelate 38</p>
288	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS ROMA BEATA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 17</p>
289	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS ROMA BEATA, bista božice Rome, okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom, te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji, prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 29</p>

290	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS ROMA BEATA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 39</p>
<p>291</p> 	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS ROMA BEATA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337 - 340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 55, http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/rome RIC VIII 055.jpg</p>

292	<p>Konstantin I. Medaljon Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS ROMA, bista božice Rome okrenute prema desno, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji u pećini, okrenuta prema desno te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde. Sa svake strane pećine nalaze se dva pastira koji gledaju jedan prema drugom te drže pastirski štap</p> <p>Datacija: 337. god.</p>
293	<p>Konstantin I. Medaljon Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji u pećini okrenuta prema desno te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde. Sa svake strane pećine nalaze se dva pastira koji gledaju jedan prema drugom te drže pastirski štap</p> <p>Datacija: 337. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 337</p>
294	<p>Konstans Medaljon Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS ROMA, bista božice Rome okrenute prema desno, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 340.-347. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 390</p>

<p>295</p> 	<p>Konstans</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: VRBS ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 340.-347. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 391, http://www.ancientcoins.ca/RIC/RIC8/Rome/RIC391.jpg</p>
<p>296</p>	<p>Konstantin II.</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: D N CONSTAN-TIVS P F AVG, bista Konstantina II okrenuta prema desno, s bisernom dijamantom i s oklopom</p> <p>Rv: SABINAE, dva muškarca vežu dvije žene koje kleće, a iza imamo ženu koja pokušava pobjeći dok se u središtu vide tri obeliska</p> <p>Datacija: 354.-361. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 452</p>

297	<p>Julijan Apostat</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: D N FL CL IVLI-ANVS P F AVG, bista Juliana okrenuta prema lijevo, s bisernom dijamantom i u oklopu, u desnoj ruci drži Viktoriju na globusu, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance</p> <p>Rv: VOTA – PVBLICA, Isis sjedi prema naprijed, na tronu i doji Horusa</p> <p>Datacija: 361. – 363. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 490, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.rom.490</p>
298	<p>Julijan Apostat</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: D N FL CL IVLI-ANVS P F AVG, bista Juliana okrenuta prema lijevo, s bisernom dijamantom i u oklopu, u desnoj ruci drži Viktoriju na globusu, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance</p> <p>Rv: VOTA – PVBLICA, Anubis stoji okrenut prema desno, u oklopu, glava mu je okrenuta lijevo drži <i>sistrumu</i> desnoj, a <i>caduceusu</i> lijevoj ruci</p> <p>Datacija: 361. – 363. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 493, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.rom.493</p>

299	<p>Julijan Apostat</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: D N FL CL IVLI-ANVS P F AVG, bista Juliana okrenuta prema lijevo, s bisernom dijamantom i u oklopu, u desnoj ruci drži Viktoriju na globusu, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance</p> <p>Rv: VOTA – PVBLICA, Isis i Serapis čija tijela imaju završetak u obliku zmije, gledaju jedan drugog i pridržavaju posudu u kojoj je zmija</p> <p>Datacija: 361. – 363. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 494, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.rom.494</p>
300	<p>Julijan Apostat</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: D N FL CL IVLI-ANVS P F AVG, bista Juliana okrenuta prema lijevo, s bisernom dijamantom i u oklopu, u desnoj ruci drži Viktoriju na globusu, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance</p> <p>Rv: VOTA – PVBLICA, Isis stoji okrenuta prema lijevo, glava okrenuta prema desno, drži granu u desnoj, a mali disk u lijevoj ruci</p> <p>Datacija: 361. – 363. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 495, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.rom.495</p>

301	<p>Julijan Apostat</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: D N FL CL IVLI-ANVS P F AVG, bista Juliana okrenuta prema lijevo, s bisernom dijademom i oklopu, u desnoj ruci drži Viktoriju na globusu, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance</p> <p>Rv: VOTA – PVBLICA, dva božanstva, goli, gledaju prema naprijed te izlaze iz lotusova cvijeta, u lijevoj ruci drže zmiju, a između njih nalazi se posuda u kojoj je zmija</p> <p>Datacija: 361. – 363. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 496, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.rom.496</p>
302	<p>Julijan Apostat</p> <p>Medaljon</p> <p>Kovnica: Rim</p> <p>Av: D N FL CL IVLI-ANVS P F AVG, bista Juliana okrenuta prema lijevo, s bisernom dijademom i u oklopu, u desnoj ruci drži Viktoriju na globusu, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance</p> <p>Rv: Isis stoji prema naprijed, u kočiji koju voze dvije sfinge, drži sistrum u desnoj, a mali disk u lijevoj ruci, ispod nje nalazi se Harpokrat, a ispred kočije je pas Sothis, ispod se vide morski valovi</p> <p>Datacija: 361. – 363. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Rome 497, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.rom.497</p>

<p>303</p>	<p>Konstans</p> <p>Zlatna multipla</p> <p>Kovnica: <i>Siscia</i></p> <p>Av: FL IVL CONSTANS - PIVS FELIX AVG, bista Konstansa I. okrenuta prema lijevo, s dijademom i u oklopu, drži Viktoriju na globusu u desnoj ruci, a na lijevom ramenu ima štit koji prikazuje vučicu i blizance</p> <p>Rv: VICTORIAE DD NN AVGG, dvije Viktorije s krilima, gledaju jedna drugu, te drže vijenac na kojem piše VOTIS/X/MVLTIS/XX</p> <p>Datacija: 340. – 350. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Siscia 107, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.sis.107</p>
<p>304</p> 	<p>Konstantin II.</p> <p>AE3</p> <p>Kovnica: <i>Alexandria</i></p> <p>Av: VRBS ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt</p> <p>Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde</p> <p>Datacija: 337.-340. god.</p> <p>Literatura: RIC VIII Alexandria 8, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.alex.8</p>

<p>305</p> 	<p>Konstantin II. AE3 Kovnica: <i>Alexandria</i> Av: VRBS ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde Datacija: 337.-340. god. Literatura: RIC VIII Alexandria 10, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.alex.10</p>
<p>306</p> 	<p>Konstantin II. AE3 Kovnica: <i>Alexandria</i> Av: VRBS ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde Datacija: 337.-340. god. Literatura: RIC VIII Alexandria 16, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.alex.16</p>
<p>307</p> 	<p>Konstantin II. AE3 Kovnica: <i>Alexandria</i> Av: VRBS ROMA, bista božice Rome okrenute prema lijevo, ima na sebi kacigu s krijestom te ornamentalni plašt Rv: Vučica stoji prema lijevo te doji blizance, a iznad se nalaze dvije zvijezde Datacija: 340. god. Literatura: RIC VIII Alexandria 26, http://numismatics.org/ocre/id/ric.8.alex.26</p>

7. POPIS SLIKA

Sl. 1 - Showing Rome in the Round: Reinterpreting the 'Commemorative Medallions' of Antoninus Pius by Clare Rowan, Figure 1, 112 str.

Sl. 2 - Showing Rome in the Round: Reinterpreting the 'Commemorative Medallions' of Antoninus Pius by Clare Rowan, Figure 4 i 5, 114 str.

Sl. 3 - The Abduction of the Sabine Women in Context: The Iconography on Late Antique Contorniate Medallions by Antonia Holden, American Journal of Archaeology, Vol. 112, No. 1 (Jan., 2008), Fig. 2 i 3, 124 str.

8. POPIS IZVORA

Homerova Ilijada. Prev. Marko Višić, Podgorica 2014.

Vergilijeva Eneida. Prev. Bratoljub Klaić, Zagreb 2005.

8. POPIS LITERATURE

Babelon; prijevod Milošević 1970

J. Babelon; prijevod A. Milošević, *Antička Numizmatika*, Beograd 1970.

Barnett 1999

M. Barnett, *Gods and Myths of the Romans*, London 1999.

Beard, North, Price 2014

M. Beard, J. North, S. Price, *Religions of Rome, Volume 2- A. History*, Cambridge 2014.

Bloch 1960

R. Bloch, *The Origins of Rome*, London 1960.

Bremmer, Horsfall

J. N. Bremmer, N. M. Horsfall, *Roman myth and mythography*, London 1987.

Carson, Sutherland 1966

R. A. G. Carson, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage vol. VII*, London 1966.

Carson, Sutherland 1967

R. A. G. Carson, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage volume VI*, London 1967.

Carson, Sutherland 1981

R. A. G. Carson, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage volume VIII*, London 1981.

Carson, Sutherland 1984

R. A. G. Carson, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage volume I, revised edition*, London 1984.

Cavendish 2003

R. Cavendish, *The Foundation of Rome*, *History Today*, 53, 2003, 54-55.

Clark 2013

B. Clark, *The Twin Motif in Comparative Mythology*, 2013.

Donlan 1970

W. Donlan, *The Foundation Legends of Rome: An Example of Dynamic Process*, The Classical World, 64, 1970, 109-114.

Dumezil 1966

G. Dumezil, *Archaic Roman Religion*, Pariz 1966.

Edmunds 1990

L. Edmunds, *Approaches to Greek Myth*, Baltimore 1990.

Fraschetti 2002

A. Fraschetti, *The Foundation of Rome*, Edinburgh 2002.

Gardner 1993

J. F. Gardner, *The Legendary Past, Roman Myths*, Austin 1993.

Hankoff 1977

L. D. Hankoff, *Why The Healing Gods Are Twins*, The Yale Journal of Biology and Medicine, 50, 1977, 307-319.

Hard 2004

R. Hard, *The Routledge Handbook of Greek Mythology*, London 2004.

Holden 2008

A. Holden, The Abduction of the Sabine Women in Context: The Iconography on Late Antique Contorniate Medallions, *American Journal of Archaeology*, 112, 2008, 121-142.

Jenkins

M. R. Jenkins, The 'Aeneid' Medallion- a Narrative Interpretation, *The Numismatic Chronicle*, 148, 1988, 148-151.

Klawans 2003

Z. H. Klawans, *Handbook of Ancient Greek and Roman coins*, Atlanta 2003.

Koptev 2005

A. Koptev, 'Three Brothers' at the Head of Archaic Rome: The King and His 'Consuls', *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 54, 2005, 382-423.

Kos 1998

P. Kos, *Leksikon antičke numizmatike*, Zagreb 1998.

Mattingly, Sydenham 1926

H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage vol. II*, London 1926.

Mattingly, Sydenham 1927

H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage vol. V. part I*, London 1927.

Mattingly, Sydenham 1930

H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage vol. III*, London 1930.

Mattingly, Sydenham 1933

H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage vol. V. part II*, London 1933.

Mattingly, Sydenham 1936

H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage vol. IV. part I*, London 1936.

Mattingly, Sydenham 1938

H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage vol. IV. part II*, London 1938.

Mattingly, Sydenham, Sutherland 1949

H. Mattingly, E. A. Sydenham, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage vol. IV. part III*, London 1949.

Mayor 1997

A. Mayor, Remus: A Roman Myth. By T. P. Wiseman Review, *Journal of Folklore Research*, 34, 1997, 71-73.

Mittag 2015

P. F. Mittag, *Roman Medallions*, Uppsala 2015.

Mountford 2011

P. Mountford, Aeneas: An Etruscan Foundation Legend, *The Australasian Society for Classical Studies 32 Selected Proceedings*, Melbourne 2011.

Neel 2012

J. I. Neel, *Creative History, Political Reality: Imagining Monarchy in the Roman Republic*, Toronto 2012.

Preston 2007

H. Preston, Images in the Roman world, *Journal of the Numismatic Association of Australia*, 19, 2007, 93-109.

Puhvel 1975

J. Puhvel, Remus et Frater, *History of Religions*, 15, 1975, 146-157.

Richter 1983

G. Richter, *A Handbook of Greek Art*, London, 1983.

Rose 2005

H. J. Rose, *A Handbook of Greek Mythology: Including Its Extension to Rome*, London, New York 2005.

Rothwell 1996

K. S. Rothwell, Jr., Propertius on the Site of Rome, *Latomus*, 55, 1996, 829-854.

Rowan 2014

C. Rowan, Showing Rome in the Round: Reinterpreting the 'Commemorative Medallions' of Antoninus Pius, *Antichthon* 48, 2014, 109 – 126.

Versnel 1990

H. S. Versnel, Myth and Ritual u: L. Edmunds(ur.), *Approaches to Greek Myth*, Baltimore 1990, 23 – 91.

Wiseman 1995

T. P. Wiseman, *Remus, A Roman myth*, Cambridge 1995.

Wiseman 2008

T. P. Wiseman, *The Myths of Rome*, Chicago 2008.

Zmajić 2011

B. Zmajić, Grčki novac, u: Ivan Mirnik (ur.), *Numizmatički priručnik i rječnik*, Zagreb 2011, 33 - 63.

Elektronički izvori:

<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (21. 01. 2017.)

<http://davy.potdevin.free.fr/Site/home.html> (27. 01. 2017.)

<http://www.ric.mom.fr/en/home> (15. 02. 2017.)

<http://www.ancientcoins.ca/RIC/> (18. 02. 2017.)

<http://numismatics.org/ocre/> (10. 03. 2017.)

<http://www.coinarchives.com/a/> (12. 03. 2017.)

9. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Mitovi o osnutku Rima važan su dio povijesti cjelokupnog antičkog doba, stoga ne čudi što postoji puno različitih verzija te što ih gotovo svaki važniji rimski autor spominje makar usputno. Kroz ovaj rad njihova važnost pokušava se naglasiti preko prikaza na novcu, kao mediju raširenom po svim dijelovima Rima. Radi se o mitovima koje u početku nameću Grci gurajući u prvi plan junaka iz svojih mitova, Eneju, što Rimljani iz više razloga prihvaćaju. Kasnije se pojavljuje mit s puno više rimskih elemenata prema kojima je Romul, Enejin potomak, osnivač Rima. Postoji nekoliko scena iz ovih mitova koji se prikazuju na rimskom novcu od kojih je najčešća scena vučice koja doji blizance Romula i Rema. Prikazi ovih mitova pojavljuju se dosta rano, gotovo odmah nakon pojave kovanog novca s prikazima na obje strane kovanice te ih imamo do razdoblja kasne antike.

Ključne riječi: Eneja, Romul, Rem, mit, novac, Rim

10. ABSTRACT AND KEY WORDS

Myths about the founding of Rome are an important part of the history of the entire ancient period, so it is not surprising that there are many different versions, and almost all important Roman authors mentioned them. Through this work importance of these myths is being emphasized throughout the displays on coins, which are media spread across all parts of Rome. It is about the myths created by the Greeks who wrote about Aeneas, hero of their myths, which Romans accept for many reasons. Later the myth appears with many Roman elements and according to that myth Romulus, Aeneas descendant, is real founder of Rome. There are several scenes from these myths depicted on Roman coins of which the most common scene is one where she-wolf suckling twins Romulus and Remus. Displays of these myths appear quite early, almost immediately after the appearance of minted coins with depictions on both sides and we have them until the late antiquity.

Key words: Aeneas, Romulus, Remus, myth, coins, Rome